

Het Belgische politiek gebeuren in 2004

I.	De bijzondere ministerraad van Gembloers	131
	A. De expansie van DHL	132
	B. De controle van de beschikbaarheid van werklozen	135
	C. Het sociaal statuut van de zelfstandigen	137
	D. Overige maatregelen	139
II.	Het migrantenstemrecht	142
III.	De bijzondere ministerraad van Raversijde	145
IV.	De bijzondere ministerraad over justitie en veiligheid	149
V.	De Europese en regionale verkiezingen van 13 juni en de herschikking van de regering	153
	A. Kieswetgeving	153
	B. De splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde	157
	C. De verkiezingscampagne en de lijstvorming	161
	D. De verkiezingsuitslag	167
	E. De vorming van de regionale regeringen en de herschikking van de federale regering	168
VI.	De politieke rentree en de DHL-crisis	172
VII.	Het begrotings- en fiscaal beleid	182
	A. De resultaten van het begrotingsjaar 2003 en de uitvoering van de begroting van 2004	182
	B. De begroting van 2005 en de federale beleidsverklaring	185
	C. De eenmalige bevrijdende aangifte	191
VIII.	Het binnenlands beleid	193
	A. Institutionele wetgeving	193
	B. Staatshervorming	195
	C. Communautaire problemen	196
	D. De hervorming van de administratie	201
IX.	Het asiel- en vreemdelingenbeleid	202
X.	Het justitie- en politiebeleid	203
XI.	Het werkgelegenheids- en sociaal beleid	208
	A. Werkgelegenheid	208
	B. Sociaal overleg	209
	C. Het loopbaaneindedebat	211
	D. Sociale zekerheid	212
XII.	Het mobiliteitsbeleid	214
XIII.	Het buitenlands en defensiebeleid	217
	A. Buitenlandse politiek	217
	B. Landsverdediging	223
XIV.	Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen	225
XV.	De evolutie in de politieke partijen	230

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

Mark DEWEERDT

Licentiaat in de Politieke Wetenschappen
Politiek redacteur bij De Tijd

De VLD-SP.A/Spirit-PS-MR-regering onder leiding van Guy Verhofstadt die na de verkiezingen van 18 mei 2003 was gevormd, hield in het eerste kwartaal van het verslagjaar drie bijzondere 'themavergaderingen' over respectievelijk een sociaal-economische relance, de kwaliteit van het leven en duurzaamheid, en justitie en veiligheid. In januari-februari werd het kabinet geconfronteerd met scherpe tegenstellingen over het migrantenstemrecht, zowel tussen de VLD en zijn coalitiepartners als in de VLD. Na de Europese en deelstaatsverkiezingen van 13 juni werd de regering herschikt. Het politieke najaar werd beheerst door een crisis over de uitbreiding van het koerierbedrijf DHL op de luchthaven van Zaventem, de opmaak van de begroting van 2005 en communautaire wrijvingen over de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. In het partijleven stonden, naast de spanningen in de VLD, de vorming van een verkiezingskartel tussen CD&V en N-VA en de omvorming van het Vlaams Blok tot het Vlaams Belang centraal.

I. De bijzondere ministerraad van Gemblours

Een opiniebijdrage van vice-premier en minister van Begroting Johan Vande Lanotte en minister van Werk en Pensioenen Frank Vandenbroucke (beiden SP.A) in *De Standaard* van 3 januari gaf de opmaat voor het nieuwe politieke jaar. Volgens de auteurs kon 2004 "een scharnierjaar worden waarin we beslissende keuzes maken voor de toekomst". Om de gevolgen van de vergrijzing te kunnen opvangen, was vooruitgang nodig in vier domeinen: het creëren van begrotingsoverschotten, de beheersing van de kosten van de gezondheidszorg, de hervorming van de arbeidsmarkt, de welvaartvastheid van de wettelijke pensioenen en de ontwikkeling van aanvullende pensioenen. Vande Lanotte en Vandenbroucke riepen de politieke wereld en het middenveld op in de eerste jaarhelft het overleg daarover voor te bereiden. Na de sociale verkiezingen (mei) en de regionale en Europese verkiezingen (juni) zouden de federale regering, de gewest- en gemeenschapsregeringen en

Mark Deweerdt

de sociale partners samen een meerjarenplan 2005-2007 met concrete beleidsmaatregelen kunnen opmaken.

In het VTM-journaal van 4 januari kondigde premier Verhofstadt aan dat de regering op 16 en 17 januari een bijzondere vergadering zou houden om economische kortetermijnmaatregelen te nemen en langetermijnmaatregelen voor te bereiden. Hij noemde onder meer het sociaal statuut van de zelfstandigen, de vestigingsmogelijkheden van buitenlandse bedrijven en de expansie van het koerierbedrijf DHL op de luchthaven van Zaventem. Op 7 januari stelde het kernkabinet de agenda op van de bijzondere ministerraad, die in Gembloers (Gembloux) zou worden gehouden. Er zouden maatregelen worden besproken over de ondersteuning van de industriële activiteit, de handel, de KMO's en de zelfstandige ondernemers, en over de logistiek (inclusief DHL), het wetenschapsbeleid en de arbeidsmarkt. Het kernkabinet besliste tevens op 19 en 20 maart een tweede "themaministerraad" te houden, over levenskwaliteit en duurzame ontwikkeling.

In interviews met *De Standaard* en *La Dernière Heure* (8 januari) lichtte Verhofstadt zijn plannen voor 2004 toe. Hij zei dat hij, samen met een "strategische denktank" van wijzen en academici, een economische langetermijnstrategie zou uitwerken om "hardnekkige weerstanden en hinderpalen voor de groei van onze economie en welvaart" weg te nemen in acht domeinen: industrie, handel, logistiek en mobiliteit, KMO's en het sociaal statuut van zelfstandigen, buitenlandse investeringen, wetenschappelijk onderzoek, loopbaaneinde en versoepeling van de arbeidsmarkt, en concurrentiebeleid. "Gezien de economische heropleving moeten we nu knopen doorhakken", zei Verhofstadt. Hij zei dat hij zich niet zou "laten verlammen" door de verkiezingen van 13 juni.¹

De bijzondere ministerraad in Gembloers had plaats onder het thema "Objectief 200.000", een verwijzing – in 'Belgisch Nederlands' – naar de doelstelling van het regeerakkoord 200.000 nieuwe arbeidsplaatsen te scheppen. De regering nam een dertigtal maatregelen, waarvan de meeste al aangekondigd waren in het regeerakkoord of eerder in het vooruitzicht waren gesteld. Drie omstreden beslissingen worden hieronder afzonderlijk behandeld. In een vierde subhoofdstuk komen andere belangrijke maatregelen aan bod.

A. De expansie van DHL

In december 2003 was bekend geworden dat de regering al geruime tijd op de hoogte was van de plannen van het koerierbedrijf DHL, een dochter van

1. In een toespraak tijdens de nieuwjaarsreceptie voor de gestelde machten op het Paleis (28 januari) zei Verhofstadt dat 2004 zich aandeede als "een jaar van hoop" en dat de gunstige economische vooruitzichten een uitgelezen kans boden om de "obstakels" van de te hoge schuld en de te hoge arbeidskosten weg te werken, en de uitdagingen van de vergrijzing aan te pakken door een "drastische" verhoging van de activiteitsgraad. Iedereen – meerderheid en oppositie, vakbonden, zelfstandigen en werkgevers, Vlamingen, Walen en Brusselaars – diende samen te werken om de hervormingen tot een goed einde te brengen.

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

Deutsche Post, zijn activiteiten in Europa aanzienlijk uit te breiden en dat bij voorkeur te doen op de luchthaven van Zaventem, mits het bedrijf waarborgen kreeg voor een verhoging van het aantal nachtvluchten.² De nachtvluchten van en naar Zaventem stonden sinds 2001 op de politieke agenda; de spreiding van het vliegverkeer was in 2003 een belangrijk politiek strijdpunt geworden.³

Uit persberichten bleek dat het investeringsplan 2007-2012 betrekking had op de uitbouw van de DHL-vestiging in Zaventem tot een centraal Europees verdeelcentrum, een *single hub*, ter vervanging van het gedecentraliseerde net van regionale knooppunten of *subhubs*. Het aantal nachtvluchten van DHL zou toenemen tot 34.000 per jaar. De milieuvergunning van luchthavenexploitant BIAC beperkte het totale aantal nachtvluchten tot 25.000 per jaar.⁴ Volgens het investeringsplan zou de directe werkgelegenheid bij DHL vanaf 2007 stijgen van 6.600 naar 7.900 in 2012 en 11.100 of zelfs 15.300 nadien. Het aantal indirecte arbeidsplaatsen zou toenemen van 7.400 tot 8.800 in 2012 en tot 14.600 à 21.000 nadien.

In een rapport aan de regering had BIAC de militaire luchthaven van Chièvres (Henegouwen) als alternatief voor Zaventem naar voren geschoven. Een verhuizing van DHL naar Bierset (Luik) of Oostende was volgens BIAC niet realistisch.⁵ DHL zelf noemde de uitbreiding van zijn activiteiten in Zaventem “de enige realistische optie”. Alleen indien dat niet mogelijk zou zijn, zou een overplaatsing naar Bierset onderzocht worden, maar in dat geval kwam voor de vestiging van het Europese verdeelcentrum ook een buitenlandse luchthaven in aanmerking, in de eerste plaats Leipzig.

Het kernkabinet had op 17 december 2003 gezegd dat de regering eind januari een beslissing zou nemen over de expansiemogelijkheden van DHL.

Minister-president Bart Somers zei op 9 januari in een toespraak in Antwerpen dat er in Vlaanderen “geen maatschappelijk en politiek draagvlak [was] voor een gevoelige uitbreiding van het aantal nachtvluchten” in Zaventem. Hij stelde voor Bierset als alternatief aan te bieden en suggereerde dat Vlaanderen in ruil compensaties zou krijgen of eigenaar zou worden van de luchthaven van Zaventem. DHL zei verrast te zijn door de geringe steun van de Vlaamse regering. Volgens Voka, het Vlaams netwerk van ondernemingen (Vlaams Economisch Verbond en Kamers van Koophandel), was het standpunt van de Vlaamse regering “onbegrijpelijk in deze tijden van hoge werkloosheid” en zou een uitwijking van DHL

2. M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2003, *Res Publica*, 2004, 2-3, pp. 219-220. DHL-woordvoerder Xavier De Buck zei op 6 januari (in *De Tijd*) dat het bedrijf zijn investeringsplannen al in het eerste kwartaal van 2003 aan “de bevoegde instanties” had overhandigd.
3. *Ibidem*, pp. 149-153, 187-188 en 215-219.
4. In 2002 had DHL 13.136 van de 19.575 nachtvluchten op Zaventem verzorgd.
5. In Bierset was sinds 1998 het koerierbedrijf TNT bedrijvig. Om meer cargovluchten naar de luchthaven te halen, gaf de Waalse regering op 9 juli een vergunning voor de verlenging van de start- en landingsbaan. Onder meer de Vlaamse regering tekende daar (op 10 september) bij de Raad van State beroep tegen aan omdat de Waalse regering voorafgaandelijk geen overleg had gepleegd.

Mark Deweerdt

“rampzalig zijn voor de werkgelegenheid in Zaventem”. Het christelijke vakverbond ACV noemde het standpunt van Somers “absolute waanzin”.

In het Vlaams Parlement herhaalde Somers op 14 januari dat de Vlaamse regering van mening was dat de expansieplannen van DHL niet in Zaventem gerealiseerd konden worden “zolang er in het Vlaams Parlement geen meerderheid is om te zeggen dat men dat plafond [van 25.000 nachtvluchten] op lange termijn substantieel wil doorbreken”. Tijdens een ontmoeting, diezelfde dag, met de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV), die zich bezorgd had getoond over de negatieve gevolgen voor de werkgelegenheid van een vertrek van DHL uit Zaventem, toonde de Vlaamse regering zich bereid te onderzoeken of Zaventem toch in aanmerking kon komen voor de uitbreiding van DHL.

Nog op 14 januari overlegden premier Verhofstadt en minister Vande Lanotte met de Vlaamse en de Waalse minister-president over de uitbreidingsplannen van DHL. Vande Lanotte zei achteraf dat zowel voor DHL als voor de regering Zaventem de eerste keuze was, en dat met DHL nagegaan zou worden welke mogelijkheden er waren, “zonder vooraf bepaalde opties uit te sluiten”.

Op 15 januari werd bekend dat Verhofstadt en Vande Lanotte, na discrete onderhandelingen met de DHL-top, zo goed als een akkoord hadden over de uitbreiding van het pakjesbedrijf in Zaventem. Het akkoord, dat op de bijzondere ministerraad in Gembloers zou worden bekrachtigd, zou mogelijk zijn geworden door niet in termen van het aantal nachtvluchten te spreken, maar van geluidshinder. Die zou beperkt kunnen worden door geluidsarme vliegtuigen in te zetten, het nachtelijke vliegverkeer geografisch te spreiden en de nachtvluchten van chartermaatschappijen naar regionale luchthavens elders in het land te verplaatsen.

Op de eerste dag van haar vergadering in Gembloers (16 januari) stelde de regering een beslissing over DHL uit. Ze gaf het bedrijf wel de verzekering dat het zijn expansieplannen in Zaventem zou kunnen realiseren. Tegen september zou de regering, in overleg met de gewesten, een volledig akkoord nastreven, met een reeks maatregelen om de geluidshinder te beperken. Voor het geval dat niet zou lukken, werd een verhuizing naar Bierset of Jehonville (provincie Luxemburg) of zelfs de bouw van een volledig nieuwe luchthaven achter de hand gehouden. DHL zei tevreden te zijn met het “positieve signaal” van de regering dat er een oplossing zou komen voor zijn uitbreiding in België.

Het uitstel van de beslissing had te maken met het verzet van Groen! in de Vlaamse regering tegen een verhoging van het aantal nachtvluchten en liet vermoeden dat liberalen en socialisten erop rekenden dat de groenen na de verkiezingen van 13 juni niet langer deel zouden uitmaken van de Vlaamse regering. Na de vergadering van de Vlaamse regering van 16 januari zei minister-president Somers dat de Vlaamse regering van de federale regering het verzoek had gekregen om, met het oog op het behoud en de uitbreiding van DHL in Zaventem, de maximumgrens van 25.000 nachtvluchten per jaar te laten “springen”, maar dat tijdens de beraadslaging daarover gebleken was dat Groen! en Spirit niet bereid waren op het verzoek in te gaan. Het was ongewoon dat Somers de verdeeldheid in de Vlaamse regering bekendmaakte. Hij zei dat hij daartoe genooddaakt was omdat hijzelf tot twee keer toe het standpunt van de Vlaamse regering over het gebrek

aan maatschappelijk en politiek draagvlak voor de verhoging van het aantal nachtvluchten had vertolkt, maar minister-vice-president Renaat Landuyt (SP.A) niet hetzelfde had gedaan. Landuyt had die ochtend in enkele kranten gezegd dat DHL in Zaventem moest blijven en dat “alles bespreekbaar” was, ook het maximumaantal nachtvluchten. Somers preciseerde dat ook voor hem en zijn partij het maximumaantal vluchten opgetrokken kon worden, op voorwaarde dat er garanties kwamen voor de levenskwaliteit en de nachtrust van de omwonenden.

Op 21 januari keurde het Vlaams Parlement een motie goed waarin de Vlaamse regering verzocht werd na te gaan wat de mogelijkheden waren voor een uitbreiding van DHL in Zaventem, rekening houdend met de milieuvergunning en met maximale en gelijke aandacht voor de werkgelegenheid en de leefbaarheid van de omgeving. Tijdens het vragenuurtje dat de stemming voorafging, had Somers gezegd dat de Vlaamse regering zich samen met de federale regering, BIAC en DHL actief zou inzetten om de “DHL-activiteiten en -uitbreiding” op middellange en lange termijn in Zaventem te houden. De Vlaamse regering zou bij de onderhandelingen “vertrekken van de milieuvergunning die in 2000 werd toegekend met een plafond van 25.000 nachtvluchten als maximum”, maar ze wees erop dat “onderhandelingen een dynamisch proces zijn”.

In *De Tijd* (26 januari) zei Peter Kruse, de gedelegeerd bestuurder van DHL Europe, dat Chièvres en Bierset niet in aanmerking kwamen als DHL-vestiging in België. “Het is Zaventem of niets”, zei hij. De raad van bestuur van de Belgische DHL-vestiging zei op 29 januari bereid te zijn met de federale overheid te onderzoeken hoe het koerierbedrijf zijn expansieplannen in Zaventem kon realiseren.

Op 6 februari stelde de federale regering Steve Dubois, de ondervoorzitter van de Gewestelijke Investeringsmaatschappij van Brussel en gewezen kabinetschef van onder anderen eerste minister Dehaene en minister-president Van den Brande, als haar vertegenwoordiger in de onderhandelingen met DHL aan. De Vlaamse en de Brusselse regering zeiden de aanstelling te steunen.

De uitbreiding van DHL verdween nadien voor enkele maanden uit het publieke debat. In september zou de kwestie politieke hoogspanning veroorzaken (zie VI).

B. De controle van de beschikbaarheid van werklozen

Liberalen en socialisten hadden in het regeerakkoord van 8 juli 2003 de afschaffing van de tweewekelijkse stempelcontrole voor werklozen en van artikel 80 van de RVA-reglementering gekoppeld aan een verscherpte controle op de werkbaarheid. Artikel 80 regelde de schorsing van de werkloosheidsuitkering van samenwonende werklozen – hoofdzakelijk vrouwen – wegens abnormaal langdurige werkloosheid. Door in te stemmen met een betere bestrijding van misbruiken in de werkloosheidsverzekering hadden de socialisten verkregen dat niet geraakt werd aan de regel dat werklozen voor een onbepaalde termijn een uitkering kunnen krijgen. In de besluiten van de Werkgelegenheidsconferentie (10 oktober 2003) werd de vervanging van artikel 80 door een “ander en rechtvaardiger”

Mark Deweerdt

stelsel van controle op de beschikbaarheid van werklozen verbonden met een betere begeleiding van de werklozen.⁶

In een nota aan de ministerraad stelde minister Vandenbroucke voor om, ter uitvoering van het regeerakkoord, werklozen die 18 maanden zonder baan zitten door de RVA te laten oproepen voor een evaluatie van hun inspanningen om een betrekking te vinden en/of een opleiding te volgen. In regio's met lage werkloosheid zou de uitnodiging voor een gesprek al na 12 maanden werkloosheid komen, in regio's met hoge werkloosheid pas na 24 maanden. Afhankelijk van het resultaat zou enkele maanden later een tweede oproep volgen. Indien de tweede evaluatie negatief zou zijn, zou de werkloze 4 maanden krijgen om, bij een verminderde uitkering, zijn werkbereidheid aan te tonen. Na een derde negatieve evaluatie zou de uitkering geschorst worden. Onder druk van de PS had Vandenbroucke de bepaling in de ontwerpnota dat de RVA werklozen thuis kon controleren, niet in zijn definitieve nota opgenomen.

Het voorstel van Vandenbroucke gaf in Gembloers aanleiding tot verhitte discussies tussen de minister van Werk en vice-premier en minister van Justitie Laurette Onkelinx (PS). Onder druk van haar achterban en van het socialistische vakverbond ABVV verzette zij er zich tegen dat oudere werklozen (+ 50 jaar) onder het nieuwe controlesysteem zouden vallen. De ministerraad keurde uiteindelijk de nota-Vandenbroucke goed, maar preciseerde dat oudere werklozen en werklozen met een lange beroepsloopbaan "initieel niet worden opgeroepen door de RVA". Over de definitie van "lange beroepsloopbaan" was de regering het niet eens geraakt; Vandenbroucke had 25 jaar voorgesteld, Onkelinx 20 jaar. De selectie van de doelgroepen werd doorgeschoven naar het overleg met de sociale partners. De regering besliste voorts de stempelcontrole tegen eind 2004 af te schaffen en de gewesten uit te nodigen voor overleg over een actievere arbeidsbemiddeling en een meer persoonlijke begeleiding van werkzoekenden.

Het ABVV reageerde negatief op de regeringsbeslissing. Volgens voorzitter Mia De Vits (in *De Standaard* van 19 januari) had de regering "de jacht op de werklozen geopend". Het bureau van het ABVV noemde (20 januari) de nieuwe controleregels "onaanvaardbaar". Het ACV-bestuur, dat al op 19 januari het resultaat van de bijzondere ministerraad "liberaal en weinig sociaal" had genoemd, zei dat het onaanvaardbaar was dat de regering een plan had voor de controle van de werkloosheid zonder te voorzien in een gegarandeerde begeleiding van de werklozen. Het bestuur van het christelijke vakverbond eiste een aanpassing van de beslissing.

Op 22 januari had minister Vandenbroucke een gesprek met de vakbonden. Hij bevestigde dat het niet de bedoeling was oudere werklozen als eersten aan de strengere controleregels te onderwerpen.

Na de vergadering van het partijbureau op 26 januari zei PS-voorzitter Elio Di Rupo dat hij zich tegen een "heksenjacht op werklozen" zou verzetten en dat zijn partij zou trachten te verhinderen dat de uitkering werd geschorst van oudere werklozen en werklozen met een loopbaan van meer dan 20 jaar.

6. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 200-201.

Op 29 januari overlegde Vandenbroucke met de sociale partners over de nadere regeling van het vernieuwde controlestelsel. De vakbonden vroegen garanties dat de oudere werklozen niet zouden worden gevisieerd, zeiden dat de bewijslast niet volledig bij de werklozen mocht liggen en eisten meer duidelijkheid over de begeleiding van de werklozen.

Op 3 februari overlegde Vandenbroucke met de gewestregeringen, die bevoegd zijn voor de begeleiding van werklozen. De drie gewesten toonden zich bereid tegen 2007 alle werkloze jongeren binnen 6 maanden en alle andere werklozen binnen 12 maanden na het begin van de werkloosheid te begeleiden, conform een EU-richtlijn. De gewesten beloofden ook de gegevensuitwisseling tussen de regionale diensten voor arbeidsbemiddeling en de federale RVA te verbeteren.

Na het overleg met de sociale partners en de gewesten stelde Vandenbroucke zijn plan bij. Door niet langer de controle maar de begeleiding van de werkloze als uitgangspunt te nemen, zou er geen rekening worden gehouden met de werkloosheidsgraad in de regio, maar met de leeftijd van de werkloze. In een eerste fase zouden de begeleiding en de daaraan gekoppelde verscherpte controle betrekking hebben op de jonge werklozen (-25 jaar) die 15 maanden werkloos zijn en de 25- tot 30-jarigen die al 21 maanden zonder werk zitten. Vanaf juli 2005 zouden de werklozen van 30 tot 40 jaar in de doelgroep worden opgenomen, in juli 2006 de groep van de 40- tot 50-jarigen. Pas in 2007 zou een beslissing worden genomen over de 50-plussers. De vakbonden stemden op 6 februari in met het bijgestuurde plan.

Op 12 maart sloten Vandenbroucke en de gewestministers die bevoegd waren voor werkgelegenheid een samenwerkingsakkoord over de 'actieve begeleiding en opvolging van werklozen'. Centraal in het akkoord stond de verbetering van de gegevensuitwisseling via de Kruispuntbank van de sociale zekerheid, om de gewesten in staat te stellen alle werklozen beter en efficiënter te begeleiden en het de RVA mogelijk te maken werkonwilligheid beter te controleren en te bestraffen. Het akkoord nam de gefaseerde aanpak over die Vandenbroucke had voorgesteld. Het zou op 1 juli in werking treden en om de zes maanden worden geëvalueerd.

De RVA informeerde vanaf 1 juli de jonge werklozen over de nieuwe regeling. De eigenlijke controle begon op 15 oktober. Eind 2004 waren er 8.997 jonge werklozen opgeroepen voor een gesprek, dat voor ongeveer 6.000 van hen nog in 2004 plaats had. Voor ongeveer 20% werd de procedure om een wettelijke reden opgeschort; 759 gaven geen gevolg aan de eerste oproep; 497 verloren voor ten minste vier weken hun uitkering.

Minister van Werk Freya Van den Bossche (SP.A), die intussen Vandenbroucke had opgevolgd, zei op 27 oktober in de Kamer dat de stempelcontrole pas in de tweede helft van 2005 zou worden afgeschaft. De programmawet van 27 december 2004 (B.S. 31 december 2004) legde de wettelijke basis voor de afschaffing.

C. Het sociaal statuut van de zelfstandigen

Vooruitlopend op eventuele besluiten van de rondetafelconferentie over een herziening van het sociaal statuut van de zelfstandigen, die op 6 november 2003 was

Mark Deweerdt

begonnen,⁷ nam de regering in Gembloers enkele maatregelen om het statuut van de zelfstandige ondernemers te verbeteren. Premier Verhofstadt vergeleek het pakket met de totstandkoming van het sociaalverzekeringsstelsel voor werknemers na de Tweede Wereldoorlog.

Op 1 juli 2005 zou de invaliditeitsuitkering van zelfstandigen gelijkgeschakeld worden met die van werknemers (kostprijs: 22,5 miljoen euro). Op 1 juli 2006 zou, naast het wettelijke pensioenstelsel dat op repartitie is gebaseerd, een verplicht kapitalisatiestelsel worden ingevoerd. Voor dat aanvullende stelsel zouden zelfstandige ondernemers jaarlijks 1% van hun inkomen moeten storten in een pensioenfonds. Eveneens op 1 juli 2006 zou de verzekering voor de 'kleine' gezondheidsrisico's opgenomen worden in de verplichte ziekteverzekering van zelfstandigen. Van de zelfstandigen was begin 2004 ongeveer 70% vrijwillig verzekerd tegen kleine risico's. De veralgemening van de verzekering zou 82 miljoen euro kosten. Ten slotte zou, gespreid over vier jaar, het minimumpensioen voor zelfstandigen met 120 euro per maand worden verhoogd (kostprijs 190 miljoen euro). Het verschil met het minimumpensioen voor werknemers zou daardoor tegen 2007 tot 80 euro worden gereduceerd.

De maatregelen zouden deels door de overheid, deels door de zelfstandigen worden gefinancierd. De regering zou daarover met de zelfstandigenorganisaties onderhandelen.

De Unie van Zelfstandige Ondernemers (Unizo) liet zich positief uit over de verbetering van het sociaal statuut van de zelfstandigen, maar zei dat de regering "vergat te vertellen wie wat moet betalen". Volgens Unizo zou de overheid 100 miljoen euro op tafel leggen en was het onduidelijk waar het overige geld gehaald zou worden. Ook het Neutraal Syndicaat voor Zelfstandigen (NSZ) en de Boerenbond klaagden over de onduidelijkheid van de financiering.

Volgens *De Tijd* (21 januari) bleek uit een regeringsnota dat voor de financiering van de Gembloers-maatregelen de socialezekerheidsbijdrage van de zelfstandigen tegen 2007 met 424 miljoen euro zou worden verhoogd. Nog eens 33 miljoen euro zou worden gehaald uit een verhoging van de bijdrage die de vennootschappen sinds 1993 betalen voor de financiering van het sociaal statuut van de zelfstandigen. De premies voor het aanvullende pensioenstelsel, ten slotte, zouden in 2007 goed zijn voor 115 miljoen euro. Daartegenover stond dat door de integratie van de kleine risico's in de verplichte ziekteverzekering de zelfstandigen 263 miljoen euro zouden besparen, zodat ze voor de verbetering van hun statuut netto 309 miljoen euro meer zouden betalen. De VLD zei dat, ingevolge de fiscale aftrekbaarheid van de bijdragen, de netto kostprijs maar 179 miljoen euro zou bedragen, maar volgens Unizo zou de fiscale aftrekbaarheid de rekening niet met 130 miljoen euro, maar met slechts 60 miljoen euro verlichten.

7. *Ibidem*, pp. 237-238.

Op 2 februari hervatte de rondetafelconferentie haar werkzaamheden met een bespreking van het Gembloers-pakket. Volgens de zelfstandigenorganisaties kon de regering op het overleg geen duidelijkheid verschaffen over de financiering. In een brief aan de regering (24 februari) hekelden Unizo, de Union des Classes Moyennes (UCM), de Boerenbond en de Fédération wallonne de l'Agriculture (FWA) de "onevenwichtige" financiering van de verbetering van het sociaal statuut van de zelfstandigen. Ze zeiden dat er "geen akkoord mogelijk is als de overheid geen bijkomende middelen op tafel legt om het sociaal statuut te financieren".

Op 10 maart overlegden premier Verhofstadt en de ministers van Middenstand (Sabine Laruelle, MR), Sociale Zaken (Rudy Demotte, PS) en Pensioenen (Frank Vandebroucke, SP.A) over de mogelijkheid extra geld uit te trekken. De PS verzette zich tegen het optrekken van de overheidsbijdrage van 100 miljoen euro zolang de zelfstandigen niet bereid waren de onderlinge solidariteit te verhogen door de inkomensgrens voor de socialezekerheidsbijdrage op te heffen.

Na moeizame en discrete onderhandelingen kwamen premier Verhofstadt en de zelfstandigenorganisaties op 20 april overeen de maatregelen van Gembloers stapsgewijs te realiseren. De verhoging van het minimumpensioen zou op 1 september beginnen en voortgezet worden op 1 december 2005, 1 december 2006 en 1 december 2007, en volledig door de overheid worden gefinancierd. Daarvoor zouden, naast de 100 miljoen euro die de regering voor de verbetering van het zelfstandigenstatuut had gereserveerd, de verhoging van de vennootschapsbijdrage (33 miljoen euro), middelen uit de inkomensgarantie voor ouderen (11 miljoen euro) en overschotten in het socialezekerheidsstelsel voor zelfstandigen (46 miljoen euro) worden gebruikt. De nadere regeling van het aanvullende pensioenstelsel en de integratie van de verzekering tegen kleine risico's in de ziekteverzekering werden naar werkgroepen verwezen. Een derde werkgroep zou de regeling herzien van de bijdrage die de vennootschappen moeten betalen voor het sociaal statuut van de zelfstandigen. Het compromis werd kort nadien ter bekrachtiging voorgelegd aan de rondetafelconferentie, die daarmee haar werkzaamheden beëindigde.

De verhoging van het minimumpensioen werd geregeld in de programmawet van 9 juli 2004 (B.S. 15 juli 2004), die tevens de basis legde voor de integratie van de verzekering tegen kleine risico's in de ziekteverzekering. Ondanks verzet van het Verbond van Belgische Ondernemingen (VBO) en Unizo verhoogde de regering bij KB van 31 juli 2004 de vennootschapsbijdrage voor grote ondernemingen (met een balanstotaal van 520.000 euro en meer) van 347,5 tot 840 euro. Voor de drie twistpunten die naar een werkgroep waren verwezen, werd in het verslagjaar geen oplossing gevonden.

D. Overige maatregelen

Hieronder volgt een overzicht van enkele andere belangrijke beslissingen van de 'superministerraad' van Gembloers.

Mark Deweerdt

Grote handelsvestigingen – De wet van 29 juni 1975 op de handelsvestigingen zou worden herzien, om de procedure voor de verkrijging van een sociaal-economische vergunning te vereenvoudigen en in te korten, en om een beroepsprocedure tegen een negatief advies in te voeren. Premier Verhofstadt kondigde aan dat de 393 aanvragen die in 2000-2002 een ongunstig advies hadden gekregen en waaraan 5.489 arbeidsplaatsen verbonden waren, heropend zouden worden. Uni-zo zei dat het om hooguit 1.909 banen ging. De zelfstandigenorganisatie verzette zich tegen een verregaande versoepeling van de wet, inzonderheid tegen het voornemen de bevoegdheid voor de toekenning van een vestigingsvergunning over te dragen van het Nationaal Sociaal-Economisch Comité voor de Distributie naar het gemeentebestuur.

De nieuwe regeling kreeg vorm in de wet van 13 augustus 2004 betreffende de vergunning van handelsvestigingen (B.S. 5 oktober 2004), kortweg Ikea-wet genoemd, naar de Zweedse meubelketen. Ze bepaalt dat het schepencollege aanvragen voor een handelsvestiging van 400 tot 1.000 m² binnen 50 dagen en voor een handelsvestiging van meer dan 1.000 m² binnen 70 dagen moet behandelen. Het Nationaal Sociaal-Economisch Comité voor de Distributie moet voor vestigingen van meer dan 1.000 m² binnen 35 dagen de gemeente een advies geven. Tegen de beslissing van het schepencollege kan beroep worden aangetekend bij het Interministerieel Comité voor de Distributie, waarin de federale regering en de regering van het betrokken gewest vertegenwoordigd zijn. De wet werd op 1 maart 2005 van kracht.

Ploegen- en nachtarbeid – De bedrijfsvoorheffing op ploegen- en nachtarbeid werd met 1% verminderd. De maatregel zelf was al opgenomen in de programmawet van 22 december 2003. Bij KB van 16 juni 2004 stelde de regering de datum van de inwerkingtreding vast op 1 juli 2004.

Werkbonus – De vermindering van de persoonlijke sociale bijdrage (die in 1999 als experiment was begonnen en sinds 2003 ‘werkbonus’ werd genoemd) en het negatieve belastingkrediet voor laagverdieners zouden tegen 2007 geleidelijk worden geïntegreerd in een ‘werkbonus’, in de vorm van een vermindering van de persoonlijke sociale bijdrage voor werknemers die minder dan 1.956 euro per maand verdienen. De regeling werd opgenomen in de programmawet van 27 december 2004 (B.S. 31 december 2004).

Sociale fraude – De regering keurde de nota *Respect voor sociale solidariteit* van minister Vandenbroucke goed, met een reeks voorstellen om de sociale fraude scherper te bestrijden. De voorstellen hadden betrekking op een intensievere communicatie van de regelgeving, de versterking van de inspectiediensten, de vereenvoudiging van de reglementering en de hervorming van het sociaal strafrecht.

Thuiswerk – Om het thuiswerk een volwaardige plaats te geven op de arbeidsmarkt stelde de regering een aanpassing van het arbeidsrecht, het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming (ARAB) en het socialezekerheidsstelsel in het vooruitzicht.

Energieheffingen – Om de energiekosten van energie-intensieve bedrijven te beperken zou per 1 juli voor de heffingen op het transmissienet een degressief maximumtarief worden ingevoerd voor energie-intensieve bedrijven die met hun gewest een convenant hebben gesloten over energie-efficiëntie en voor KMO's die meer dan 20 MWh verbruiken. De korting (27 miljoen euro) zou worden gecompenseerd door een verhoging van de heffing op steenkoolcentrales en van de heffing op de doorvoer van stroom uit het buitenland. Eind 2004 was de maatregel nog niet uitgevoerd.

Biobrandstof – Tegen eind 2005 zou, conform een EU-richtlijn, 2% van de brandstof voor voertuigen van biologische oorsprong moeten zijn, tegen 2010 5,75%. Een regeling daarvoor, via een accijnsverlaging voor biobrandstof die budgettair neutraal zou moeten zijn, was er eind 2004 nog niet.

Horeca – De fiscale aftrekbaarheid van binnenlandse restaurantkosten (50%) en van buitenlandse restaurantkosten (100%) zou gelijkgeschakeld worden tot 62,5% in 2004 en 75% in 2005. Het vergunningsrecht voor het verstrekken van sterke drank zou worden geschrapt. De fiscale aftrekbaarheid van 62,5% van de restaurantkosten vanaf 1 januari 2004 werd geregeld door de wet van 10 mei 2004 [tot wijziging ...] (B.S. 24 mei 2004). Voor 2005 bracht de programmawet van 27 december 2004 (B.S. 31 december 2004) de aftrekbaarheid op 69%. De verhoging van de fiscale aftrekbaarheid tot 75% werd uitgesteld en afhankelijk gemaakt van een akkoord met de horecasector over de naleving van de fiscale en sociale wetgeving. De wet van 17 mei 2004 (B.S. 4 juni 2004) schafte het vergunningsrecht voor het verstrekken van sterke drank af.

Onderzoek – Het bij de programmawet van 24 december 2002 ingevoerde fiscale gunstregime voor wetenschappelijk onderzoek van de universiteiten en hogescholen werd uitgebreid tot een 70-tal nieuwe instellingen en tot onderzoekers in bedrijven die samenwerken met universiteiten, hogescholen of instellingen die de vrijstelling genieten. Zij betalen maar de helft van de gewone bedrijfsvoorheffing voor hun onderzoekers. De 72 instellingen die met ingang van 1 juli 2004 de verlaagde bedrijfsvoorheffing genieten, werden aangewezen bij KB van 4 mei 2004. De programmawet van 27 december 2004 breidde de verlaagde bedrijfsvoorheffing met ingang van 1 oktober 2005 uit tot onderzoekers in particuliere bedrijven die een samenwerkingsovereenkomst hebben gesloten met een universiteit, hogeschool of erkende wetenschappelijke instelling. Dezelfde wet gaf de regering de mogelijkheid de vrijstelling van storting van de bedrijfsvoorheffing voor universiteiten en hogescholen tot 75% te verhogen.

Zondagsrust – Over de aanpassing van de regelgeving over de zondagsrust en de openingsuren van handelszaken zou overleg worden gepleegd met de warenhuizen en zou de regering tegen juli een beslissing nemen. Tegen de versoepeling van de winkelopendingsuren en de zondagsrust rees verzet bij zowel de vakbonden als de zelfstandigenorganisaties. Het aangekondigde overleg had niet plaats en de regelgeving bleef ongewijzigd.

Mark Deweerdt

II. Het migrantenstemrecht

Na de bijzondere ministerraad van Gembloers deed de toekenning van gemeentelijk stemrecht aan niet-Europese vreemdelingen, die in het najaar van 2003 de samenhang in de paarse coalitie onder druk had gezet,⁸ de politieke spanning hoog oplopen.

De Senaat had op 11 december 2003 een geamendeerd wetsvoorstel van de PS goedgekeurd, dat niet-Europese vreemdelingen onder bepaalde voorwaarden actief kiesrecht geeft bij de gemeenteraadsverkiezingen. Naast de oppositiepartijen CD&V, Vlaams Blok en FN, hadden op twee na alle senatoren van de VLD-fractie tegen het wetsvoorstel gestemd. De VLD was tegen de invoering van het migrantenstemrecht, maar had er tijdens het formatieberaad, in de zomer 2003, mee ingestemd de kwestie aan het parlement over te laten. Wel had de partij aangekondigd wetsvoorstellen terzake "actief te zullen bekampen". Na de goedkeuring van het PS-wetsvoorstel waren in de VLD stemmen opgegaan om de houding te verstrakken en van het migrantenstemrecht alsnog een regeringszaak te maken.

De Antwerpse afdeling van Jong VLD overhandigde op 14 januari aan de partijleiding een, conform de statuten door duizend leden ondertekend, verzoekschrift om over de kwestie het congres bijeen te roepen. De VLD-top had al op 15 december 2003 op het initiatief geanticipeerd met de beslissing het voor 12-14 maart geplande programmacongres in twee delen te splitsen en het eerste deel al op 6 en 7 februari te houden. Het migrantenstemrecht zou daar door middel van een actualiteitsresolutie ter sprake kunnen worden gebracht. Uit het verzoekschrift bleek dat de Jong VLD-afdeling aan het congres de vraag wilde voorleggen of de partij na de goedkeuring van het wetsontwerp door de Kamer in de regering kon blijven.

Op 15 januari kondigden Vlaams-Blokvoorzitter Frank Vanhecke, Filip Dewinter, de fractieleider van het Blok in het Vlaams Parlement, Johan Weyts, CD&V-volksvertegenwoordiger in het Vlaams Parlement, en Ward Beysen, die in 1999 voor de VLD tot lid van het Europees Parlement was verkozen maar gebroken had met die partij en voorzitter was van het door hem gestichte Liberaal Appèl, de oprichting aan van een 'Comité tegen het stemrecht voor vreemdelingen'.⁹ Het Comité wilde binnen de maand 250.000 handtekeningen verzamelen bij tegenstanders van het migrantenstemrecht. Met het initiatief trachtten het Vlaams Blok en Beysen de druk op de VLD verhogen. Op 18 februari deelde het Comité mee 190.000 handtekeningen te hebben verzameld, waarvan 30 van lokale VLD-mandatarissen.

Op 30 januari suggereerde de VRT-radionieuwsdienst in het journaal van 17 uur dat VLD-voorzitter Karel De Gucht toch bereid was van het migrantenstemrecht

8. *Ibidem*, pp. 220-223.

9. De CD&V-fractie in het Vlaams Parlement sloot op 20 januari Weyts uit, maar nam hem later opnieuw op. Op 28 januari sloot de VLD-fractie Claudine De Schepper uit, nadat ze tot het bestuur van het Comité was toegetreden en nadat het VLD-partijbestuur de procedure had ingeleid om haar uit de partij te zetten. Zie ook XV.

een regeringszaak te maken.¹⁰ Volgens het bericht, op basis van een interview, zou de VLD uit de regering stappen indien het partijcongres een beslissing in die zin zou nemen. Uit het volledige interview, dat in *Actueel* werd uitgezonden, en uit verklaringen van De Gucht in het Canvas-programma *Terzake* bleek echter dat de VLD-voorzitter op zijn standpunt bleef. Hij had er alleen op gewezen dat de partijleiding zich aan een congresbeslissing moet houden en dat er “een zeer groot probleem” zou rijzen indien het congres zou vinden dat het migrantenstemrecht een regeringscrisis waard was. Volgens De Gucht beseften zijn coalitiepartners onvoldoende het belang van het migrantenstemrecht voor Vlaanderen. Hij suggereerde dat een meerderheid van de Vlaamse Kamerleden wel eens de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde tegen de wil van de Franstalige minderheid zou kunnen doorduwen.

Hoewel De Gucht in het interview ook had gezegd dat hij de congresgangers zou vragen tegen de resolutie van de Antwerpse Jong VLD te stemmen, had het radiobericht intussen deining veroorzaakt bij de andere partijen van de paarse coalitie, die verwezen naar het regeerakkoord en zeiden dat het migrantenstemrecht geen regeringszaak was. Vice-premier Louis Michel (MR) gewaagde van een schending van de afspraken van het regeerakkoord. SP.A-voorzitter Steve Stevaert was verbaasd over de verklaringen van De Gucht. PS-voorzitter Di Rupo riep de VLD op mee te regeren in plaats van een vuurtje te stoken. FDF-voorzitter Olivier Maingain noemde de verwijzing naar Brussel-Halle-Vilvoorde “onaanvaardbare chantage”.

Op 1 februari zei De Gucht in het Canvas-programma *De zevende dag* dat hij op het partijcongres zou erkennen dat de VLD-leiding een inschattingsfout had gemaakt wanneer ze gemeend had op de MR te kunnen rekenen om het migrantenstemrecht in het parlement tegen te houden.

Op 3 februari begon in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken de bespreking van het door de Senaat overgezonden wetsontwerp over het migrantenstemrecht. Daags nadien verwierp het Vlaams Parlement een motie waarmee de CD&V-fractie een belangenconflict wilde invoeren tegen het wetsontwerp, met de bedoeling de bespreking in de Kamer gedurende 60 dagen te schorsen met het oog op overleg. De motie kreeg de steun van de VLD, het Vlaams Blok en de N-VA, maar dat was onvoldoende voor de grondwettelijk vereiste drievierde meerderheid; de SP.A, Spirit en Groen! stemden tegen.

Onder grote belangstelling discussieerde het VLD-congres op 7 februari in Brussel vier uur lang over het migrantenstemrecht. Voor de bijeenkomst waren 1.800 partijleden opgedaagd, een record. Een 25-tal voor- en tegenstanders van verdere regeringsdeelname voerden het woord. Beide kampen konden, naar uit de reac-

10. Eind januari gonsde het in de Wetstraat van geruchten over voor de VLD ongunstige en voor het Vlaams Blok gunstige cijfers in kiesintentionelepeilingen. In de VRT/DS-peiling waarvan de resultaten op 5 februari werden bekendgemaakt, kwam CD&V met 24,5% van de kiesintentionies voor het eerst als grootste partij naar voren. De VLD haalde nog maar 22,5% (-3,7 tegenover de oktoberpeiling), het Vlaams Blok 20% (+ 2,3). Zie ook V.

Mark Deweerdt

ties van de congresgangers viel af te leiden, op evenveel steun rekenen. Net vóór premier Verhofstadt het laatste woord zou krijgen, richtte Willy De Clercq, de éminence grise van de partij, zich tot het congres. In een emotioneel betoog noemde hij de resolutie over verdere regeringsdeelname “een motie van wantrouwen tegen de partijtop”, waarvan de goedkeuring “een stem tegen de premier” zou zijn en de partij “in een diepe crisis” zou storten. De Clercq kreeg een minutenlange staande ovatie voor zijn interventie, waarin waarnemers het keerpunt van de congresbijeenkomst zagen. Uiteindelijk stemde 83% van de congresgangers de resolutie weg. Het congres keurde wel de resolutie goed waarin de VLD haar verzet tegen het migrantenstemrecht bevestigde.

De verwachting dat de VLD snel een streep zou trekken onder de zaak, werd geen bewaarheid door de aankondiging van De Gucht, daags na het partijcongres, in *De zevende dag*, dat hij een amendement zou indienen om vreemdelingen van wie de Kamer de naturalisatieaanvraag had verworpen, de toegang tot het migrantenstemrecht te ontzeggen. Hij had het over vreemdelingen die betrokken zijn bij prostitutie, drugs- of mensenhandel, actief zijn in integristische groeperingen of veel zware bekeuringen hebben opgelopen. Het voorstel, waarvan naar verluidde zelfs premier Verhofstadt niet op de hoogte was, kwam als een complete verrassing.

Tijdens topperleg onder de paarse partijen, op 9 februari, werd het voorstel van De Gucht van de hand gewezen en werd afgesproken het migrantenstemrecht zo snel mogelijk van de agenda af te voeren. Wel zou Binnenlandse Zaken, na de publicatie van de wet in het *Staatsblad*, er de gemeentebesturen in een rondzendbrief op wijzen dat ze moeten nagaan of vreemdelingen die zich als kiezer laten registreren, hun kiesrecht niet tijdelijk of definitief verloren hebben wegens een strafrechtelijke veroordeling. In 1999 was na de toekenning van het gemeentelijk stemrecht aan niet-Belgen uit de Europese Unie een gelijkaardige rondzendbrief verstuurd. Nieuw zou zijn dat de gemeente ook bij de dienst Naturalisaties van de Kamer zou kunnen nagaan of een niet-Belg van buiten de EU geen veroordeling had opgelopen die hem zijn kiesbevoegdheid ontnam.

Op 10 februari zei De Gucht in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken, nadat de oppositie hem had geijnd over de “nederlaag” in zijn poging het migrantenstemrecht in te perken, dat het reglement toestaat tot het einde van de commissiebesprekingen een amendement in te dienen. De coalitiepartners van de VLD reageerden ontstemd op die mededeling, die werd geïnterpreteerd als een uitdaging aan het adres van premier Verhofstadt, voor wie de zaak van het migrantenstemrecht gesloten was. De Gucht liet blijken dat hij het er met de Vlaamse oppositie over eens was, dat de rondzendbrief een “lege doos” was.

Op 11 februari diende De Gucht, samen met twee fractiegenoten, een amendement in om het migrantenstemrecht te beperken. Hij beriep zich op het grondwettelijke amenderingsrecht van een parlementslid, maar zowel de meerderheid als de oppositie beschouwde het initiatief als een frontale aanval op Verhofstadt. De Gucht liet verstaan dat er op 8 februari een politiek akkoord was om zijn amendement in het wetsontwerp te integreren, maar dat daar daags nadien verzet tegen was gerezen in het VLD-partijbestuur en voor het scenario van de

rondzendbrief was gekozen, waarvan naderhand bleek dat die een “lege doos” was. De andere regeringspartijen eisten van premier Verhofstadt dat hij De Gucht in de pas deed lopen en de orde in zijn partij herstelde. De PS dreigde ermee de regering te laten vallen indien Verhofstadt De Gucht liet betijen.

Laat op de avond keurde de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken het wetsontwerp over het migrantenstemrecht goed. Het amendement van De Gucht werd verworpen. Na de stemming vergaderde Verhofstadt met enkele andere kopstukken van de VLD. Ze beslisten De Gucht te vragen een stap opzij te doen en hem tijdelijk te vervangen door Annemie Neyts. De Gucht wilde niet verder gaan dan de politieke leiding van de partij af te staan aan Verhofstadt en minister-president Somers. Verhofstadt zei (12 februari) dat hij “in het belang van de partij en voor de stabiliteit van de regering en het land” was ingegaan “op het verzoek de politieke leiding van de VLD waar te nemen”. Drie dagen later, op 15 februari, stemde De Gucht er toch mee in dat Dirk Sterckx tot de verkiezingen van 13 juni het voorzitterschap van de VLD zou waarnemen. Daarmee was de crisis in de VLD, die de voortzetting van de paarse coalitie bedreigde, bezworen.¹¹ Zonder verdere problemen keurde de voltallige Kamer in de ochtend van 20 februari het wetsontwerp over het migrantenstemrecht goed met de stemmen van SP.A-Spirit en alle Franstalige partijen, op FN na. Alle andere Vlaamse Kamerleden stemden tegen, op drie CD&V'ers na die zich onthielden.

Krachtens de wet van 19 maart 2004 tot toekenning van het actief kiesrecht bij de gemeenteraadsverkiezingen aan vreemdelingen (B.S. 23 april 2004) kunnen vreemdelingen van buiten de Europese Unie hun stem uitbrengen voor de gemeenteraadsverkiezingen, wanneer zij dit bij de gemeente waar zij hun hoofdverblijfplaats hebben, schriftelijk aanvragen en hun hoofdverblijfplaats gedurende de vijf jaar vóór de indiening van de aanvraag ononderbroken in België was gevestigd. Bij de aanvraag moet een verklaring worden gevoegd waarin de aanvrager er zich toe verbindt de grondwet, de wetten van het Belgische volk en het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden na te leven.

Op 4 april zei De Gucht in *Het Nieuwsblad* dat zijn partij, in tegenstelling tot wat ze eerder had aangekondigd, bij het Arbitragehof geen verzoek tot vernietiging van de wet zou indienen, omdat de kans op vernietiging vrij klein was.

III. De bijzondere ministerraad van Raversijde

Op 13 februari kondigde premier Verhofstadt aan dat de regering besloten had de bijzondere ministerraad over de kwaliteit van het leven en duurzame ontwikkeling op 20 en 21 maart in Raversijde (Oostende) te laten plaatsvinden. Een bijzondere ministerraad over justitie en veiligheid, die in Gembloers voor de maand

11. Op de crisis wordt nader ingegaan in XV.

Mark Deweerdt

april was aangekondigd, zou al op 30 en 31 maart in Brussel worden gehouden. Met die laatste beslissing wilde de premier volgens waarnemers aantonen dat paars na en ondanks de crisis over het migrantenstemrecht in staat was voort te regeren.

Op 20 maart betoogden in Oostende naar schatting 20.000 leden van het ACV en het ABVV voor “meer werk en meer sociale zekerheid”. Met de manifestatie wilden de vakbonden de regering onder druk zetten om, na de ‘economische’ top van Gembloers, een reeks sociale maatregelen te nemen die op kruissnelheid (in 2007) 407 miljoen euro zouden kosten. Het ging in hoofdzaak om de stapsgewijze verhoging van de uitkeringen met 4% (225 miljoen euro), een inhaalbeweging voor de invaliditeitsuitkeringen (25 miljoen euro), de verhoging van de werkloosheidsuitkeringen tijdens het eerste werkloosheidsjaar (32 miljoen euro) en de verbetering van het ouderschapsverlof.

Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste maatregelen die in Raversijde werden genomen.

Sociale maatregelen – De oudste pensioenen, invaliditeitsuitkeringen en uitkeringen voor arbeidsongeschiktheid en beroepsziekten zouden, gespreid over de jaren 2005-2007, met 2% verhoogd worden. Tegelijk zouden de loongrenzen waarop de uitkeringen voor invaliditeit, arbeidsongeschiktheid en beroepsziekten worden berekend, met eveneens 2% worden verhoogd. Om een einde te maken aan de “stop-and-go”-politiek en een “doordacht en consistent beleid van welvaartvastheid” te voeren, zou de regering vanaf 2006 om de twee jaar en parallel met de loononderhandelingen met de sociale partners overleggen over een verhoging van de vervangingsinkomens. De inkomensgarantie voor ouderen zou tegen het einde van de legislatuur met 40 euro worden verhoogd. Het leefloon zou in dezelfde periode met 4% opgetrokken worden. Al die maatregelen zouden op kruissnelheid (vanaf 2007) 287,5 miljoen euro per jaar kosten.

Ouderschapsverlof – De regering zou in 2005 en 2006 telkens 14,1 miljoen euro en vanaf 2007 26,5 miljoen euro ter beschikking stellen voor een versoepeling van het ouderschapsverlof. Ze nodigde de vakbonden en de werkgevers uit tegen november een akkoord te sluiten over de verhoging (met 100 euro tot 647 euro) van de premie, de verlenging van het ouderschapsverlof (van drie tot vier maanden) en de verhoging van de leeftijdsgrens van het kind (van 4 tot 6 jaar) voor wie ouderschapsverlof kan worden genomen. De sociale partners slaagden er in 2004 niet in een akkoord te sluiten.

Moederschaps- en adoptieverlof – De prenatale periode van het moederschapsverlof werd op maximum 6 (in plaats van 7) weken gebracht, de postnatale periode op 9 (in plaats van 8). Het moederschapsverlof kan worden verlengd wanneer het kind langer dan zeven dagen in het ziekenhuis moet blijven en bij een meerling-zwangerschap. Het adoptieverlof werd verlengd van tien dagen tot vier weken of zes weken, wanneer het adoptiekind jonger is dan 3 jaar. Een en ander werd geregeld in de programmawet van 9 juli 2004 (B.S. 15 juli 2004).

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

Geneesmiddelen – De regering keurde een plan goed voor een rationeler geneesmiddelengebruik. Het voorzag in onder meer de verlaging van het remgeld met 10% voor de goedkoopste geneesmiddelen, de aanmoediging van het gebruik van generische geneesmiddelen, een betere informatie aan de zorgverstrekkers, de verstrakking van de regels voor de promotie van geneesmiddelen en de subsidiëring van onafhankelijke medische afgevaardigden. De aangekondigde verlaging van het remgeld zou uiteindelijk niet doorgaan.

'Kyoto' – De regering nam enkele maatregelen om, in uitvoering van het Kyoto-protocol, de uitstoot van koolstofdioxide (CO₂) met ten minste 5,8 miljoen ton te verminderen, beduidend meer dan de 4,8 miljoen ton die de federale overheid volgens een afspraak met de gewesten zou moeten realiseren. De grootste reductie (1,984 miljoen ton) werd verwacht van de bouw, tegen 2010, van een windmolenpark (vermogen 2000 MWh) op de Thorntonbank in de Noordzee. De omschakeling van de steenkoolcentrales van Electrabel in Mol en Monceau-sur-Sambre op biomassa zou de uitstoot met 1,2 miljoen ton verminderen. Door de introductie van biobrandstoffen zouden in een eerste fase 534.000 ton en vanaf 2010 1,535 miljoen ton CO₂ minder worden uitgestoten.

Andere maatregelen waren de vervanging van het wagenpark van de overheid door milieuvriendelijke voertuigen; gratis woon-werkverkeer voor treinpendelaars; de fiscale aanmoediging van de aankoop van broeikasgasarme auto's; de verhoging van het fiscale voordeel voor energiebesparende investeringen in een woning.

Over het gratis woon-werkverkeer voor treinpendelaars had de regering al op 23 januari een beslissing genomen. Naar analogie van de federale ambtenaren en de personeelsleden van de federale overheidsbedrijven, die vanaf 1 juli 2004 gratis van en naar het werk zouden kunnen sporen, zouden particuliere bedrijven vanaf 1 januari 2005 met de NMBS een overeenkomst kunnen sluiten voor gratis pendelverkeer. De werkgever betaalt 80% van de abonnementsprijs. De federale regering zegde, na enig aandringen, de NMBS toe het verlies tot 2007 bij te passen.

Om de aankoop van broeikasgasarme auto's aan te moedigen, voorzag de programmawet van 9 juli 2004 (B.S. 15 juli 2004) in een vermindering, met ingang van 1 januari 2005, van de inkomstenbelasting met 15% van de aanschaffingswaarde van een wagen die minder dan 105 gram CO₂ per kilometer uitstoot, met een maximum van 3.280 euro, en met 3% van de aanschaffingswaarde wanneer de CO₂-uitstoot 105 tot 115 gram per kilometer bedraagt, met een maximum van 615 euro.

De wet van 31 juli 2004 [tot wijziging van artikel 145, 24° van het WIB 1992 ...] (B.S. 23 augustus 2004) bracht de fiscale aftrekbaarheid van een reeks energiebesparende investeringen op 40%, met een maximum van 600 euro bij renovatie en van 500 euro bij nieuwbouw. Ook huurders kunnen voortaan de belastingvermindering genieten.

Op 19 november besliste de regering een NV van publiek recht op te richten, Belesco (Belgian Energy Service Company), een dochter van de Federale Investeringsmaatschappij, met de opdracht energiebesparende investeringen in openbare gebouwen en vanaf 2007 ook in andere grote gebouwen te financieren. Belesco

Mark Deweerdt

zou werken via een 'derdebetalersregeling', dit wil zeggen dat de investeringskosten terugbetaald worden met het geld dat uitgespaard wordt door de vermindering van de energierekening.

Spoorwegen – De regering keurde definitief de planning en de financiering goed van het gewestelijk expresnet (GEN) tussen Brussel en respectievelijk Dendermonde, Leuven, Mechelen, Eigenbrakel, Ottignies en 's-Gravenbrakel. De NMBS kreeg de toestemming 157 speciale treinstellen te bestellen die vanaf 2008 zouden worden ingezet op de zes lijnen (met 54 stations) van het GEN. De regering zou het exploitatietekort tot 2010 voor haar rekening nemen. Al tegen eind 2006 zou de NMBS op de zes lijnen met aangepaste gewone treinen twee GEN-verbindingen per uur verzekeren. De regering gaf ook groen licht voor de realisatie, door middel van publiek-private samenwerking (NV Diabolo), van de spoorontsluiting van de luchthaven van Zaventem naar Brussel, Antwerpen en Leuven. De kostprijs van dat project werd op 403 miljoen euro geraamd.

Verkeersveiligheid – Een uitvoeringsbesluit van de wet van 7 februari 2003 over de verkeersveiligheid, die pas sinds 1 maart 2004 van kracht was, zou worden aangepast om van enkele zware overtredingen weer gewone overtredingen te maken. De aanpassing gebeurde bij KB van 26 april 2004.

Woonkrediet – De fiscale aftrekbaarheid van hypothecaire leningen werd vereenvoudigd. De aftrekbare uitgaven (kapitaalaflossing, interest en premie voor de schuldsaldoverzekerings) werden vervangen door één belastingvrije som, waarvan het basisbedrag (1.870 euro) verhoogd wordt tijdens de eerste tien jaar en wegens kinderlast (3 kinderen). De nieuwe regeling, die opgenomen werd in de programmawet van 27 december 2004 (B.S. 31 december 2004), geldt voor contracten die na 1 januari 2005 worden gesloten.

Kinderopvang en opvang ouderen – De fiscale aftrekbaarheid van kosten voor de opvang van kinderen tot 3 jaar werd uitgebreid tot kinderen tot 12 jaar. De wet van 6 juli 2004 [tot wijziging van artikel 113 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992 ...] (B.S. 5 augustus 2004) gaf, vanaf het aanslagjaar 2006, uitvoering aan de maatregel. Een andere wet van 6 juli 2004 [tot wijziging van de artikelen 132 en 143 van het Wetboek van de inkomstenbelastingen 1992 ...] (B.S. 5 augustus 2004) gaf uitvoering aan de beslissing de belastingvrije som voor de tenlasteneming van een familielid van meer dan 65 jaar met een beperkt inkomen op te trekken van 870 tot 1.740 euro, eveneens vanaf het aanslagjaar 2006.

Zilverfonds – De doelstelling van het Zilverfonds tegen het einde van de legislatuur een reserve van 10 miljard euro op te bouwen, werd verhoogd tot minimum 13 miljard euro, door een deel van de opbrengst van de Alesh-operatie en de geplande verkoop van BIAC-aandelen aan het Zilverfonds toe te wijzen.¹² Van de

12. Met de Alesh-operatie wordt de overname door de gewestelijke huisvestingsmaatschappijen van hun deel van de schuld van het federale amortisatiefonds voor socialehuisvestingsleningen bedoeld, zie M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 207-208.

opbrengst van de Alesh-operatie werd bij KB van 22 oktober 2,5 miljard euro toegewezen aan het Zilverfonds. De opbrengst van de verkoop van BIAC-aandelen werd direct voor schuldafbouw gebruikt en is niet naar het Zilverfonds gegaan.

De vakbonden zagen in de beslissingen van Raversijde “sociale vooruitgang, maar in te kleine stapjes” en betreurden dat “er nog altijd meer fiscaal wordt verlaagd dan sociaal verhoogd”.

Op 30 maart bleek, uit het antwoord van minister van Economie Fientje Moerman (VLD) op een vraag van CD&V-Kamerlid Simonne Creyf, dat de regering in Oostende ook beslist had de maximale jaarlijkse stijging van de bijzondere accijns op diesel te verhogen van 28 tot 35 euro per duizend liter.¹³ De beslissing was niet meegedeeld en werd geregeld in de programmawet van 27 december 2004. Volgens de regering moest de accijnsverhoging dienen voor de financiering van de vermindering van de energieverhoging van bedrijven, waarover de regering in Gembloers een beslissing had genomen (zie I).

IV. De bijzondere ministerraad over justitie en veiligheid

De derde bijzondere vergadering van de ministerraad had op 30 en 31 maart in Brussel plaats en ging over veiligheid en justitie. Hieronder volgt een overzicht van de belangrijkste maatregelen die er genomen werden en die op kruissnelheid 127,9 miljoen euro per jaar zouden kosten.

Veiligheidsplan – De regering keurde een *Kadernota Integrale Veiligheid* goed, alsook, in uitvoering van de wet van 7 december 1998 over de geïntegreerde politiedienst, het daarop gebaseerde *Nationaal Veiligheidsplan 2004-2007*. Volgens de regering was het de eerste keer dat met de *Kadernota* de veiligheidsplannen van het gerecht en de politie op elkaar werden afgestemd, met het oog op het voeren van een integraal en geïntegreerd veiligheidsbeleid. Volgens het *Veiligheidsplan* zouden de politie en het gerecht voorrang geven aan de verkeersveiligheid en aan de bestrijding van illegale immigratie, mensenhandel, terrorisme, rondtrekkende bendes, drugs, afvalfraude, grote financiële en economische criminaliteit, wapenzwendel en buurtcriminaliteit.

Om het terrorisme beter te kunnen bestrijden, zouden de betrokken diensten bij de politie en het gerecht er een 60-tal personeelsleden bij krijgen. Minister Onkelinx stelde een wetsontwerp in het vooruitzicht over het gebruik van bijzondere opsporingsmethodes door de Staatsveiligheid, waaronder het afluisteren van

13. De stijging van de bijzondere accijns was geregeld in de programmawet van 5 augustus 2003; *ibidem*, p. 201.

Mark Deweerdt

telefoongesprekken.¹⁴ Voorts zou er een mobiel crisiscentrum worden opgericht, dat zou kunnen worden ingezet bij terroristische acties.

Politie – De regering besliste tegen 2007 voor operationele taken 3.232 extra politieagenten beschikbaar te maken, 700 meer dan de 2.500 waarvan sprake was in het regeerakkoord van 8 juli 2003. De opvallendste maatregel om die doelstelling te bereiken, was de oprichting van een 700 man sterk federaal interventiekorps dat de lokale politiekorpsen zou bijstaan voor patrouilles en ander operationeel werk. Voorts besliste de regering het veiligheidskorps vanaf 2006 met 100 leden uit te breiden tot 410¹⁵ en de hulpagenten die het verkeer regelen en controleren, meer bevoegdheden te geven. De omvang van de reserve die een lokale politiezone beschikbaar moet houden om bij te springen in andere zones, zou worden verminderd. De regering beloofde voorts de administratieve taken van de lokale politie te verminderen, voor het administratieve werk ambtenaren over te hevelen naar de politie en de provinciale centra van het Astrid-radiocommunicatienetwerk met federale in plaats van met lokale politieagenten te bemannen. Ten slotte hoopte de regering “meer blauw op straat” te krijgen door het ziekteverzuim te reduceren en met de vakbonden een akkoord te sluiten over een versoepeling van het nacht- en weekendwerk.

Beveiligingsinvesteringen – Om diefstallen en overvallen te voorkomen, besliste de regering de in 2003 ingevoerde fiscale aftrek voor investeringen in beveiliging door KMO's en zelfstandige handelaars te verhogen van 10 naar 17%. De maatregel werd gerealiseerd in de programmawet van 27 december 2004 (B.S. 31 december 2004). Een uitbreiding ervan tot particulieren, zoals minister van Binnenlandse Zaken Patrick Dewael (VLD) had voorgesteld, bleek budgettair niet haalbaar te zijn.

Raad van State – Minister van Binnenlandse Zaken Dewael kreeg van de minister-raad de opdracht, in overleg met het rechtscollege, maatregelen te nemen om de achterstand weg te werken in de afdeling Administratie van de Raad van State, vooral bij de asielzaken die ongeveer 80% van de klachten vertegenwoordigden.¹⁶ Het bleek dat, ondanks de verkorte procedure, de behandeling van een vernietigingsberoep tegen de afwijzing van een asielverzoek toch nog gemiddeld drie jaar duurde.

In juli keurde het kernkabinet een nota goed over de hervorming van de Raad van State, die onder meer voorzag in de oprichting van een aparte afdeling voor

14. Op 9 november deelde Onkelinx in de Senaat mee dat ze het wetsontwerp pas in 2005 zou indienen.
15. Het veiligheidskorps was bij wet van 25 februari 2003 opgericht om de begeleiding en het vervoer van gevangenen over te nemen van de politie. De eerste 50 leden waren op 15 december 2003 beëdigd. Op 13 december 2004 legden nog eens 108 leden de eed af.
16. Eind 2004 waren er ongeveer 27.000 vreemdelingenzaken hangende.

de behandeling van vernietigingsverzoeken in vreemdelingenzaken. Schorsingsberoep zou niet meer mogelijk zijn en in de afdeling zou een specifieke, verkorte procedure gelden. Het wetsontwerp over de hervorming van het rechtscollege was eind 2004 nog in voorbereiding.

Strafuitvoering – Om de overbevolking van de gevangenen te verminderen,¹⁷ stelde de regering een herziening van de strafuitvoering in het vooruitzicht. Omdat een aanzienlijk deel van de korte gevangenisstraffen wegens plaatsgebrek niet kon worden uitgezeten, zouden de politiestrafen van één tot zeven dagen worden afgeschaft. Voor kleine criminaliteit zou de gevangenisstraf tot zes maanden vervangen worden door, afhankelijk van de financiële mogelijkheden van de veroordeelde, een boete of gemeenschapsdienst. Voor misdrijven waarop een gevangenisstraf van zes maanden tot drie jaar staat, zou het elektronische toezicht een volwaardige straf worden, zodat in de regel alleen nog veroordeelden voor misdaden waarop straffen staan van drie jaar gevangenis en meer, daadwerkelijk de cel zouden ingaan.

Geïnterneerden en jeugdige criminelen zouden uit de gevangenen worden gehouden. De regering besliste in dat verband in Antwerpen een nieuw centrum te bouwen voor de opvang van 300 tot 400 gedetineerden die psychiatrische begeleiding nodig hebben, en het aantal plaatsen in het bestaande centrum in Paifve (Luik) met 80 te verhogen. Vreemdelingen die in België een misdrijf plegen, zouden vaker hun straf moeten uitzitten in hun land van herkomst.

Om het aantal gevangenen dat in voorarrest zit (35 tot 40% van het totale aantal) te verminderen, zou door enkele procedurewijzigingen getracht worden het aantal voorlopig gedetineerden te beperken en de duur van de voorlopige hechtenis in te korten. Het wetsontwerp dat daarover op 25 augustus werd ingediend, was eind 2004 nog in behandeling in de Kamer.

De regering besliste werk te maken van de oprichting van strafuitvoeringsrechtbanken, die al in het Octopusakkoord (1998) over de hervorming van het gerecht in het vooruitzicht waren gesteld. De ministerraad keurde op 10 december een wetsontwerp goed dat voorzag in de oprichting van zes dergelijke rechtbanken, die bevoegd zouden zijn voor onder meer het elektronische toezicht en de voorlopige en de voorwaardelijke invrijheidstelling.

Zoals in het regeerakkoord was aangekondigd, zou de wet-Lejeune over de voorlopige invrijheidstelling worden herzien. Recidivisten die veroordeeld worden voor moord en doodslag, zouden op zijn vroegst kunnen vrijkomen nadat zij driekwart (in plaats van twee derde) van hun straf hebben uitgezeten. Een wetsontwerp daarover was eind 2004 nog niet ingediend.

17. Begin 2004 waren er bijna 9.400 gedetineerden, terwijl de gevangenen maar 8.133 plaatsen hadden. Eind mei en eind december verzocht minister Onkelinx de parketten de opsluiting van veroordeelden die een gevangenisstraf van minder dan 3 jaar hadden gekregen, een maand uit te stellen.

Mark Deweerdt

Gerechtelijke achterstand – Om de gerechtelijke achterstand terug te dringen,¹⁸ zou het Phenix-project voor de informatisering van het gerechtssysteem dat onder de paars-groene regering-Verhofstadt I op gang was gebracht maar in het slop was geraakt, nieuw leven worden ingeblazen en tegen 2007 gerealiseerd worden. Minister Onkelinx legde een nota voor met voorstellen om de rechters te ontlasten van “voorbijgestreefde praktijken”, zoals het paraferen van registers of de echtverklaring van vertaalde akten. Ze zou ook onderzoeken of het noodzakelijk was dat ongeveer 800 magistraten voltijds of deeltijds zitting hadden in allerlei commissies, examenjury's en beroepskamers.

Jeugdrecht – De ministerraad keurde een nota van minister Onkelinx goed over de modernisering van het jeugdbeschermingsrecht. Volgens de nota zou een jeugdrechter meer mogelijkheden krijgen om jeugddelinquentie aan te pakken en minderjarige jonge delinquenten (16-18 jaar) makkelijker en sneller kunnen doorsturen naar de correctionele rechtbank (de zogenaamde uithandengeving). Voor zware criminaliteit zou een speciale jeugdgevangenis worden opgericht. Op basis van de nota stelde minister Onkelinx een wetsontwerp op over de hervorming van de jeugdbeschermingswet (1965), dat de regering op 22 oktober goedkeurde. De Vlaamse regering besliste op 24 december het wetsontwerp ter sprake te brengen in het Overlegcomité, omdat het onvoldoende tegemoetkwam aan haar beleidsvisie op de jeugdbijstand, een gemeenschapsbevoegdheid. Ze verzette zich tegen de uithandengeving, eiste een volwaardig jeugdsanctierecht en was het niet eens met enkele van de nieuwe maatregelen die een jeugdrechter zou kunnen opleggen, onder meer een stage voor ouders van criminele jongeren. De Vlaamse regering vond dat het wetsontwerp onvoldoende ruimte liet voor herstelgerichte afhandeling en vroeg duidelijkheid over de financiële gevolgen van het vernieuwde jeugdbeschermingsrecht voor de gemeenschappen, onder meer wat de oprichting van nieuwe instellingen en de toekomst van de gesloten instelling in Everberg betrof.¹⁹

18. In het kader van de bestrijding van de gerechtelijke achterstand liep bij enkele parketten een proefproject voor de meting van de werklast. Minister Onkelinx hoopte uit het onderzoek van de tijdsbesteding van de magistraten lessen te trekken voor een rationalisering van hun werkmethodes. Sinds januari sloot Onkelinx met parketten, hoven en rechtbanken 'protocolakkoorden', waarin ze een verhoging van het aantal magistraten koppelt aan de verbintenis het aantal achterstallige zaken te verminderen. Zie X.
19. De gesloten instelling in Everberg was opgericht bij wet van 1 maart 2002. De samenwerking tussen de federale regering en de gemeenschappen was geregeld in een akkoord van 30 april 2002. Het Vlaams Parlement had bij de bekrachtiging van het samenwerkingsakkoord beslist het akkoord op te zeggen indien er tegen 31 augustus 2004 “geen federale wet is bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* die antwoorden biedt op delinquent gedrag gepleegd door jongeren”. Bij decreet van 2 april 2004 (B.S. 28 mei 2004) verlengde het Vlaams Parlement die termijn tot 31 januari 2005. In het eerste verslag van de evaluatiecommissie, waarover *De Tijd* op 19 augustus berichtte, stond dat de samenwerking tussen de Vlaamse en de Franse Gemeenschap moeilijk verliep en dat een verschillende visie op het pedagogische project wijzigingen veroorzaakte. De vertegenwoordigers van de Franse Gemeenschap stelden in het verslag voor in elke gemeenschap een apart centrum op te richten.

V. De Europese en regionale verkiezingen van 13 juni en de herschikking van de regering

Op 13 juni hadden de vijfjaarlijkse verkiezingen plaats voor het Europees Parlement, het Vlaams Parlement, het Waals Parlement, het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap.²⁰ Het was de eerste keer sinds de opheffing van het 'dubbelmandaat' (1993) dat de deelstaatverkiezingen niet samenvielen met de federale verkiezingen.

A. Kieswetgeving

Sinds de zomer van 2003 beijverden zich de VLD en de SP.A om de regelgeving voor de verkiezingen van het Vlaams Parlement gelijk te schakelen met die voor de Kamerverkiezingen zoals ze op 18 mei 2003 voor het eerst van toepassing was geweest: met provinciale kieskringen en een wettelijke kiesdrempel van 5%. De PS en de MR waren geen voorstander van de invoering van provinciale kieskringen voor de verkiezing van het Waals Parlement. Op 23 oktober 2003 waren de vier regeringspartijen overeengekomen voor de regionale verkiezingen een kiesdrempel van 5% in te voeren en de verkiesbaarheidsleeftijd van 21 op 18 jaar te brengen. Twee weken later, op 6 november, hadden zij afgesproken de 'provincialisering' van de kieskringen over te laten aan het Vlaams Parlement. Indien daar niet de vereiste tweederde meerderheid gevonden zou worden, zou het federale parlement, enkel voor de verkiezing van het Vlaams Parlement, de arrondissementele kieskringen door provinciale vervangen. Op 21 november had de ministerraad vier wetsontwerpen goedgekeurd die vooral bepalingen bevatten over de gelijkenschakeling van de verkiezingsregels voor de regionale parlementen met die voor het federale parlement.²¹

Nadat het Vlaams Parlement op 14 januari met de vereiste tweederde meerderheid een voorstel van bijzonder decreet over de invoering van provinciale kieskringen had aangenomen,²² keurden de Kamer en de Senaat tussen 22 januari en 1 april enkele wetsontwerpen goed die de regelgeving voor de regionale en de Europese verkiezingen wijzigden.²³ Voor de goedkeuring van de ontwerpen van

20. Hoewel de gemeenschaps- en gewestraden pas door de grondwetsherziening van 9 juli 2004 en 25 februari 2005 officieel de benaming 'parlement' kregen (zie hoofdstuk VIII.A), gebruiken wij de nieuwe benaming ook voor de periode voordien. Op 29 september besliste het bureau van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement de benaming 'Brussels Parlement' te gebruiken, behalve in officiële stukken.
21. M. DEWEERDT, Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren in 2003, *Res Publica*, 2004, 2-3, pp. 316-319.
22. Zie in dit Jaarboek: B. HAECK en M. DEWEERDT, Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren in 2004, pp. 321-323.
23. Op 19 mei verwierp de Kamer een wetsvoorstel van CD&V om de dubbele kandidaatstelling bij de gelijktijdige regionale en Europese verkiezingen te verbieden.

Mark Deweerdt

bijzondere wet waren de regeringspartijen, die noch in de Kamer noch in de Senaat over de vereiste tweederde meerderheid beschikten, aangewezen op steun van het CDH, aangezien CD&V tegen de hervorming van de kieswetgeving was en de regeringsfracties geen beroep wensten te doen op het Vlaams Blok. Het CDH had toegezegd zich bij de stemming te zullen onthouden, maar pas nadat de meerderheidspartijen de schrapping van het Duitstalig kiescollege en de Duitstalige kieskring voor de Europese verkiezingen ongedaan hadden gemaakt. In het voorontwerp van wet over de verdeling van de zetels in het Europees Parlement dat de ministerraad op 24 oktober 2003 had goedgekeurd, was het aparte Duitstalig kiescollege afgeschaft en de gegarandeerde vertegenwoordiging van de Duitstalige Gemeenschap in het Europees Parlement verzekerd binnen het Frans kiescollege. Het voorontwerp bepaalde dat op elke lijst voor het Frans kiescollege ten minste één Duitstalige kandidaat moest staan en regelde de zetelverdeling zo, dat één van de Duitstalige kandidaten verkozen zou zijn. Het CDH was boos over de voorgestelde wetwijziging omdat de partij, die in het Duitse taalgebied veruit de grootste was, er niet langer zeker van zou zijn de enige zetel in het Europees Parlement te verwerven die aan de Duitstaligen was voorbehouden. Nadat de Raad van State in zijn advies van 14 november over het voorontwerp van wet de voorgestelde regeling strijdig met het gelijkheidsbeginsel had genoemd, besliste de regering het Duitstalig kiescollege en de Duitstalige kieskring te behouden.

De wet van 5 maart 2004 tot regeling van de verdeling tussen de kiescolleges van het aantal in het Europees Parlement te verkiezen Belgische leden (*B.S.* 26 maart 2004) verving de 14N/10F/1D-verdeling van de tot dan toe 25 Belgische europarlementszetels in de Europese kieswet van 23 maart 1989 door de algemene regel dat het aantal Belgische mandaten in het Europees Parlement, na aftrek van de zetel die voor het Duitstalig kiescollege gereserveerd wordt, verdeeld wordt over het Nederlands en het Frans kiescollege in verhouding tot hun bevolkingscijfer. De wetwijziging was een gevolg van de vermindering van het aantal Belgische mandaten van 25 naar 24. In toepassing van de wet stelde het KB van 31 maart 2004 het aantal te verkiezen europarlementsleden vast op 14 voor het Nederlands en op 9 voor het Frans kiescollege. Voorts bepaalt de wet van 5 maart 2004 dat EU-burgers die niet hun hoofdverblijfplaats in België hebben, in België verkiesbaar zijn voor het Europees Parlement, op voorwaarde dat zij niet in een ander land kandidaat zijn.²⁴

De bijzondere wet van 2 maart 2004 houdende verschillende wijzigingen van de kieswetgeving (*B.S.* 26 maart 2004) verlaagde de verkiesbaarheidsleeftijd voor het

24. Die bepaling was op voorstel van de SP.A door middel van een amendement in de wet opgenomen. De Vlaamse socialisten hadden even overwogen de Nederlandse PvdA-leider Wouter Bos in Vlaanderen te laten kandideren. Door de goedkeuring van het amendement ontstonden er in de Europese kieswet van 23 maart 1989 incoherenties, die weggewerkt werden met de 'reparatiewet' van 25 april 2004 tot wijziging van de wet van 23 maart 1989 betreffende de verkiezing van het Europees Parlement (*B.S.* 7 mei 2004).

Vlaams Parlement, het Waals Parlement en het Brussels Hoofdstedelijk Parlement van 21 tot 18 jaar.²⁵ Ook de leeftijd waarop iemand lid van een gemeenschaps- of gewestregering kan worden, werd van 21 op 18 jaar gebracht. De bijzondere wet voerde een drempel van 5% in van het totale aantal geldige stemmen in de kieskring om tot de zetelverdeling te worden toegelaten. In Wallonië, waar voor de verkiezing van het Waals Parlement de arrondissementele kieskringen behouden bleven, geldt de drempel ook voor de zogenaamde apparentering.²⁶ Voor de verkiezing van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement is de kiesdrempel van toepassing per taalgroep. De bijzondere wet voerde voorts voor de verkiezing van de drie gewestparlementen de afzonderlijke lijst van kandidaat-opvolgers weer in. De aparte opvolgerslijst was afgeschaft door de bijzondere wet van 22 januari 2002, maar in april 2002 hadden de partijen van de toenmalige paars-groene coalitie beslist de opvolgers opnieuw op een aparte lijst te laten verkiezen. Ten slotte verplaatste de bijzondere wet de bepalingen in de bijzondere wet van 18 juli 2002 over de man-vrouwpariteit op de kandidatenlijsten naar de bijzondere wet over de hervorming der instellingen (BWHI) van 8 augustus 1980 respectievelijk de bijzondere Brussel-wet van 12 januari 1989.²⁷ De bijzondere wet van 18 juli 2002 werd opgeheven.

De wet van 2 maart 2004 houdende verschillende wijzigingen in de kieswetgeving (*B.S.* 26 maart 2004) verlaagde de verkiesbaarheidsleeftijd voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap, alsook de leeftijd om lid van de Duitstalige gemeenschapsregering te worden van 21 tot 18 jaar. Ze voerde voor het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap een kiesdrempel van 5% in en paste de gewone wetten over de verkiezing van de deelstaatarlementen aan de herinvoering van de afzonderlijke opvolgerslijsten aan.

De bijzondere wet van 16 maart 2004 tot wijziging van diverse bijzondere wetten (*B.S.* 29 maart 2004) is een reparatiewet, die enkele materiële vergissingen wegwerkte die waren ontstaan bij de totstandkoming van de wetgeving over de Lambertmont-staats-hervorming (2001).

Twee wetten met datum van 25 april (*B.S.* 7 mei 2004) wijzigden de wetten van 19 mei 1994 betreffende de beperking en de controle van de verkiezingsuitgaven voor de verkiezingen van het Vlaams Parlement, het Waals Parlement, het

25. De dienst Wetsevaluatie van de Senaat stelde na de goedkeuring van het ontwerp van bijzondere wet vast, dat was nagelaten enkele andere wetten aan de verlaging van de verkiesbaarheidsleeftijd aan te passen. Dat gaf aanleiding tot een tweede 'reparatiewet', de wet van 25 april 2004 tot aanpassing van verschillende kieswetten aan de verlaging van de verkiesbaarheidsleeftijd voor de gewest- en gemeenschapsraden (*B.S.* 7 mei 2004).
26. Om aan de verdeling van de restzetels te kunnen deelnemen, moet een lijst niet alleen in ten minste één kieskring een verkiezingscijfer halen dat gelijk is aan ten minste 66% van de kiesdeler, maar ook 5% van het totale aantal geldige stemmen in de provincie.
27. De bepalingen over de man-vrouwpariteit waren op 13 juni voor het eerst van toepassing op de Europese en regionale verkiezingen. Het verschil tussen het aantal mannelijke en vrouwelijke kandidaten op elke lijst mocht niet groter zijn dan één. De eerste drie kandidaten mochten niet van hetzelfde geslacht zijn. Vanaf de volgende verkiezingen mogen de eerste twee kandidaten niet van hetzelfde geslacht zijn.

Mark Deweerdt

Brussels Hoofdstedelijk Parlement en het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap respectievelijk voor de verkiezing van het Europees Parlement. Met de wetwijziging werden de bepalingen over de beperking van de verkiezingsuitgaven en de controle daarop voor de regionale parlementen en het EP gelijkgeschakeld met die voor het federaal parlement, zoals ze door de wet van 2 april 2003 gewijzigd waren.²⁸

De bijzondere wet van 25 april 2004 [tot wijziging van bepalingen in de BWHI van 8 augustus 1980 en in de bijzondere Brussel-wet van 12 januari 1989] (B.S. 7 mei 2004) verruimde de (in 2001 toegekende) bevoegdheid van de gewesten en de gemeenschappen om de uitgaven voor de verkiezingen van hun parlement te controleren, tot de herkomst van de middelen. De federale overheid bleef bevoegd voor het vaststellen van de procedures en formaliteiten betreffende de aangifte. Dezelfde bijzondere wet breidde de bevoegdheid van de regionale parlementen om de mededelingen en voorlichtingscampagnes van hun regering te controleren uit tot de mededelingen van hun voorzitter.

Op 26 mei verwierp het Arbitragehof het verzoek van twee kleine Brusselse partijen, het Front Nouveau de Belgique en de Belgische Unie/Union Belge, de kiesdrempel bij de verkiezingen van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement te schorsen. Het Arbitragehof erkende dat er een verschil was in de behandeling van grote en kleine partijen respectievelijk van de Franse en de Nederlandse taalgroep, maar zei dat het verschil niet het gevolg was van de invoering van een kiesdrempel maar van de keuze van de kiezers respectievelijk van de manier waarop de Brusselse instellingen ingericht zijn. Op 9 juni verwierp het Arbitragehof een soortgelijk verzoek van de Chrétiens démocrates francophones (CDF).

Het arrest van 26 mei bevestigde dat de invoering van een kiesdrempel met de bedoeling de versplintering van de politieke vertegenwoordiging tegen te gaan, niet strijdig is met het grondwettelijke gelijkheidsbeginsel. Hoewel kon “worden betreurd” dat de wet pas op 2 maart was tot stand gekomen, vond het Arbitragehof de laattijdigheid niet zwaar genoeg om de kiesdrempel te schorsen aangezien het niet om een “onvoorspelbaar element” ging, maar om de “harmonisering van de kieswetgeving”.²⁹

28. M. DEWEERDT, Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2003, *Res Publica*, 2004, 2-3, p. 175.

29. In dat verband is te vermelden dat het Arbitragehof op 4 februari het vernietigingsberoep verwierp dat de N-VA, Vivant en het Liberaal Appèl hadden aangetekend tegen de invoering van een kiesdrempel van 5% bij de verkiezingen voor de Kamer en de Senaat. Het Arbitragehof had in een arrest van 26 februari 2003 al gezegd dat de kiesdrempel het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging niet onevenredig beperkte, maar had tegelijk de kiesdrempel in de voormalige provincie Brabant geschorst. Vivant had van de schorsing gebruik gemaakt om nogmaals het principe van de kiesdrempel aan te vechten. De N-VA en het Liberaal Appèl zagen in de schorsing van de kiesdrempel in Brabant een discriminatie van de kandidaten in de andere provincies. Het Arbitragehof zei in zijn arrest van 4 februari dat het niet bevoegd was te oordelen over het feit dat het federale parlement geen initiatief had genomen om de vermeende discriminatie meteen na de schorsing op te heffen.

B. De splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde

In de aanloop naar de federale verkiezingen van 18 mei 2003 waren de burgemeesters van 28 van de 35 gemeenten uit het arrondissement Halle-Vilvoorde, die zich verenigd hadden in de ‘Conferentie van Burgemeesters van Halle-Vilvoorde’, een campagne begonnen voor de splitsing van de tweetalige kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde (BHV) en van het gerechtelijk arrondissement Brussel dat eveneens uit de administratieve arrondissementen Brussel-Hoofdstad en Halle-Vilvoorde bestaat.³⁰ Volgens de burgemeesters was de instandhouding van de kieskring en het gerechtelijk arrondissement strijdig met de grondwettelijke indeling van België in taalgebieden en was het ontoelaatbaar dat bij de federale en Europese verkiezingen in Halle-Vilvoorde voor Frans-Brusselse en Waalse kandidaten kon worden gestemd. Ze eisten dat Halle-Vilvoorde losgemaakt werd van Brussel-Hoofdstad en samen met het arrondissement Leuven in de provinciale kieskring Vlaams-Brabant werd ondergebracht. De burgemeesters beriepen zich ook op het arrest van 26 mei 2003, waarin het Arbitragehof het onaanvaardbaar had genoemd dat de kandidaten van de provincie Vlaams-Brabant anders behandeld werden dan die van de andere provincies. Het Arbitragehof had het federale parlement tot de verkiezingen van 2007 tijd gegeven aan die discriminatie een einde te maken.

Op een ‘staten-generaal’ (10 oktober 2003) hadden de burgemeesters en schepenen van de 28 gemeenten geëist dat vóór 1 april 2004 een wetsvoorstel over de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde zou worden goedgekeurd. Ze dreigden ermee niet mee te werken aan de organisatie van de Europese verkiezingen indien de kieskring niet zou zijn gesplitst tegen 1 april, de dag waarop de schepencolleges de kiezerslijsten dienden vast te stellen. In de daaropvolgende weken nam in 25 van de 28 gemeenten het schepencollege of de gemeenteraad een motie aan over de dreiging met een ‘boycot’ van de Europese verkiezingen.

Op 13 januari riep de Conferentie van Burgemeesters van Halle-Vilvoorde alle Vlaamse gemeentebesturen op de splitsingseis te steunen. Enkele dagen later stuurde Paul Van Grembergen (Spirit), de Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, een brief naar alle Vlaamse gemeentebesturen, met het verzoek gevolg te geven aan de oproep van de burgemeesters en solidair te zijn met “hun rechtmatige politieke eis” door een motie in die zin ter goedkeuring aan de gemeenteraad voor te leggen. Meer dan 100 gemeenten gingen op het verzoek in. Op 23 januari zei Van Grembergen dat hij niet zou optreden tegen schepenen die “in het verzet gaan”. Eerder (17 december 2003) had de federale minister van Binnenlandse Zaken, Dewael, in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken gezegd dat politici die de uitoefening van het kiesrecht belemmeren, gestraft

30. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 229-230. De burgemeesters van de zes randgemeenten en van de taalgrensgemeente Bever, waarvan de Franstalige inwoners taalfaciliteiten genieten, namen niet aan de actie deel.

Mark Deweerdt

moeten worden. In dezelfde commissie zei hij op 9 februari (in een door minister van Economie Moerman voorgelezen antwoord op een mondelinge vraag) dat een burgemeester die op 13 juni zijn wettelijke verplichtingen niet zou nakomen, op grond van artikel 82 van de Nieuwe Gemeentewet wegens "groeve nalatigheid" geschorst of afgezet kon worden.

Bij de stemming over enkele verkiezingswetsontwerpen (zie V.A) verwierp de Kamer op 22 januari een reeks amendementen over de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. De Vlaams-Brabantse leden van de SP.A en de VLD, als ook alle Spirit-Kamerleden onthielden zich om aan te geven dat de splitsing nog tijdens de legislatuur zou moeten worden gerealiseerd.

Op 5 april deelde de Conferentie van de Burgemeesters mee dat tien gemeenten de kiezerslijst voor de Europese verkiezingen (die ook diende voor de verkiezing van het Vlaams Parlement) hadden opgesteld "onder voorwaarde van de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde tegen 13 juni". De achttien andere gemeenten hadden de kiezerslijst "onder voorbehoud" vastgesteld. Ze behielden zich het recht voor de uitslag van de Europese verkiezingen aan te vechten wanneer aan het voorbehoud niet zou worden voldaan. In de daaropvolgende dagen weigerden enkele burgemeesters het oproepingsbericht tot kandidaatstelling voor het Frans kiescollege aan te plakken en een kiezerslijst ter beschikking te stellen van Franstalige partijen.

Op 14 april diende FDF-schepen Eric Libert van Sint-Genesius-Rode een klacht in tegen de burgemeesters die weigerden de kiezerslijst voor de Europese verkiezingen definitief vast te stellen. Als gevolg daarvan gelastte het parket van Brussel een onderzoeksrechter met een onderzoek naar "belemmering van de grondwet en samenspanning door ambtenaren om wetten niet uit te voeren" en werden verscheidene burgemeesters verhoord.

PS-voorzitter Di Rupo riep op 15 april minister Dewael op het goede verloop van de verkiezingen in Brussel-Halle-Vilvoorde te verzekeren en er de rechtsstaat te doen respecteren. Di Rupo wees opnieuw de splitsing van de kieskring van de hand.

Naarmate de verkiezingen van 13 juni naderden, groeide de nervositeit bij de VLD en de SP.A over de actie van de burgemeesters, die geleid werd door onder anderen de liberaal Willy De Waele (Lennik) en de socialist Leo Peeters (Kapelle-op-den-Bos).

In *De zevende dag* zei minister Dewael op 18 april dat het niet mogelijk was de splitsing vóór 13 juni te realiseren en dat hij er alles zou aan doen om de verkiezingen te laten plaatsvinden. Hij suggereerde de rebellerende burgemeesters aan de Vlaamse partijvoorzitters een engagement te vragen over een tijdschema voor de splitsing van de kieskring na de verkiezingen van 13 juni.

Op 21 april keurde het Vlaams Parlement unaniem, op één tegenstem na (Van Eyken, Union Francophone), een voorstel van resolutie goed waarin het zijn steun gaf aan de actie van de burgemeesters. Leo Peeters, die geen kandidaat meer was voor de verkiezingen van 13 juni, deed in zijn laatste toespraak in het Vlaams Parlement een emotionele oproep om de strijd voor de splitsing voort te zetten.

Diezelfde dag weigerden de meerderheidsfracties in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken het wetsvoorstel over de splitsing op de agenda te zetten.

De Vlaamse minister van Binnenlandse Aangelegenheden, Van Grembergen, woonde op 22 april een vergadering bij van de Conferentie van Burgemeesters en bracht daags nadien daarover verslag uit aan de Vlaamse regering. Van Grembergen zei dat de burgemeesters wilden dat het federale parlement de splitsing met de "grootste prioriteit" behandelde, maar dat dit niet hoefde te betekenen dat het vóór 13 juni zou gebeuren. De splitsing mocht niet gekoppeld worden aan andere communautaire dossiers. De Vlaamse ministers spraken af die boodschap aan hun respectieve partijvoorzitters over te brengen.

Op verzoek van minister Dewael ontmoette gouverneur Lodewijk De Witte van Vlaams-Brabant op 27 april in Asse de burgemeester of een andere vertegenwoordiger van elk van de 28 gemeenten. In een schriftelijk verslag daarover aan Dewael zei De Witte dat de burgemeesters achter hun doelstelling bleven staan en "zeer sterk aandringen op een schriftelijk engagement vanwege de Vlaamse democratische partijen, op het niveau van de partijvoorzitters of van de federale parlementsleden, om de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde dringend door te voeren". Hij schreef dat de burgemeesters "de sterkte van hun actie" zouden afstemmen "op de sterkte van het genomen engagement".

Dewael stuurde het verslag van de gouverneur ter informatie door naar de voorzitters van VLD, CD&V, SP.A, Spirit, N-VA en Groen! Op 6 mei engageerden waarnemend VLD-voorzitter Dirk Sterckx en SP.A-voorzitter Steve Stevaert zich formeel de splitsing "snel en zonder verwijl" door te voeren. Ze zouden de kwestie na de verkiezingen "als topprioriteit" op de agenda van het (nog op te richten) Forum (voor de verdere staatshervorming) plaatsen. Indien dat zonder resultaten bleef, waren ze bereid de gewone meerderheid in het federale parlement te gebruiken om de splitsing te realiseren. Ze riepen alle Vlaamse democratische partijen op zich bij hun engagement aan te sluiten. Burgemeester De Waele noemde het engagement een "stap in de goede richting", maar drong aan op een schriftelijk akkoord, "ook van minstens CD&V", dat de splitsing tegen het einde van het jaar gerealiseerd zou zijn. CD&V-voorzitter Yves Leterme zei dat zijn partij bereid was "morgen al" een wetsvoorstel over de splitsing goed te keuren.

Op 9 mei betoogden, op initiatief van de Vlaamse Volksbeweging (VVB), het Halle-Vilvoorde Komitee (HVK) en het Taalaktiekomitee (TAK), met de steun van het Overlegcentrum van Vlaamse Verenigingen (OVV), in Halle 10.000 tot 13.000 Vlamingen voor de onmiddellijke splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde en het gerechtelijk arrondissement Brussel. De 'boycotburgemeesters' openden de betoging, waaraan ook parlementsleden van op de SP.A na alle Vlaamse partijen deelnamen. Vóór de betoging stelde burgemeester Leo Peeters voor dat minister-president Somers en minister Van Grembergen de partijvoorzitters zouden samenbrengen om de snelle realisatie van de splitsing in een schriftelijk akkoord vast te leggen. Nog tijdens de betoging kondigde Somers in *De zevende dag* aan dat hij aan een dergelijk "strak en formeel" engagement zou werken en "eerstdaags" de partijvoorzitters en een delegatie van de burgemeesters zou ontvangen om "een echt

Mark Deweerdt

Vlaams front” te vormen. CD&V-voorzitter Leterme en N-VA-voorzitter Geert Bourgeois keurden het initiatief af. Leterme zei dat het om een “schijnmanoeuvre” ging en dat de splitsing vóór 13 juni gerealiseerd moest zijn.

Op 12 mei verwierpen de regeringsfracties in de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken opnieuw het verzoek van CD&V en het Vlaams Blok het wetsvoorstel over de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde op de agenda te zetten.

Op 13 mei overlegden de partijvoorzitters Sterckx (VLD), Stevaert (SP.A) en Els Van Weert (Spirit), minister-president Somers en minister Van Grembergen met de vijf burgemeesters van het Uitvoerend Comité van de Conferentie van Burgemeesters. De voorzitters van CD&V, de N-VA en Groen! hadden de uitnodiging voor overleg afgewezen. Na de bijeenkomst ondertekenden Somers, Van Grembergen, de drie partijvoorzitters en drie van de vijf burgemeesters (De Waele, Peeters en Dirk Brankaer van Overijse) een *Gezamenlijke verklaring*.

In de *Verklaring* engageerden de partijvoorzitters er zich toe de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde op de federale politieke agenda te zetten. De besprekingen zouden moeten leiden tot de splitsing van de kieskring, waarvoor “Vlaanderen geen prijs dient te betalen”. Indien de splitsing “niet onmiddellijk” zou worden gerealiseerd, zouden de Kamer- en de senaatsfracties van de drie partijen “onverwijld” een wetsvoorstel over de splitsing goedkeuren. Op 1 oktober zou de toestand geëvalueerd worden. In de *Verklaring* stond niet tegen wanneer het wetsvoorstel goedgekeurd zou moeten worden, maar Peeters en Somers zeiden dat afgesproken was dat het “vóór het einde van het jaar” moest gebeuren.

Volgens de *Verklaring* zouden de ministers van de betrokken partijen in geen geval meewerken aan tuchtmaatregelen tegen de schepencolleges voor “ambtsdaden die zij gesteld hebben in het kader van de acties voor de splitsing van de kieskring”. De betrokken schepencolleges beloofden de Europese verkiezingen van 13 juni “plichtsvol te begeleiden”.

De twee andere burgemeesters, Michel Doomst van Gooik en Lieve Van Linthout van Sint-Pieters-Leeuw (beiden CD&V), ondertekenden de *Gezamenlijke verklaring* niet en zeiden vast te houden aan de eis de kieskring vóór 13 juni te splitsen. Daarmee was er een barst gekomen in het ‘front’ van de burgemeesters.³¹

Op 25 mei gaven de CD&V-burgemeesters van Gooik, Grimbergen, Hoeilaart, Londerzeel en Sint-Pieters-Leeuw de oproepingsbrieven voor de Europese verkiezingen aan de gouverneur van Vlaams-Brabant af.³² Ze zeiden dat ze niet konden meewerken aan “ongrondwettige” verkiezingen. De actie was de laatste in het kader van de ‘boycot’ van de Europese verkiezingen. De gouverneur liet de oproepingsbrieven door zijn diensten versturen.

31. Op 23 juni kwamen de burgemeesters overeen het ‘front’ te herstellen en opnieuw samen te ijveren voor de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde.
32. De vijf burgemeesters hadden aparte oproepingsbrieven voor de Europese verkiezingen laten drukken. De oproepingsbrieven voor de verkiezing van het Vlaams Parlement werden door hun gemeentediensten verstuurd.

De verkiezingen van 13 juni kenden een normaal verloop. Wel weigerden, na een oproep van de VVB en het HVK, 52 burgers te zetelen in een stem- of telbureau. Met de actie van “burgerlijke ongehoorzaamheid” protesteerden de “dienstweigeraars” tegen het uitblijven van de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde.³³ Na het zomerreces zou de splitsingskwestie opnieuw de politieke gemoederen beroeren (zie VIII.C).

C. De verkiezingscampagne en de lijstvorming

Tijdens de lange verkiezingscampagne groeide de voortzetting van ‘paars’ op alle beleidsniveaus tot inzet van de Europese en regionale verkiezingen uit.³⁴ Al in een interview met *De Tijd* van 3 november 2003 had premier Verhofstadt gezegd er voorstander van te zijn dat liberalen en socialisten na 13 juni ook in Vlaanderen een ‘paarse’ coalitie zouden vormen. Hij ging ervan uit dat, “als we goed voortwerken”, de kiezers “de machtsverhoudingen van 18 mei [2003] zouden bevestigen en zelfs versterken”. Aangenomen werd dat ook in Wallonië de PS en de MR na 13 juni zouden voortbesturen, indien mogelijk zonder Ecolo.

In het weekblad *Dag Allemaal* van 30 december 2003 had Verhofstadt gezegd dat hij de VLD-lijst voor de Europese verkiezingen zou trekken, maar zijn mandaat in het Europees Parlement niet zou opnemen. De premier, die volgens geruchten van het Belgische beleidsniveau naar het Europese wilde overstappen, ontkende dat hij een Europese carrière ambieerde. Hij zei dat hij in 2007 opnieuw eerste minister wilde worden en dat wenste te blijven tot halverwege zijn derde ambtstermijn, in 2009.

Op 5 januari meldde *De Morgen* dat SP.A-voorzitter Stevaert geen kandidaat zou zijn voor de Europese verkiezingen en zich volledig zou toewijden op de verkiezingen voor het Vlaams Parlement, waarbij hij de Limburgse SP.A-Spirit-lijst zou trekken. Op de nieuwjaarsreceptie van zijn partij (25 januari) zei Stevaert dat de socialistische kandidaten op niet meer dan één lijst zouden staan. Hij zei dat daags na 13 juni “iedereen ontslagnemend is”, ook de ministers van de federale regering, en “wij het bord gewoon afvegen”. Die uitspraak werd beschouwd als

33. Het hof van beroep in Gent sprak op 29 april een vrouw vrij die eerder door de correctionele rechtbank van Veurne tot een boete van 500 euro was veroordeeld omdat ze bij de verkiezingen van 18 mei 2003 geweigerd had bijzitter te zijn uit protest tegen de niet-splitsing van BHV. Hetzelfde hof van beroep had op 20 april de gelijkaardige straf bevestigd die een andere vrouw had gekregen van de correctionele rechtbank van Gent. Op 19 augustus sprak de correctionele rechtbank van Mechelen de derde van de 20 “dienstweigeraars” vrij die door het parket vervolgd was.
34. Na de verkiezingen van 21 mei 1999 waren zowel op het federale beleidsniveau als in Vlaanderen, Wallonië en de Franse Gemeenschap coalities van liberalen, socialisten en groenen gevormd. In Vlaanderen bestuurde tot de splitsing van de partij (2002) ook VU&ID mee, nadien Spirit; in Brussel maakten ook de Vlaamse christen-democraten van de coalitie deel uit. Na de Kamer- en senaatsverkiezingen van 18 mei 2003 hadden liberalen en socialisten een paarse coalitie gevormd en waren de groenen uit de federale regering verdwenen.

Mark Deweerdt

de voorbode van de overstap van federale SP.A-ministers naar het Vlaamse beleidsniveau.

CD&V-voorzitter Leterme zei op de nieuwjaarsreceptie van zijn partij (23 januari) dat zijn partij de kiezers niet zou "bedriegen" en dat de kandidaten die verkozen werden, hun mandaat zouden moeten opnemen.³⁵

Op 5 februari maakten de VRT en *De Standaard* de resultaten bekend van een opiniepeiling die zij in de tweede helft van januari hadden laten houden. Volgens de peiling zou CD&V (24,5%, +3,2 in vergelijking met de VRT/DS-peiling van oktober 2003) de VLD (22,5%, -3,5) verdringen als grootste partij in Vlaanderen. Het SP.A-Spiritkartel kreeg 23,5% (-1,2) van de kiesintenties, het Vlaams Blok 20% (+2,3). Groen! zou met 4,2% (+1,5) niet de kiesdrempel halen, terwijl de N-VA tot 2,7% (-1,5) terugviel. Volgens de peiling was niet langer Steve Stevaert maar Jean-Luc Dehaene (CD&V) de populairste politicus.

Op 14 februari kondigden CD&V en de N-VA aan dat zij in kartel aan de verkiezingen van 13 juni zouden deelnemen. Leterme had na het bekend worden van de resultaten van de VRT/DS-peiling de N-VA uitgenodigd de in september 2003 afgesprongen samenwerkingsgesprekken te hervatten.³⁶

Op 16 februari bevestigde het congres van de VLD het besluit van het partijbestuur (dd. 26 januari) een kartel te vormen met Vivant en onder de dubbelnaam 'VLD-Vivant' aan de verkiezingen deel te nemen.³⁷

In een brief aan de inwoners van Vilvoorde deelde Jean-Luc Dehaene op 20 februari mee dat hij de Europese lijst van het CD&V/N-VA-kartel zou aanvoeren, geen federale ambities meer had en burgemeester van Vilvoorde zou blijven. Daarmee kwam een einde aan wekenlange speculaties over de kandidatuur van Dehaene en een verkiezingsduel tussen hem en Verhofstadt. In de brief vermeldde Dehaene expliciet dat hij zijn mandaat in het Europees Parlement zou opnemen.

Op 2 maart deelde de VLD mee dat Karel De Gucht, die enkele weken eerder als voorzitter was opzigezet, "op verzoek van" premier Verhofstadt de tweede plaats op de VLD-lijst had aanvaard. Waarnemend voorzitter Stercx werd als eerste kandidaat-opvolger aangewezen. Johan Van Hecke, aan wie bij zijn overstap van CD&V naar de VLD een verkiesbare plaats was toegezegd, kreeg slechts de tweede opvolgersplaats, maar met de garantie dat hij lid van het EP zou kunnen blijven.

Uit een peiling van de RTBF en *Le Soir* waarvan de resultaten op 5 maart bekendgemaakt werden, bleek dat 29,6% van de Vlamingen van plan was CD&V/N-VA te stemmen en dat het Vlaams Blok met 22,3% de tweede partij in Vlaanderen zou worden, vóór SP.A-Spirit (20,5%). De VLD viel terug naar 17,4% van de kiesinten-

35. Niettemin zou na de verkiezingen CD&V-Kamerlid Hendrik Bogaert die op de 20ste plaats op de CD&V/N-VA-lijst in de kieskring West-Vlaanderen stond en door zijn hoge aantal voorkeurstemmen onverwacht tot lid van het Vlaams Parlement verkozen werd, lid van de Kamer blijven en zijn mandaat in het Vlaams Parlement niet opnemen.

36. Voor nadere gegevens over de kartelvorming zie XV.

37. Het congres van Vivant had de kartelvorming al op 13 december 2003 goedgekeurd. Zie ook XV.

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

ties (18,7% met de Vivant-stemmen erbij). Groen! zou met 6,2% over de kiesdrempel komen. In Wallonië bleef de PS met 39% van de kiesintenties de grootste partij. De MR zou 25,1% halen, het CDH 13%, het FN 8,5% en Ecolo 7,6%.

Op 8 maart deelde ABVV-voorzitter Mia De Vits mee dat ze was ingegaan op het verzoek van SP.A-voorzitter Stevaert de Europese lijst van diens partij te trekken en dat ze bijgevolg de socialistische vakbond zou verlaten. Half februari al was het gerucht opgedoken dat De Vits door Stevaert was gepolst om de Europese lijst te trekken. Nadat ze aanvankelijk niet had willen reageren, had De Vits op 5 maart gezegd dat ze twijfels had over haar toekomst bij de socialistische vakbond, met de SP.A in gesprek was en “binnenkort” een beslissing zou nemen. In de pers werd haar kandidatuur in verband gebracht met spanningen tussen haar en de Waalse vakbondsvleugel over onder meer de dienstencheques en de controle van de werkbereidheid van werklozen. De Vits was ook geen voorstander van de betoging die de vakbonden op 20 maart in Oostende wilden houden, naar aanleiding van de bijzondere ministerraad van Raversijde. De Vits gaf toe dat ze niet langer de volle steun had van het Waalse ABVV en zei dat ze in die omstandigheden niet kon voortwerken.

Vice-premier en minister van Buitenlandse Zaken Louis Michel maakte op 13 maart bekend dat hij de Europese MR-lijst zou trekken, maar dat hij zijn mandaat in het EP niet zou opnemen.

Eveneens op 13 maart sprak PS-voorzitter Di Rupo, in interviews met *De Morgen* en *Le Soir*, geruchten en speculaties tegen dat hij de paarse regering zou laten vallen. Hij zei dat zijn partij een overwinning in de regionale verkiezingen niet zou gebruiken om vervroegde federale verkiezingen uit te lokken.

Op 29 maart publiceerden *La Libre Belgique* en *Het Laatste Nieuws* de uitkomst van de (driemaandelijke) peiling die zij samen met de commerciële omroepen RTL-TV en VTM hadden laten houden. De peiling gaf CD&V/N-VA 26,7%, SP.A-Spirit 23,1%, het Vlaams Blok 21,7%, VLD-Vivant 21,4% en Groen! 4%. In Wallonië kreeg de PS 38,7% van de kiesintenties, de MR 26,2%, het CDH 15,1% en Ecolo 7,6%.

Op 1 april schreef de *Financial Times* dat de bierbrouwerij Interbrew, die op 3 maart een overnameakkoord had gesloten met de Braziliaanse brouwer AmBev, onderzocht of ze haar maatschappelijke zetel van Leuven naar een fiscaal aantrekkelijker land kon overbrengen. De dreiging was volgens waarnemers bedoeld om een fiscale ‘ruling’ af te dwingen teneinde de integratie van Interbrew en AmBev fiscaalvriendelijk te kunnen afhandelen. Jean-Luc Dehaene, die lid was van de raad van bestuur van Interbrew, zei in *De Tijd* (2 april) dat hij als politicus niet wenste te reageren op het bericht, maar dat het “toch normaal [is] dat bij fusies tussen bedrijven van die omvang de vraag wordt gesteld naar de ideale plaats voor de maatschappelijke zetel”. Vanuit de VLD werd op die verklaring fel gereageerd. Minister-president Somers zei dat een verhuizing van de hoofdzetel van Interbrew schade zou berokkenen aan de economie en dat een man “met het gewicht van Dehaene” in staat zou moeten zijn te wegen op de besluitvorming bij Interbrew, “anders moet hij zijn conclusies trekken”. Waarnemend voorzitter

Mark Deweerdt

Sterckx zei niet te begrijpen “waarom Dehaene en CD&V toelaten dat de Belgische economie op die manier verzwakt wordt, op een ogenblik dat de regering er in moeilijke omstandigheden alles aan doet om onze economie te ondersteunen”. Minister Reynders suggereerde dat de verhuizing van Interbrew te maken kon hebben met een gunstige fiscale behandeling van de bestuurdersvergoedingen. Dehaene, die erop wees dat hij het initiatief van Interbrew *off the record* had commentarieerd, sprak van een “storm in een glas bier” en schreef de felle reacties toe aan het pre-electorale klimaat.

In een interview met *Het Nieuwsblad* van 10 april zei vice-premier Michel dat hij er alles zou aan doen “om te voorkomen dat ons werk van de afgelopen jaren tenietgaat” en dat hij zijn “volle gewicht in de schaal [zou] leggen om te voorkomen dat CD&V terugkeert in de regering, want een comeback van CD&V is een slechte zaak voor ons land”. De gunstige peilingresultaten van CD&V schreef Michel toe aan de tweedracht die De Gucht had gezaaid in de VLD, “met misschien kwalijke gevolgen”.

Op een verkiezingsbijeenkomst in Brussel op 13 april kondigde PS-voorzitter Di Rupo aan dat hij de lijst voor de Europese verkiezingen zou aanvoeren.

In *Het Laatste Nieuws* van 17 april zei SP.A-voorzitter Stevaert dat het lot van de federale regering afhing van de uitslag van de Vlaamse verkiezingen. Indien CD&V/N-VA en de VLD een “rechtse” Vlaamse regering zouden vormen tegen het SP.A-Spiritkartel, zou het kartel uit de federale regering stappen. Stevaert zei niet te geloven in asymmetrische coalities in eenzelfde landsdeel. “Het gaat niet op zaken op het ene beleidsniveau op te bouwen die men op het andere niveau in de oppositie moet afbreken”, zei hij op 18 april in *De zevende dag*, waar hij er opnieuw voor pleitte de federale en de regionale verkiezingen te laten samenvallen.³⁸

Op het programmacongres van de VLD (24 april) viel premier Verhofstadt scherp uit naar de Vlaamse christen-democraten. Hij zei dat CD&V “slecht [is] voor de belastingbetaler en niet goed voor onze economie”. Indien CD&V had geregeerd zou er volgens Verhofstadt geen enkele belasting verlaagd zijn en “zaten onze jongens nu in Irak onder vijandig vuur”.

Uit een nieuwe VRT/DS-peiling bleek op 7 mei dat het CD&V/N-VA-kartel de voorkeur genoot van 30,3% van de kiezers. Het SP.A-Spiritkartel kreeg 23,6% van de kiesintenties, het Vlaams Blok klom tot 21,7%. Het VLD-Vivantkartel viel terug naar de vierde plaats, met 18,8%. Groen! bleef met 4,8% net onder de kiesdrempel.

In een op 13 mei vrijgegeven RTBF/Soir-peiling haalde CD&V/N-VA 29% van de kiesintenties, SP.A-Spirit 23,8%, het Vlaams Blok 22,5% en Groen! 6,2%. Meer dan

38. In verband met de gelijktijdigheid van de verkiezingen preciseerde Stevaert in een interview met *De Tijd* (22 mei) dat ook het federale parlement een zogenaamd legislatuurparlement zou moeten worden, dat voor een vaste termijn verkozen wordt en niet vervroegd ontbonden kan worden, maar dat toch moest worden voorzien in de mogelijkheid een communautaire crisis met een tussentijdse verkiezing op te lossen.

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

een vijfde van de ondervraagden had naar eigen zeggen zijn stemkeuze nog niet bepaald. In Wallonië kwam de PS op 36,6% van de kiesintenties, de MR op 29,2%, het CDH op 13,3%, Ecolo op 9,5% en het FN op 5,4%.

Op 18 mei woonde bondskanselier Gerhard Schröder de vergadering van de ministerraad bij. Toen op de persconferentie achteraf de opvolging van Romano Prodi als voorzitter van de Europese Commissie ter sprake kwam, zei premier Verhofstadt dat hij "niet speciaal" op zoek was naar een andere job. De verklaring gaf voedsel aan de geruchten over de Europese ambities van de regeringsleider.

In een interview met *Gazet van Antwerpen/Het Belang van Limburg* (22 mei) kante vice-premier Michel zich opnieuw tegen de toetreding van CD&V tot de federale regering indien de partij in de nieuwe Vlaamse regering zou komen. "Wat mij betreft, hebben deze verkiezingen geen invloed op het federale niveau", zei hij.

Tijdens een debat in *De zevende dag* (23 mei) antwoordde CD&V-voorzitter Leterme op een vraag van zijn SP.A-collega Stevaert, dat hij bereid was "de uitslag van 18 mei [2003] te respecteren". Toen Stevaert erop wees dat dit betekende dat CD&V niet zou "inbreken" in de federale regering, zei Leterme: "Ik zal niet inbreken". Achteraf preciseerde hij dat, indien zijn partij de verkiezingen zou winnen, de toetreding tot de federale regering daar het logische gevolg van zou zijn. Leterme beklemtoonde dat het de socialisten en liberalen waren die van 13 juni een test voor paars maakten.

In een interview met *Het Belang van Limburg* (24 mei) excuseerde premier Verhofstadt zich voor de ruzie in de regering en, vooral, in de VLD over het migrantenstemrecht. "We hebben ons toen laten gaan in plaats van ons bezig te houden met de problemen van de mensen. We moeten ons daarvoor verontschuldigen bij de mensen en ik wil dat ook in persoonlijke naam doen", zei hij. Verhofstadt zei dat de bevolking de keuze had tussen "de negatieve alles-is-slecht-boodschap van CD&V/N-VA en onze positieve boodschap, die zegt dat we al heel veel gerealiseerd hebben, dat we al van de staart van het Europees peloton naar het midden zijn opgeschoven en dat we nu willen doorstoten naar de kop". Verhofstadt waarschuwde voor een lange institutionele crisis indien CD&V in Vlaamse regering zou komen en niet met de federale regering zou willen samenwerken.

Verhofstadt, die steeds vaker en nadrukkelijker werd genoemd als favoriete kandidaat van president Jacques Chirac en kanselier Schröder voor het voorzitterschap van de Europese Commissie, trad pas in het weekeinde van 29-30 mei voluit in de campagne. In een interview met *De Tijd* (29 mei) waarschuwde hij voor politieke instabiliteit na 13 juni. "Als de oppositie probeert in te breken in de federale regering kunnen we maanden verliezen net nu de economie begint te herleven en we werk moeten maken van nieuwe hervormingen om jobs te creëren. [...] Men moet weten dat dit mee de inzet van de verkiezingen is", zei hij. In de slotfase van de campagne herhaalden VLD'ers enkele keren dat 'ik of de chaos'-scenario.

Op 1 juni zaten Verhofstadt en Dehaene samen voor een kort debat in het Radio 1-programma *Voor de dag*, het enige tussen de twee lijsttrekkers. Dehaene wees een tv-debat met Verhofstadt van de hand omdat hij alleen "met echte kandidaten" wenste te debatteren. De oud-premier had eerder van een "schijnkandidatuur" van Verhofstadt gesproken.

Mark Deweerdt

In *De Morgen* van 4 juni zeiden de CD&V'ers Luc Van den Brande en Eric Van Rompuy dat er een nieuwe staats hervorming zou komen indien hun partij tot de Vlaamse regering zou toetreden. "Er is een big bang nodig in de staats hervorming", zei Van Rompuy. De SP.A en de VLD hadden felle kritiek op de uitspraak, waarin ze een afwijzing zagen van het consensusmodel. In een debat op de VRT-televisie verweet premier Verhofstadt de christen-democraten te kiezen voor een "BB-strategie" om België te doen barsten. Hij noemde die strategie gevaarlijk en zei dat ze het land maanden kon verlammen.

Eveneens op 4 juni maakten de VRT en *De Standaard* de resultaten van een derde peiling bekend. Het kartel van CD&V/N-VA piekte op 31,4% van de kiesintenties (en zelfs 33,7% voor de Europese verkiezingen). SP.A-Spirit kwam op 22,3%, het kartel van VLD en Vivant op 20,3%. Het Vlaams Blok stond met 19,8% pas op de vierde plaats. Groen! wipte met 5,9% over de kiesdrempel. Volgens de peiling zou paars geen en paars-groen misschien een meerderheid halen.

In een 'Brief aan zes miljoen Vlamingen' die op 10 juni in alle Vlaamse kranten verscheen, zei Verhofstadt dat de kiezers op 13 juni voor de "belangrijke keuze" stonden "of wij verder gaan met vernieuwen en moderniseren". Hij zei dat "alle democratische partijen" over "degelijke en bekwame politici" beschikten en geen van hen het land "in de totale chaos" zou storten. Opvallend was dat de premier niet eens naar de Europese verkiezingen verwees.

In een allerlaatste peiling, die *La Libre Belgique* en *Het Laatste Nieuws* op 10 juni publiceerden, leidde het CD&V/N-VA-kartel met 27,4%. Het Vlaams Blok kwam met 22,6% op gelijke hoogte van SP.A-Spirit (22,7%). De VLD stond met 20,5% op de vierde plaats. Groen! bleef met 4,5% onder de kiesdrempel. In Wallonië bleef de PS met 39,6% onbedreigd de grootste partij. De MR haalde 26,5%, het CDH 14,8%, Ecolo 7,3% en het FN 6,8%.

In verband met de lijstvorming kan nog gewezen worden op de verkiesbare plaats van VRT-journalist Ivo Belet als CD&V-kandidaat op de Europese CD&V/N-VA-lijst. Op de Europese SP.A-Spiritlijst viel de eerste opvolgersplaats van Fauzaya Talhaoui op, die tot 18 mei 2003 Kamerlid was geweest voor Agalev en op 19 februari had meegedeeld dat ze van Groen! naar Spirit overstapte.³⁹ Marie-Rose Morel, die op 18 mei 2003 kandidaat was geweest voor de N-VA, kreeg als 'onafhankelijke' kandidaat de derde plaats op de EP-lijst van het Vlaams Blok en een verkiesbare plaats op de Antwerpse lijst voor het Vlaams Parlement (waarvoor ze verkozen zou worden). Morel, die zich herhaaldelijk voor de opheffing van het 'cordon sanitaire' rond het Vlaams Blok had uitgesproken, zei tegen het CD&V/N-VA-kartel gekant te zijn.

39. Talhaoui nam de plaats in van aftredend europarlementslid Nelly Maes, die "met ontgoocheling" reageerde, en zou na 13 juni tot senator worden gecoöpteerd.

D. De verkiezingsuitslag⁴⁰

Voor de Europese verkiezingen waren er 7.552.240 kiezers ingeschreven, ruim 200.000 meer dan in 1999, onder wie ongeveer 60.000 onderdanen van andere EU-lidstaten die in België verbleven. De uitslag voor het Nederlands en het Frans kiescollege zag er als volgt uit.⁴¹

	Stemmen	%	Vershil	Zetels	Vershil
<i>Nederlands kiescollege</i>					
CD&V/N-VA	1.131.119	28,15		4	
Vlaams Blok	930.731	23,16	+ 8,07	3	+ 1
VLD-Vivant	880.279	21,91	- 1,70	3	-
SP.A-Spirit	716.317	17,83		3	
Groen!	320.874	7,99	- 3,99	1	-
<i>Frans kiescollege</i>					
PS	878.577	36,09	+ 10,31	4	+ 1
MR	671.422	27,58	+ 0,59	3	-
CDH	368.753	15,15	+ 1,84	1	-
Ecolo	239.126	9,84	- 12,86	1	- 2
FN	208.126	8,54	+ 3,37	-	-

In Vlaanderen won Dehaene (651.345 voorkeurstemmen) de 'titanenstrijd' met Verhofstadt (388.011 voorkeurstemmen). In het Frans kiescollege kregen Di Rupo (483.644) en Michel (327.374) het hoogste aantal voorkeurstemmen.

De resultaten van de deelstaatverkiezingen sloten nauw bij die voor de Europese verkiezingen aan.

Voor het Vlaams Parlement kreeg het CD&V/N-VA-kartel 26,09% van de stemmen. In vergelijking met het gezamenlijke resultaat van de twee partijen bij de federale verkiezingen van 18 mei 2003 was de winst miniem (+0,26). Het Vlaams Blok boekte in vergelijking met 2003 een winst van 6,29 procentpunten en werd met 24,15% van de stemmen de feitelijk grootste partij van Vlaanderen. Het VLD-Vivantkartel strandde op 19,79% (-5,58). SP.A-Spirit viel terug van 23,53% in 2003 naar 19,66%. Groen! haalde met 7,60% (+3,75) ruimschoots de kiesdrempel.

De Brusselse Vlamingen verkozen op 13 juni hun zes vertegenwoordigers in het Vlaams Parlement voor het eerst apart. Tot dan toe werden de eerste zes gekozen Vlaamse leden van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement naar het Vlaams Parlement afgevaardigd. Het Vlaams Blok haalde met 34,11% van de stemmen drie zetels binnen. VLD-Vivant (20,56%), SP.A-Spirit (17,44%) en CD&V/N-VA (15,21%) verwierven er elk één. Groen! (10,99%) greep net naast een zetel.

40. Voor een uitvoerige analyse, zie W. FRAEYS, Les élections régionales et européennes du 13 juin 2004: analyse des résultats, *Res Publica*, 2004, 2-3, pp. 357-376.

41. Verschil in vergelijking met de Europese verkiezingen 1999. Voor de kartellijsten CD&V/N-VA en SP.A-Spirit is een vergelijking niet mogelijk.

Mark Deweerdt

In Wallonië bleef de PS de grootste partij met 36,91% van de stemmen, een lichte winst (+0,51) in vergelijking met de federale verkiezingen van 2003. De MR verloor 4,08 procentpunten en kwam op 24,29% uit. Het CDH kreeg 17,62% (+2,26). Winst was er in vergelijking met 2003 ook voor Ecolo (8,52%; +1,06) en voor het FN (8,12%; +2,56).

In Brussel verdrong de PS (28,75%, +4,19 in vergelijking met de Kamerverkiezingen van 2003) de MR (28,02%; -2,93) van de eerste plaats. Voor de verkiezing van de 17 Vlaamse leden van het Brussels Hoofdstedelijk Parlement hadden CD&V/N-VA, de VLD, SP.A-Spirit en Groen! gebruik gemaakt van de bij de Lambertmont-staats hervorming gecreëerde mogelijkheid hun lijsten te verbinden. De verwachting op die manier met hun reststemmen het Vlaams Blok een zetel te ontnemen, ging niet in vervulling. Het Blok bleef de grootste Vlaamse partij, maar in vergelijking met de Kamerverkiezingen van 2003 verloor het terrein. Zijn zes zetels volstonden niet om de instellingen te kunnen blokkeren, zoals de andere partijen voor de verkiezingen gevreesd hadden.⁴²

Bij de regionale en Europese verkiezingen van 13 juni werden meer voorkeurstemmen uitgebracht dan bij dezelfde verkiezingen van 21 mei 1999, maar minder dan bij de federale verkiezingen van 18 mei 2003. Van de 223 gekozenen in het Europees, het Vlaams en het Waals Parlement hadden er 18 hun zetel te danken aan de in 2002 ingevoerde halvering van het gewicht van de lijststem bij de zeteltoewijzing.⁴³

De verkiezingen en de daaropvolgende vorming van de regionale regeringen en herschikking van de federale regering gaven aanleiding tot het ontslag en de opvolging of vervanging van een aanzienlijk aantal Kamerleden en senatoren. Naar aanleiding van de eedaflegging van de laatste opvolgers, klaagde Kamervoorzitter Herman De Croo (VLD) er op 30 juli over dat er van de 150 Kamerleden die op 18 mei 2003 verkozen waren, nog maar 102 daadwerkelijk zitting hadden in de Kamer. De Croo pleitte ervoor de afzonderlijke opvolgerslijst dan toch maar af te schaffen.

E. De vorming van de regionale regeringen en de herschikking van de federale regering

Na de verkiezingen van 13 juni begonnen in elke regio gesprekken over de vorming van een regeringscoalitie. In Vlaanderen wees het Vlaams Blok erop dat het, als grootste fractie in het Vlaams Parlement, het initiatiefrecht had, maar geen van

42. De Kamercommissie voor de Herziening van de Grondwet voerde op 16 september enkele wetsvoorstellen van Franstalige partijen af die bedoeld waren om te beletten dat het Blok de werking van de Brusselse instellingen zou kunnen verlammen. Op verzoek van de Vlaamse partijen was in april de behandeling van de wetsvoorstellen verdaagd tot na de verkiezingen van 13 juni.

43. B. WAUTERS e.a., Het gebruik van de voorkeurstem bij de regionale en Europese parlementsverkiezingen van 13 juni 2004, *Res Publica*, 2004, 2-3, pp. 377-411.

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

de andere partijen nam de mededeling ernstig. Doordat het politiek bureau van CD&V al op 13 juni bevestigd had het 'cordon sanitaire' te handhaven en nadat Groen! op 14 juni te kennen had gegeven niet in de Vlaamse regering te zullen stappen, kon enkel met CD&V/N-VA, VLD en SP.A-Spirit een meerderheidscoalitie worden gevormd. CD&V-voorzitter Leterme voerde vanaf 15 juni informatiegesprekken met vertegenwoordigers van die vijf partijen.

Voor het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap begon PS-voorzitter Di Rupo eveneens op 15 juni consultatiegesprekken met de MR, het CDH en Ecolo. In Brussel leidde zijn partijgenoot Charles Picqué de informatieronde.

De daaropvolgende dagen waren alle ogen gericht op de topbijeenkomst van de staats- en regeringsleiders van de Europese Unie in Brussel over de ontwerp tekst van de 'Europese grondwet' en de aanwijzing van een nieuwe voorzitter van de Europese Commissie. De uitkomst van het tweede agendapunt kon, gezien de (stilzwijgende) kandidatuur van eerste minister Verhofstadt, ingrijpende gevolgen hebben voor de Belgische politiek.

Al tijdens het diner waarmee de top op 17 juni geopend werd, kwam het tot een scherpe confrontatie tussen de voorstanders (hoofdzakelijk Duitsland en Frankrijk) en de tegenstanders (vooral Groot-Brittannië en Italië) van Verhofstadt. Omdat in de loop van 18 juni geen consensus kon worden gevonden, stelden de staats- en regeringsleiders de aanwijzing van een Commissievoorzitter uit. Aan het eind van de topbijeenkomst, in de nacht van 18 op 19 juni, deelde Verhofstadt mee dat hij "niet langer beschikbaar" was voor het ambt en dat hij "volop als eerste minister de modernisering van het land [zou] voortzetten". Het feit dat Verhofstadt niet naar Europa ging, kwam volgens politieke waarnemers de stabiliteit van de federale regering ten goede, althans op korte termijn, en maakte een 'inbraak' van de christen-democraten in de federale coalitie onwaarschijnlijker.

Na een vergadering van het partijbureau deelde PS-voorzitter Di Rupo op 26 juni mee dat zijn partij met het CDH ging onderhandelen over de vorming van de Waalse regering en de Franse gemeenschapsregering. In Brussel zou met het CDH en Ecolo onderhandeld worden. Di Rupo zei dat de PS en het CDH de enige twee partijen waren die in vergelijking met de verkiezingen van 2003 stemmen hadden gewonnen en dat uit de informatieronde was gebleken dat een PS-CDH-coalitie de beste garantie bood om een coherent beleid te voeren.

De mededeling dat de Franstalige socialisten de MR naar de oppositie verwezen, verraste de meeste politieke waarnemers en ging als een schokgolf door de liberale partij. MR-voorman Michel reageerde bits en zei dat het er de PS alleen om te doen was haar macht te vergroten. Hoewel Di Rupo beklemtoonde dat zijn partij de federale coalitie niet in gevaar wilde brengen, waarschuwde Michel dat de MR zich "minder begrijpend" zou opstellen tegenover de socialistische verzuchtingen en onverzettelijk zou zijn in de afwijzing van de Vlaamse eisen. VLD-voorzitter De Gucht zei dat de keuze van de PS "de communautaire gespreksronde in de herfst nog veel complexer en moeilijker maakt".

In de Duitstalige Gemeenschap sloten socialisten (SP), liberalen (PFF) en de PDB (Partei der Deutschsprachigen Belgier) op 2 juli een regeerakkoord. De coalitie

Mark Deweerdt

beschikte over 13 van de 25 zetels in het Parlement van de Duitstalige Gemeenschap. Karl-Heinz Lambert (SP) bleef minister-president. De gemeenschapsregering werd op 6 juli beëdigd.

Op 6 juli schreef *De Tijd* dat SP.A-Spirit de ministers Frank Vandenbroucke en Bert Anciaux en staatssecretaris Kathleen Van Brempt van de federale regering naar de Vlaamse regering zou overplaatsen en zou vervangen door Renaat Landuyt, Bruno Tobback en Els Van Weert. De drie federale regeringsleden, die alle drie verkozen waren in het Vlaams Parlement, zouden “zeer waarschijnlijk” diezelfde dag, tijdens de installatievergadering van het Vlaams Parlement, de eed afleggen en van rechtswege ontslag nemen uit de federale regering. Naar verluidde stuurde vooral Vandenbroucke op zijn snelle vervanging aan om ‘voltijds’ te kunnen deelnemen aan de onderhandelingen over de vorming van een Vlaamse regering.

De VRT-radio meldde in het ochtendjournaal van 6 juli dat premier Verhofstadt, die kennelijk de avond voordien op de hoogte was gebracht van de inhoud van het krantenbericht, de regeringsleden die naar een gewest- of gemeenschapsregering wensten over te stappen, verzocht had in de federale regering te blijven “om de continuïteit in de federale regering te bewaren en te vermijden dat het Paleis of de instellingen misbruikt worden door een politieke stoelendans”. Onder de meerderheidspartijen werd in de ochtend van 6 juli overeengekomen de herschikking van de federale regering in één keer te voltrekken.

Op 7 juli lekte uit dat vice-premier Michel belangstelling had voor het Belgische mandaat in de Europese Commissie en daarover gesprekken voerde met de PS. Over de opvolging van de PS'er Philippe Busquin als Belgisch lid van de Europese Commissie was tijdens de regeringsonderhandelingen in de zomer van 2003 geen overeenstemming gevonden. De PS beklemtoonde dat Michel zelf het initiatief voor de gesprekken had genomen. Zowel Michel als premier Verhofstadt noemde de berichten voorbarig. VLD-voorzitter De Gucht, die door zijn partij als kandidaat voor de opvolging van Busquin naar voor was geschoven, zei dat voor het mandaat in de Europese Commissie “ook een Vlaming in aanmerking komt”.

Op 9 juli werden de onderhandelaars van de PS en het CDH het eens over een ontwerp-regeerakkoord voor het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap. In Brussel sloten de PS, het CDH, Ecolo, de VLD, SP.A-Spirit en CD&V in de nacht van 10 op 11 juli een regeerakkoord (de N-VA bleef in de oppositie). De leden van de Waalse gewestregering (met Jean-Claude Van Cauwenberghe, PS, als minister-president), de Franse gemeenschapsregering (met Marie Arena, PS, als minister-president) en de Brusselse gewestregering (met Charles Picqué, PS, als minister-president) werden op 19 juli door hun respectief parlement verkozen en er beëdigd. Opvallend was dat drie Waalse ministers dezelfde of een gelijksoortige portefeuille hadden in de Franse gemeenschapsregering: Marie Arena (Opleiding respectievelijk Onderwijs), Michel Daerden (Begroting) en Marie-Dominique Simonet (Internationale Betrekkingen en Wetenschappelijk Onderzoek).

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

Hoewel het Vlaamse formatieberaad nog niet was afgelopen, werd bij koninklijk besluit van 18 juli (B.S. 19 juli) de federale regering herschikt.⁴⁴ Louis Michel (MR), die Philippe Busquin vanaf 13 september zou vervangen in de Europese Commissie, werd als minister van Buitenlandse Zaken opgevolgd door Karel de Gucht (VLD). Minister van Financiën Didier Reynders werd in de plaats van Michel vice-premier voor de MR. Marie Arena (PS), die minister-president van de Franse gemeenschapsregering zou worden, werd als minister van Ambtenarenzaken, Maatschappelijke Integratie, Grootstedenbeleid en Gelijke Kansen opgevolgd door haar partijgenoot Christian Dupont.

Vooruitlopend op de vorming van de nieuwe Vlaamse regering aanvaardde de koning het ontslag van de ministers Vandenbroucke, Anciaux en Moerman en van staatssecretaris Van Brempt. Freya Van den Bossche (SP.A) nam Werk over van Vandenbroucke en stond haar portefeuille van Leefmilieu af aan Bruno Tobback (SP.A), die tevens de bevoegdheid voor Pensioenen van Vandenbroucke overnam. Renaat Landuyt (SP.A) werd minister van Mobiliteit in de plaats van Anciaux. Diens tweede portefeuille, Sociale Economie, ging samen met die van Duurzame Ontwikkeling (die bij Van den Bossche zat) naar staatssecretaris Els Van Weert (Spirit). Marc Verwilghen (VLD) volgde Moerman op als minister van Economie, Energie, Buitenlandse Handel en Wetenschapsbeleid. Armand De Decker (MR) nam van Verwilghen Ontwikkelingssamenwerking over en werd als voorzitter van de Senaat vervangen door Anne-Marie Lizin (PS).

Didier Donfut (PS) werd staatssecretaris voor Europese Zaken. Hij kwam in de plaats van Frédérique Ries (MR), die op 12 februari in de federale regering was gekomen, in opvolging van Jacques Simonet, die toen ontslag had genomen om minister-president van het Brussels gewest te worden.⁴⁵ Ten slotte werd Gisèle Mandaila Malamba (FDF-MR) staatssecretaris voor het Gezin en Personen met een Handicap. Zij volgde Isabelle Simonis (PS) op, die voorzitter werd van het Parlement van de Franse Gemeenschap.⁴⁶

Op 20 juli werden CD&V, VLD, SP.A, N-VA en Spirit het eens over het bestuursprogramma van de nieuwe Vlaamse regering onder leiding van Yves Leterme. De ministers werden op 22 juli door het Vlaams Parlement verkozen en er beëdigd.

44. Zie ook J. NOPPE, De samenstelling van de Belgische regeringen in 2003 en 2004, *Res Publica*, 2004, 2-3, pp. 343-355. Bij KB van 18 juli aanvaardde de koning het ontslag van minister Rudy Demotte (PS) en staatssecretaris Hervé Jamar (MR); bij KB van 19 juli (B.S. 20 juli) werden ze in dezelfde functie benoemd. Tussendoor legden ze de eed af in het Waals Parlement, om een 'vangnet' te hebben indien aan hun mandaat in de federale regering een einde zou komen.
45. Simonet volgde Daniel Ducarme op, die na persberichten over moeilijkheden met de belastingdiensten ontslag had genomen.
46. Op 27 augustus schreef *De Tijd* dat in de Wetstraat het bericht circuleerde dat de VLD overwoog minister van Economie en Energie Marc Verwilghen te vervangen door Rik Daems, de fractieleider in de Kamer. Daems had, nadat Patricia Ceysens niet teruggekeerd was in de Vlaamse regering, er zijn ongenoegen over geuit dat geen enkele VLD'er uit Vlaams-Brabant een nationaal mandaat had. Premier Verhofstadt ontkende dat zijn regering opnieuw herschikt zou worden.

Mark Deweerdt

Op 20 juli hield de ministerraad zijn laatste vergadering voor het zomerreces. Op een persconferentie achteraf zei premier Verhofstadt dat de politieke wereld voor het eerst geconfronteerd was met een “verregaande asymmetrie” in de samenstelling van de verschillende regeringen. Hij zei dat het een “boeiende opdracht” zou worden die regeringen goed te laten samenwerken. De premier zei te geloven dat alle regeringen bereid waren loyaal en constructief samen te werken “in het belang van de burger”. In de herschikking van de federale regering zag Verhofstadt een “versterking” door de combinatie van nieuwe mensen en ervaren talent. Een inbraak van de christen-democraten was volgens hem niet aan de orde.⁴⁷

VI. De politieke rentree en de DHL-crisis

Al op 25 juni, tijdens zijn eerste persconferentie na de verkiezingen van 13 juni en het mislopen van het voorzitterschap van de Europese Commissie, had eerste minister Verhofstadt aangekondigd bij de opening van de parlementaire zitting 2004-2005 op 12 oktober met een “ingrijpende” beleidsverklaring voor de Kamer te komen, zowel op het sociaal-economische vlak als wat de agenda van het Forum (voor de verdere staatshervorming) betrof.

Tijdens het politiek reces zond de premier vanuit zijn vakantieverblijf in Toscane naar zijn coalitiepartners signalen over zijn intentie de beleidsverklaring te vervroegen. De voorzitters en de vice-premiers van de vier regeringspartijen stemden op 3 september in met het voorstel van Verhofstadt de beleidsverklaring al op 21 september af te leggen.

Met zijn initiatief streefde de premier volgens waarnemers meer dan één doel na. Hij wilde: 1. de federale regering, na de wat verlammeende verkiezingscampagne, een ‘doorstart’ geven; 2. in antwoord op sceptische mediacommentaren aantonen dat hij nog in staat was de coalitie en het land te leiden; 3. de leidende rol van de federale regering en haar eerste minister affirmeren tegenover de anders samengestelde deelstaatregeringen, inzonderheid de Vlaamse regering en haar minister-president, Leterme; 4. geconfronteerd met allerlei verklaringen van en meningsverschillen tussen vakbonden en werkgevers (zie XI.A en XI.B), zo snel mogelijk de lijnen uitzetten voor het sociale najaarsoverleg.

Uit persberichten bleek dat Verhofstadt in de beleidsverklaring de krachtlijnen van de begroting van 2005, een reeks sociaal-economische initiatieven met betrekking tot het vergrijzingsvraagstuk, een plan voor de uitbreiding van koerierbedrijf DHL en een oplossing voor de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde wenste aan te kondigen.

47. CD&V maakte, bij monde van Kamerfractie leider Pieter De Crem (in *Het Nieuwsblad* van 2 augustus), een intrede in de federale regering afhankelijk van “ten minste” een nieuw regeerakkoord.

In – vooral informele – vergaderingen bereidde de regeringstop vanaf begin september de beleidsverklaring voor. Naarmate de dagen verstreken, liep de politieke spanning op en werd het almaar twijfelachtiger dat tegen 21 september een oplossing zou worden gevonden voor zowel DHL als Brussel-Halle-Vilvoorde. Omdat het Planbureau pas op 1 oktober de zogenaamde economische begroting klaar zou hebben en de federale overheidsdiensten nog volop aan hun prognoses werkten, leek het ook onmogelijk de ontwerpbegroting van 2005 te kunnen opstellen tegen 21 september.

Op 10 september lekte in *Le Soir* het communautaire deel van de ontwerpbeleidsverklaring uit. Waarnemers meenden dat de PS met het lek wilde nagaan hoe ver de MR bereid was mee te stappen in een vergelijk over Brussel-Halle-Vilvoorde. Vanwege de spanningen tussen de PS en de MR toonde vice-premier Vande Lanotte zich in *De Morgen* (11 september) pessimistisch over de overlevingskansen van de regering. De woordvoerder van Verhofstadt zei op 12 september dat de premier niet de indruk had dat de sfeer van wantrouwen tussen de Franstalige regeringspartijen van aard was de federale coalitie in gevaar te brengen.

Op het congres dat de PS op (zondag) 19 september in Luik hield, stuurden vice-premier Onkelinx en voorzitter Di Rupo erop aan de beleidsverklaring uit te stellen. In de loop van de dag sloten de MR en de SP.A zich bij dat standpunt aan; als laatste stemde ook de VLD in. Nog dezelfde dag besliste het kernkabinet de beleidsverklaring op 12 oktober af te leggen, de oorspronkelijke datum. Politieke commentatoren zagen in de gang van zaken een teken van groeiend wantrouwen tussen de federale coalitiepartijen, gezichtsverlies voor de eerste minister en een mislukking van de ‘Verhofstadt-methode’, die erin bestond enkele beleidskwesties samen te bundelen, in korte tijd een principeakkoord door te duwen en de praktische uitwerking achteraf te regelen.

Nadat de premier er tijdens het weekeinde van 18-19 september en vervolgens tijdens een 20 uur durende vergadering op 20 en 21 september niet in geslaagd was met de Vlaamse en de Brusselse regering een akkoord te vinden over de uitbreiding van DHL op Zaventem, viel er een heuse crisissfeer over de Wetstraat en gingen er geruchten over een val van het kabinet-Verhofstadt. Een strijdlustig optreden van de premier in de Kamer en een daaropvolgend nachtelijk auto-ongeval deden het crisistij keren. Een regeling voor de expansie DHL werd echter niet gevonden en ook inzake Brussel-Halle-Vilvoorde bleef een oplossing achterwege. De beleidsverklaring die premier Verhofstadt op 12 oktober aflegde, bleef grotendeels beperkt tot de voorstelling van de krachtlijnen van de ontwerpbegroting van 2005 en tot het schetsen van “zeven wegen naar werk”.

In dit hoofdstuk gaan wij nader in op de besluitvorming over DHL. De opmaak van de begroting van 2005 en de perikelen rond Brussel-Halle-Vilvoorde worden, ter wille van de overzichtelijkheid en om de thematische opbouw van dit overzichtsartikel te behouden, apart behandeld (zie VII.B respectievelijk VIII.C). In werkelijkheid doorkruisten de gesprekken over de drie strijdpunten elkaar ten dele.

Na de aanstelling (6 februari) van Steve Dubois als onderhandelaar van de federale regering (zie I.A), werd in alle discretie gezocht naar een vergelijk dat de uit-

Mark Deweerdt

breiding van het koerierbedrijf DHL op de luchthaven van Zaventem en de daaraan verbonden groei van de werkgelegenheid verzoende met de nachtrust van de omwonenden, zowel in Vlaanderen als in Brussel. Anders dan de paarse regeringspartijen hadden verwacht, lagen de kaarten na de verkiezingen van 13 juni niet makkelijker. De groenen waren weliswaar uit de Vlaamse regering verdwenen, maar de asymmetrische samenstelling van de federale regering enerzijds en de Vlaamse regering en de Brusselse regering anderzijds werd beschouwd als een hinderpaal voor consensusvorming. Bovendien hadden in Brussel de regeringspartijen in hun bestuursakkoord van 10 juli een verhoging van het aantal nachtvluchten op Zaventem van de hand gewezen.

Op 3 september zei vice-premier Onkelinx in *De Tijd* niet meer te geloven in de uitbreiding van DHL in Zaventem. Ze verwees naar een studie die de Universiteit Gent in opdracht van de provincie Vlaams-Brabant had gedaan en die op 30 augustus aan de betrokken gemeentebesturen was voorgesteld. Volgens het onderzoek zou de verhoging van het aantal nachtvluchten van 25.000 tot 30.000 per jaar de kosten voor de gezondheidszorg ingevolge lawaaihinder en slaapverstoring met 250 miljoen euro doen toenemen, tot 400 miljoen euro per jaar. In een reactie op de verklaring van Onkelinx relativeerde minister van Buitenlandse Zaken De Gucht de supplementaire gezondheidskosten. Hij zei dat "het gezond verstand zegt dat het beste voor de gezondheid van de mensen werkgelegenheid is". Minister-president Leterme zei dat er nog een akkoord mogelijk was indien Brussel en Vlaanderen hun geluidsnormen zouden gelijkschakelen en indien Brussel bereid zou zijn een deel van de lasten van de verhoging van het aantal nachtvluchten te dragen. De Vlaamse minister van Economie, Moerman, zei op 7 september in *De Tijd* dat haar partij voluit de kaart van de werkgelegenheid trok en resoluut voor de uitbreiding van DHL ging. De Brusselse minister-president, Picqué, verwierp op 10 september het 'denkspoor' dat Brussel zich soepeler zou opstellen indien DHL zou toezeggen een deel van de nieuwe banen voor Brusselaars voor te behouden. Volgens hem woog het werkgelegenheidsvoordeel niet op tegen het nadeel van geluidshinder.

Op 14 september schreef *Het Nieuwsblad* dat DHL besloten had zijn Europees verdeelcentrum niet in Zaventem te vestigen. Het bedrijf ontkende dat er al een beslissing was genomen en zei dat Zaventem zijn voorkeur bleef genieten. Premier Verhofstadt verzekerde de werknemers van DHL dat hij werkte aan een oplossing om de toekomst van het bedrijf te vrijwaren en zei dat hij daarbij rekende op "de correcte en loyale medewerking van alle gewesten, meer bepaald van het Brusselse gewest". Zowel de Brusselse als de Vlaamse regering zei te wachten op een concreet voorstel van de federale regering.

De Vlaamse vakbonden en werkgeversorganisaties waarschuwden er op 15 september voor dat een negatieve beslissing over DHL gevolgen zou hebben voor de hele luchthavenregio. Ze verwezen naar een studie van de Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) en de Gewestelijke Ontwikkelingsmaatschappij van Vlaams-Brabant, waaruit bleek dat er rond de luchthaven van Zaventem ruim 146.000 arbeidsplaatsen waren en dat de helft tot twee derde van de werkgelegenheid in de particuliere sector (58.000 tot 72.000 arbeidsplaatsen) rechtstreeks

afhankelijk was van de aanwezigheid van de luchthaven. De sociale partners zeiden dat de geloofwaardigheid van Vlaanderen als logistiek centrum in het geding was.

Op zaterdag 18 september zaten de federale, de Vlaamse en de Brusselse regering een eerste keer formeel samen om vier scenario's te bespreken die de federale regering had voorbereid. In het maximale scenario, waarover de regering met DHL had onderhandeld, zou Zaventem worden uitgebreid tot een *main hub*, het aantal nachtvluchten worden verhoogd tot 30.000, waarvan 22.000 voor DHL, en de rechtstreekse werkgelegenheid stijgen van 6.600 naar 8.000.⁴⁸ Het 'afslankingsscenario' dat het pakjesbedrijf in de onderhandelingen als alternatief naar voren had geschoven, reduceerde de DHL-vestiging in Zaventem tot een *subhub* voor de Benelux, met nog maar 13.000 nachtvluchten en het verlies van 1.500 tot 1.800 arbeidsplaatsen. De twee andere scenario's, die de regering zelf had opgesteld, waren een variatie op het maximale scenario, maar met 28.000 nachtvluchten. De additionele nachtvluchten zouden in het derde scenario worden gespreid over de oostrand (51%), de noordrand (34%) en Brussel (15%), en in het vierde scenario in de noordrand worden geconcentreerd. Tot verrassing van de Vlaamse regering was er sprake van de uitbreiding van de DHL-gebouwen buiten de industriezone, zodat het gewestplan gewijzigd en meer dan 60 ha landbouwgrond onteigend zouden moeten worden. De Vlaamse en de Brusselse regering vroegen tijd om de scenario's te bestuderen.

Op 19 september kwam onenigheid in de Vlaamse regering aan het licht. In de zondagseditie van *Het Nieuwsblad* zei minister van Werk Vandenbroucke dat het 'afslankingsscenario' hem het meest realistische leek en dat hij de voorkeur gaf aan een voorstel waarin "DHL waarborgt dat er in lengte van jaren veel jobs blijven op Zaventem" boven het "najagen van droomscenario's". In dezelfde krant verwonderde minister van Economie Moerman zich over het standpunt van Vandenbroucke en zei dat de VLD een maximale uitbreiding van DHL nastreefde. VLD-voorzitter Somers ergerde zich in *De zevende dag* over de naar zijn mening passieve houding van de christen-democraten. Hij zei dat het tijd was dat CD&V kleur bekende en dat de Vlaamse regering een "verpletterende verantwoordelijkheid" droeg.

Minister-president Leterme pleegde de hele dag overleg met de twee vice-minister-presidenten, Vandenbroucke en Moerman, en met minister van Leefmilieu Kris Peeters over het antwoord van de Vlaamse regering op de vier scenario's. Na een vergadering van het kernkabinet waarop beslist werd de presentatie van de federale beleidsverklaring uit te stellen tot 12 oktober kwamen de drie regeringen omstreeks 20 uur opnieuw bijeen. Vóór het begin van de vergadering zeiden enkele federale ministers dat DHL had geëist tegen 21 september een antwoord te krijgen op zijn expansieplannen. Het koerierbedrijf bevestigde dat.

48. DHL had het *single hub*-concept laten varen. Naast een Europese *main hub*, voor de afhandeling van het intercontinentale verkeer, zouden de regionale knooppunten (*subhubs*) behouden blijven.

Mark Deweerdt

Tijdens de vergadering, die tot middernacht duurde, bleek dat de drie regeringen voorstander waren van de uitbreiding van DHL op Zaventem, maar dat de spreiding van de nachtvluchten een belangrijk knelpunt vormde. De Vlaamse regering legde een eigen voorstel voor, waarin de additionele nachtvluchten hoofdzakelijk of zelfs uitsluitend over Brussel zouden gaan. De Brusselse gewestregering noemde dat onaanvaardbaar en sprak van een “provocatie”.

In het VLD-partijbestuur heerste op 20 september de mening dat de CD&V erop uit was de regering Verhofstadt “te doen crashen”. De christen-democraten ontkenen dat, maar zeiden zich wel te storen aan de “lichtzinnigheid” waarmee de premier tewerk ging. Eerste minister Verhofstadt riep alle betrokkenen op “loyaal en constructief” mee te werken aan een oplossing. Op zijn verzoek besliste de Conferentie van de Voorzitters de voor 21 september geplande plenumvergadering van de Kamer te vervangen door een gezamenlijke vergadering van de commissies voor het Bedrijfsleven en voor de Infrastructuur.

Eveneens op 20 september had een delegatie van de vakbonden een onderhoud met de Vlaamse en de Brusselse regering. De bonden zeiden op een snelle oplossing te hopen en riepen de regeringen op de zwartepiet niet naar elkaar door te schuiven.

Vanaf 21 uur zaten de topministers van de drie regeringen opnieuw bijeen voor wat als een “vergadering van de laatste kans” werd beschouwd. De federale regering legde een compromistekst voor, waarin sprake was van 28.000 commerciële nachtvluchten (waarvan 22.100 voor DHL) en 2.000 militaire en humanitaire nachtvluchten, een vermindering van de totale jaarlijkse geluidslast van 84.000 tot 73.000 Quota Count (QC), de vervanging door DHL tussen 2008 en 2010 van de A300-vliegtuigen door toestellen met een QC van minder dan 8 en tegen 2015 van de MD11-langeafstandstoestellen, en de gelijkschakeling van de Vlaamse en de Brusselse geluidsnormen. Vanaf 2010 zou Brussel een groter deel van de nachtvluchten over zijn grondgebied krijgen, via de Kanaalroute (over Molenbeek) in plaats van de Chabert-route (over Brussel-stad).

De vergadering duurde bijna 20 uur en werd enkele keren opgeschort. De premier en de vice-premiers Vande Lanotte en Onkelinx pendelden geregeld tussen de Vlaamse en de Brusselse regering. Naarmate de uren verstreken, zwol in de Wetstraat een sfeer van dreigende crisis aan en staken zelfs geruchten op over de nakende val van de regering. Op 21 september gingen de ministers omstreeks 17 uur zonder akkoord uiteen.

Tegen 17.30 uur, ruim drie uur later dan gepland, kwam Verhofstadt voor de verenigde Kamercommissies voor het Bedrijfsleven en voor de Infrastructuur. In een verklaring die deels rechtstreeks door radio en televisie werd uitgezonden, zei een strijdlustige premier dat de federale regering het eens was over een “realistisch groeiscenario” dat ze als compromis aan de Vlaamse en de Brusselse regering had voorgelegd. Hij betreurde dat beide regeringen het “compromisscenario” niet hadden aanvaard en zei te hopen dat ze dat “de komende uren of morgen” alsnog zouden doen.

Waarnemers waren van mening dat de premier erin geslaagd was het beeld te ontcrachten dat hij voor een verloren zaak streed en dat hij, door de verantwoor-

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

delijkheid bij de gewesten te leggen, zijn politieke lot en de federale regering had gered. Sommige commentatoren wezen erop dat de asymmetrische samenstelling van de betrokken regeringen de besluitvorming bemoeilijkte en noemden de DHL-zaak een test voor de werking van het Belgische federale systeem.

De Brusselse minister-president, Picqué, wees voor de vastgelopen situatie met een beschuldigende vinger naar de Vlaamse regering, in het bijzonder naar minister-president Leterme die tijdens de marathonvergadering overlegd had met de CD&V-Kamerfractie en nadien zijn houding had verstrakt. Leterme betwistte dat de Vlaamse regering een akkoord in de weg zou staan. Hij betreurde dat de Franstaligen een “correcte verdeling van de lusten en de lasten weigerden” en liet verstaan dat er onder de federale regeringspartijen geen consensus was over het regeringsvoorstel. Uit het debat in de verenigde Kamercommissies bleek inderdaad dat PS, MR en SP.A-Spirit maar achter het regeringsvoorstel stonden in de mate het de steun had van Vlaanderen en Brussel.

Na het mislukte overleg deden de vakbonden van DHL een dramatische oproep aan de Vlaamse en de Brusselse regering alsnog een akkoord te zoeken. De directie van DHL zei ontgoocheld te zijn en alsnog op een oplossing te hopen.

Laat op de avond ging de auto waarin premier Verhofstadt door zijn chauffeur naar huis werd gebracht, over de kop. De premier werd met enkele gekneusde ribben naar het ziekenhuis gebracht, waar hij tot de daaropvolgende dag zou verblijven. Nadien zou hij nog een vijftal dagen thuis blijven om verder te herstellen. Tijdens zijn afwezigheid in Brussel nam vice-premier Onkelinx de leiding van de federale regering waar.

Het bericht over het auto-ongeval droeg, samen met het verstrijken van de vervalddag van 21 september en het groeiende besef dat het voortduren van de patstelling rond DHL enkel in de kaart van het Vlaams Blok speelde, bij tot een ontspanning van het politieke klimaat.

Op 22 september liet Onkelinx verstaan niet langer met een deadline te willen werken. DHL-woordvoerder De Buck zei te begrijpen dat het ongeval van premier Verhofstadt de besluitvorming vertraagde. Samen met vice-premier Vande Lanotte had Onkelinx contact met achtereenvolgens de Brusselse en de Vlaamse regering. In de Brusselse regering bleven Ecolo en CDH zich hard opstellen. De Vlaamse regering, die de hele dag zowel intern als met de Brusselse regering had overlegd, werd het eens over een tegenvoorstel, dat ze in de vooravond aan de vice-premiers voorlegde. Minister-president Leterme weigerde details vrij te geven. Toch raakte bekend dat de Vlaamse regering een snellere vervanging van de luidruchtigste vliegtuigen voorstelde, zodat al vóór 2010 meer nachtvluchten de route over Brussel zouden nemen.

Op 23 september zei CDH-voorzitter Joëlle Milquet in het ochtendnieuws van de RTBF-radio dat haar partij zich verzette tegen een verhoging van het aantal nachtvluchten en problemen had met de vervanging van de Chabert-route door de Kanaalroute. De weerstand van het CDH bleek ook tijdens een vergadering van de Brusselse regering, die de hele dag duurde en waarop Ecolo eveneens een toename van het aantal nachtvluchten bleef afwijzen. Aan het eind van de dag

Mark Deweerdt

kon minister-president Picqué de federale regering geen unaniem standpunt, maar slechts een lijst met vragen en opmerkingen bezorgen.

Op 24 september bespraken de topministers van de federale regering het DHL-dossier met premier Verhofstadt in diens woning in Mariakerke (Gent). Een 300-tal werknemers van DHL gaf tijdens een betoging voor de zetel van het CDH in Brussel uiting aan hun ongenoegen over de houding van die partij.

In het Vlaams Parlement kwam, op verzoek van het Vlaams Blok, een ad-hoccommissie bijeen voor een gedachtewisseling over de DHL-kwestie. Minister-president Leterme zei dat de Vlaamse regering op een "maximaal rechtvaardige" spreiding van de nachtvluchten stond en dat onenigheid in de Brusselse regering een akkoord in de weg stond.

In een gesprek met de zakenzender Kanaal Z haalde SP.A-voorzitter Stevaert fel uit naar het CDH en Ecolo, die hij "parvenu's" en "lilliputterpartijen" noemde en die hij verweet hun machtspositie in de Brusselse regering te misbruiken om een akkoord over DHL te verhinderen. In het Canvas-programma *Terzake* voegde hij daaraan toe dat Vlaanderen zo nodig de financiële solidariteit met Brussel ter discussie zou stellen. Franstalige politici reageerden furieus op de "arrogantie en financiële chantage" (Milquet) van Stevaert. Ecolo zei geen lessen te moeten krijgen van "de heraut van het populisme" en minister-president Picqué toonde zich "ten zeerste verontwaardigd" over de "verbale agressie" van de SP.A-voorzitter.

Op 25 september schreef *De Tijd* dat Peter Kruse, de directeur van DHL Europe, daags voordien bij de opening van het Europese IT-centrum van DHL in Praag gezegd had dat het koerierbedrijf 34.000 nachtvluchten nodig had om Zaventem te kunnen uitbouwen tot *main hub*. De krant concludeerde daaruit dat Zaventem nooit het Europese knooppunt van DHL zou worden. Kruse zei nog dat indien het bedrijf niet de gevraagde 34.000 nachtvluchten kreeg, Zaventem een *subhub* zou blijven of, indien het aantal toegestane nachtvluchten ook daarvoor niet volstond, tot toegangspoort (*gateway*) voor de Benelux zou worden afgeslankt. In een reactie zei minister-president Leterme dat hij de directie van DHL om duidelijkheid zou vragen over de plannen van het bedrijf.

In het vooruitzicht van een nieuwe onderhandelingsronde riep premier Verhofstadt op 26 september de gewestregeringen op verantwoordelijkheidszin aan de dag te leggen en oog te hebben voor de langetermijnbelangen. In een mededeling zei hij dat door de uitbreiding van DHL "minstens 1.400 directe en nog eens duizenden indirecte jobs" gerealiseerd konden worden. Hij zei dat het "imago van ons land ten aanzien van toekomstige investeerders" in het geding was en dat de werking van de instellingen in het gedrang dreigde te komen. "Bevoegdheidsoverschrijdende problemen kunnen we maar oplossen met een federale loyaliteit die het algemeen belang laat primeren boven individuele, regionale of subregionale belangen", stond in de mededeling.

Op 27 september ontving een delegatie van de Vlaamse regering de Europese top van DHL. Over de inhoud van het gesprek werd niets meegedeeld. Tijdens het daaropvolgende vragenuurtje in het Vlaams Parlement zei minister-president Leterme nog eens dat het probleem niet opgelost kon worden indien de Brusselse regering niet meer solidariteit aan de dag zou leggen.

Intussen had het federale kernkabinet onder het voorzitterschap van premier Verhofstadt, die voor het eerst na zijn ongeval weer in Brussel was, een nieuw compromisvoorstel uitgewerkt, dat in de late namiddag aan de Vlaamse en de Brusselse regering werd voorgelegd. Om tegemoet te komen aan het CDH en Ecolo zou het aantal nachtvluchten tot 25.000 worden beperkt, waarvan 22.100 voor DHL. Om aan het cijfer van 25.000 te komen, zou een deel van de nachtelijke chartervluchten naar een andere luchthaven worden verplaatst en zouden de vluchten met “stille” vliegtuigen, de humanitaire zendingen en de vluchten van regeringsleden niet mee tellen. DHL zou 1.400 supplementaire banen creëren en zijn vloot zo snel mogelijk vernieuwen; de woningen rond de luchthaven zouden beter geïsoleerd worden.

Op 28 september besprak de federale regering haar jongste voorstel met een DHL-delegatie. Omstreeks 18 uur begon een nieuwe vergadering van de federale, de Vlaamse en de Brusselse regering. Na de korte bijeenkomst werd gezegd dat DHL was teruggekomen van zijn engagement het aantal vluchten met de luidruchtigste MD-11-toestellen tot vier te beperken en zestien nachtvluchten met de MD-11 eiste. Politici spraken van woordbreuk en chantage en vonden dat in die omstandigheden van een uitbreiding van DHL op Zaventem geen sprake kon zijn. De VLD had, met een tussenvoorstel waarin van elf MD-11-vluchten sprake was, de deur op een kier willen houden, maar had daar geen steun voor gevonden.

DHL ontkende op 29 september dat het terugkwam van vroegere beloftes. Het bedrijf zei dat er in het businessplan van meet af aan sprake van was dat er door de uitbreiding van de activiteiten op Zaventem meer langeafstandsvluchten met de MD-11 zouden zijn, meer bepaald naar Hongkong en Singapore. Minister Vande Lanotte gaf daarop e-mailberichten en documenten vrij waaruit moest blijken dat tijdens het overleg met DHL op 13 juli gesproken was van “drie tot vier vluchten” met MD-11-toestellen. “Op termijn” zou DHL die toestellen vervangen door de Boeing 777, waarvan de vrachtversie niet vóór 2009 op de markt zou komen. Pas op 23 september had DHL gezegd dat het na 2011 nog 16 nachtvluchten met de MD-11 wilde doen. Volgens Vande Lanotte was dat in tegenspraak met een bijgewerkte versie van het businessplan, waarin sprake was van drie MD-11-vluchten tussen 23 en 6 uur. Bij navraag door het kabinet-Vande Lanotte zei luchthavenuitbater BIAC op 24 september dat uit het vluchtschema dat DHL had ingediend, bleek dat het bedrijf met vier MD-11-toestellen drie vluchten tussen 23 en 6 uur zou verzorgen. DHL repliceerde dat het nooit gesproken had van vier “nachtvluchten met de MD-11” maar van vier toestellen van dat type, waarmee elke nacht acht vluchten (vier keer landen en vier keer opstijgen) konden worden gedaan, en dat het op langere termijn acht MD-11’s wilde inzetten voor potentieel 16 nachtvluchten. DHL zei dat het geluidsvolume van de MD-11 lager was dan 12 QC en dat tijdens de onderhandelingen tussen de regeringen het maximale geluidsniveau per toestel verlaagd was van 12 naar 8 QC, zonder dat het bedrijf daarvan op de hoogte was gebracht.

Nog op 29 september stuurde de federale regering een brief naar DHL met het verzoek het aantal nachtvluchten met de MD-11 te beperken tot vier en de MD-11-toestellen tegen 2014 te vervangen door de stillere B777-vliegtuigen. Vice-premier Onkelinx zei dat indien DHL niet met die eisen akkoord ging, de federale

Mark Deweerdt

regering de onderhandelingen zou stopzetten. De Vlaamse regering zei dat standpunt te delen.

Op 1 oktober legden de werknemers van DHL de activiteiten op de luchthaven van Zaventem gedurende een kwartier stil om de regeringen onder druk te zetten alsnog een akkoord te vinden.

VLD-voorzitter Somers riep in een interview met *De Standaard* (2 oktober) de politieke partijen op te stoppen met ruziën. “We riskeren de totale politieke chaos. [...] Als we ons niet herpakken, dan volgt bij de volgende verkiezingen een terechte afstraffing”, zei hij. Volgens Somers moest CD&V beseffen dat “de Vlaamse regering geen stormram is om de federale regering te destabiliseren”, moest de federale regering inzien dat “regionale regeringen met een verschillende politieke samenstelling anders moeten worden bejegend” en moest premier Verhofstadt onderkennen dat “hij niet alleen op het politieke speelveld staat” en “minister-president Letermé voortaan ook meedoet”.

Hoewel DHL beloofd had snel op de brief te reageren, was er na een week nog geen antwoord. Op 7 oktober liet minister Reynders zich tijdens een perslunch in de Senaat ontvallen dat DHL op verzoek van de federale regering pas zou antwoorden na de vertrouwensstemming over de federale beleidsverklaring van 12 oktober.

In de beleidsverklaring kwam de DHL-kwestie maar kort ter sprake. Premier Verhofstadt zei op een antwoord van het koerierbedrijf te wachten en samen met de federale regering te blijven ijveren voor een uitbreiding van het koerierbedrijf. “De vernieuwing van de vloot en de vermindering van de geluidsoverlast moeten echter gewaarborgd zijn”, zei hij. Enkele uren later deelde DHL mee dat het bedrijf “begin volgende week” opnieuw gesprekken met de federale regering zou aanknopen.

In de beleidsverklaring die hij op 12 oktober in de Kamer en de Senaat aflegde, sprak premier Verhofstadt de hoop uit dat de federale regering, de Vlaamse en de Brusselse regering, BIAC en DHL alsnog een akkoord zouden vinden over de verdere ontwikkeling van het koerierbedrijf. Hij engageerde zich ertoe “tot het uiterste” te gaan voor de uitbreiding van DHL. De premier plaatste de DHL-perikelen in een politiek kader. Hij wees erop dat België voor het eerst werd bestuurd met asymmetrisch samengestelde regeringen. “Ik hoop dat dit niet de test wordt om te zien of ons federaal staatsbestel werkt”, zei Verhofstadt. “Wij moeten immers toegeven dat die test voorlopig niet bijster goed is geslaagd. Wat wij de afgelopen weken hebben gezien, is misschien geen fraai schouwspel”. De premier riep de politieke wereld op een streep te trekken “onder de bestendige verkiezingskoorts van de voorbije maanden”. Hij zei: “Wat wij vandaag nodig hebben, is een dialoog tussen de verschillende regeringen. Wat wij nodig hebben, zijn politici die verantwoordelijkheid op zich nemen voor het belang van de burgers en niet voor partijgewin op korte termijn. Iedereen zal dat dus moeten loslaten: ikzelf, de federale en de regionale regeringen. Wat wij nu nodig hebben in deze asymmetrie, is meer verantwoordelijkheid, meer dialoog. Wat ons land met andere woorden nodig heeft, is verantwoordelijke dialoog”.

Tijdens het Kamerdebat over de beleidsverklaring (14 oktober) beweerde CD&V-fractie leider Pieter De Crem dat de premier al in het bezit was van het antwoord van DHL. Verhofstadt weerlegde dat niet expliciet en verweet De Crem door diens “onverantwoordelijke houding” de job van honderden mensen in gevaar te brengen. DHL zei achteraf dat het aan het kabinet van de premier en regeringsonderhandelaar Dubois enkel een interne nota met enkele “losse bedenkingen en vragen bij het federale voorstel” had bezorgd.

In de marge van het Kamerdebat zei vice-premier Dewael dat een uitbreiding van DHL op Zaventem moeilijk was omdat het bedrijf financieel niet in zulke goede papieren zat, dat het aan de vragen van de regering tegemoet kon komen.

Op de persconferentie na het regeringsberaad van 15 oktober zei premier Verhofstadt dat de federale regering enkel de “go between” was tussen DHL enerzijds en de Vlaamse en de Brusselse regering anderzijds. Tegenover de VRT-radio-nieuwsdienst sprak de eerste minister de hoop uit “volgende week” een doorbraak te realiseren. “We gaan in elk geval voor een uitbreiding van DHL. We moeten de verschillende standpunten kunnen verzoenen”, zei hij.

Op 18 oktober was er opnieuw een bijeenkomst van vertegenwoordigers van DHL en de federale regering, waarvan achteraf enkel werd gezegd dat ze in een “positieve en constructieve sfeer” was verlopen. Later die dag gaf DHL een schriftelijk antwoord op de brief van de regering van 29 september. Daarin deelde het koerierbedrijf mee dat het alle intercontinentale nachtvluchten met de MD-11 wilde realiseren en dat een vernieuwing van de intercontinentale vloot om rendabiliteitsredenen pas vanaf 2018 mogelijk was.

Op 19 oktober reageerden de federale, de Vlaamse en de Brusselse regering in een gezamenlijke brief op het antwoord van DHL. Premier Verhofstadt en de minister-presidenten Leterme en Picqué schreven dat het uitbreidingsproject slechts haalbaar was indien DHL een grotere inspanning zou doen om de geluidsoverlast verder terug te dringen.

De top van DHL gaf op 19 oktober voor het eerst een persconferentie om het standpunt van het bedrijf toe te lichten. Roland Steisel, de directeur Externe Relaties, zei dat DHL, een jaar nadat het BIAC verzocht had een offerte in te dienen voor de uitbouw van een Europees sorteercentrum, nog altijd geen eenduidig voorstel had ontvangen. De DHL-directie zei voort te willen onderhandelen, maar haar eis voor de langeafstandsvluchten niet te kunnen afzwakken.

Op 20 oktober deelde de directie van DHL tijdens een nachtelijke vergadering van de ondernemingsraad aan de vakbonden mee dat Zaventem niet meer in aanmerking kwam als intercontinentale *main hub*. Volgens DHL was door de “te strakke eisen” van de federale en regionale overheden in verband met de lawaaihinder een expansie in België onmogelijk. Als gevolg daarvan zouden in 2008 minimum 1.335 en waarschijnlijk 1.685 banen verloren gaan. Het personeel van DHL legde op 21 oktober het werk neer.

De federale, de Vlaamse en de Brusselse regering reageerden ontgoocheld op de beslissing van het pakjesbedrijf. De mislukking van de onderhandelingen over de expansie van DHL was volgens de regeringsleiders te wijten aan het bedrijf, dat

Mark Deweerdt

zich niet aan de afspraken over het gebruik van de MD-11-vliegtuigen had gehouden. Later op de dag, tijdens een interpellatiedebat in de Kamercommissie voor de Infrastructuur, stak premier Verhofstadt ook een beschuldigende vinger uit naar CD&V en de gewestregeringen. De Vlaamse regering stelde een plan in het vooruitzicht om de gevolgen van het banenverlies bij DHL te beperken. Op 29 oktober namen 900 (politie) tot 2.500 (vakbonden) werknemers van DHL en andere op de luchthaven van Zaventem gevestigde bedrijven in Brussel deel aan een 'Mars voor Werk'.

Op 9 november deelde Deutsche Post mee dat DHL in 2008 een Europees luchtvaartknooppunt en sorteercentrum zou openen in Leipzig. Er was sprake van een investering van 300 miljoen euro en de creatie van 3.500 directe en 7.000 indirecte banen. Zaventem zou vanaf 2008 een regionaal bruggenhoofd worden en maximaal 1.700 banen verliezen.

VII. Het begrotings- en fiscaal beleid

A. De resultaten van het begrotingsjaar 2003 en de uitvoering van de begroting van 2004

De overheid sloot de rekeningen over 2003 af met een overschot van 834,4 miljoen euro, of 0,4% van het bruto binnenlands product (BBP). Het resultaat was beter dan de doelstelling van het eind 2002 geactualiseerde stabiliteitsprogramma 2003-2005, dat voor 2003 in een financieringsevenwicht voorzag. De federale overheid had een overschot van 1,041 miljard euro. Ook de gemeenschappen en de gewesten (407,4 miljoen euro) en de lokale besturen (702,1 miljoen euro) boekten een overschot. De rekening van de sociale zekerheid ging voor het eerst sinds 1996 in het rood (1,316 miljard euro).

De overheidsschuld was eind 2003 gedaald tot 256,9 miljard euro (-18,3 miljard) of 100,7% van het BBP (eind 2002: 105,8%). De belastingdruk verminderde van een recordhoogte van 45,7% van het BBP in 2002 tot 45,1% in 2003. Het totale overheidsbeslag (fiscale, parafiscale en niet-fiscale ontvangsten) steeg dan weer tot 51,6% van het BBP (2002: 50,5%).

Het overschot op de overheidsrekeningen was uitsluitend het gevolg van de overdracht van het pensioenfonds van Belgacom aan de federale overheid, die in ruil en in het vooruitzicht van de beursgang van het telecombedrijf de pensioenverplichtingen van de statutaire personeelsleden had overgenomen.⁴⁹ Het pensioenfonds was 3,6 miljard euro waard. Daarnaast had Belgacom 1,4 miljard euro betaald als vergoeding voor de latere pensioenlasten. De regering had de transactie

49. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 204-205. Op 22 maart verkocht het consortium van buitenlandse minderheidsaandeelhouders 38% van de aandelen van Belgacom op de beurs van Brussel.

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

over de begrotingsjaren 2003 (3,6 miljard euro) en 2004 (1,4 miljard euro) willen spreiden, maar nadat Eurostat, de statistische dienst van de Europese Unie, zich daartegen had verzet, had ze de 5 miljard euro integraal bij de ontvangsten van 2003 geboekt.⁵⁰

Bij de voorstelling van het jaarverslag van de Nationale Bank (18 februari) zei gouverneur Guy Quaden dat België in vergelijking met andere Europese landen de weerslag van de zwakke conjunctuur goed had opgevangen. Hij wees er niettemin op dat het financieringsoverschot te danken was aan eenmalige verrichtingen, hoofdzakelijk de overname van het Belgacom-pensioenfonds, zonder dewelke er in 2003 een structureel tekort van 0,9% van het BBP zou zijn geweest. Quaden wees andermaal op de noodzaak van een structureel begrotingsoverschot om in een snel tempo de overheidsschuld te kunnen verminderen en zodoende de kosten van de vergrijzing op te vangen. Hij maakte zich vooral zorgen over de stijgende uitgaven voor gezondheidszorg. Een groei met 4,5% per jaar, zoals in het regeerakkoord van 8 juli 2003 was afgesproken, was volgens Quaden op langere termijn moeilijk vol te houden.

Op 5 april deelde de regering de resultaten mee van de begrotingscontrole. Door de hoger dan verwachte economische groei (2% in plaats van de oorspronkelijk geraamde 1,8%) kon ze de inkomsten voor 2004 met 237 miljoen euro optrekken. Daartegenover stond dat het verwachte overschot in de sociale zekerheid maar 110 miljoen in plaats van 320 miljoen euro zou bedragen, als gevolg van de hogere werkloosheidsuitgaven en van het uitblijven van een akkoord over de betaling door de deelstaten en de gemeenten van de tijdskredietpremies voor hun ambtenaren, die daardoor ten laste bleven van de federale begroting.⁵¹ Minister van Begroting Vande Lanotte zei dat er enkel "microchirurgie" nodig was geweest om de begroting op koers te houden.

In haar derde jaarrapport (7 mei) stelde de Studiecommissie voor de Vergrijzing de kostprijs van de vergrijzing andermaal naar boven bij. Ze zei dat in 2030 de socialezekerheidsuitgaven 26,7% van het BBP zouden vertegenwoordigen. In haar eerste verslag (2002) had de commissie nog van 25,3% gesproken, in het tweede (2003) van 26%. De toename was het gevolg van de zwakke economische conjunc-

50. De rijksmiddelenbegroting van 2004, die de Kamer op 18 december 2003 had goedgekeurd, hield nog met die 1,4 miljard euro rekening. Om de toevoeging van die som bij de inkomsten van 2003 gedeeltelijk te compenseren, had de regering eind december 2003 beslist om 1 miljard euro van de NMBS-dotatie voor 2004 nog aan te rekenen op de uitgavenbegroting van 2003. De Kamer keurde daartoe op 22 januari 2004 een aanpassing van de uitgavenbegroting van 2003 goed (*ibidem*, p. 207). Bij KB van 22 december 2003 had de regering de inkomsten van de Belgacom-transactie toegewezen aan het Zilverfonds: 3,6 miljard euro voor 2003 en 1,4 miljard euro voor 2004. Daardoor kon de overheidsschuld in elk van beide jaren met eenzelfde bedrag verminderd worden.
51. *Ibidem*, pp. 206-207. Het Overlegcomité had op 10 maart beslist dat de RVA voorlopig de tijdskredietpremies bleef betalen van de ambtenaren van de niet-federale openbare besturen en dat de zaak herbekeken zou worden na de deelstaatverkiezingen van 13 juni. Een oplossing voor het geschil tussen de federale regering en de deelstaatregeringen werd in het verslagjaar niet gevonden.

Mark Deweerdt

tuur en van de afspraak in het regeerakkoord de uitgaven voor de gezondheidszorg tot 2007 met 4,5% per jaar te laten stijgen. De Studiecommissie zei dat de overheid de uitgavengroei vanaf 2008 zou moeten beperken tot 2,8% per jaar. Daarnaast zou de werkgelegenheidsgraad tegen 2030 opgetrokken moeten worden tot 68,2% – de 70% van de zogenaamde Lissabon-doelstelling achtte de commissie niet haalbaar –, wat zou neerkomen op bijna een halvering van de werkloosheidsgraad (van 14 naar 7,5%).

In hun economische vooruitzichten zeiden het Federaal Planbureau (17 mei) en de Nationale Bank (4 juni) voor 2004 een financieringstekort van 0,3% van het BBP te verwachten. Volgens de NBB zou de overheid nog 800 miljoen moeten besparen om de evenwichtsdoelstelling te halen. Op 9 juni zei minister Vande Lanotte dat de fiscale inkomsten in de eerste vier maanden van het jaar met 8% waren gestegen tegenover dezelfde periode van 2003 en dat voor het hele jaar op een belastingmeevaller van 438 miljoen euro kon worden gerekend. De inkomsten van de sociale zekerheid zouden dan weer 332 miljoen euro lager en de rente-uitgaven 49 miljoen euro hoger liggen dan was geraamd. Vande Lanotte achtte een financieringsevenwicht en zelfs een klein overschot haalbaar.

Op 15 juli noemde het Europees Hof van Justitie, ingevolge een klacht van de Europese Commissie, de Belgische beurstaks op nieuwe effecten en de taks op de afgifte van nieuwe effecten aan toonder strijdig met een richtlijn uit 1969. Minister van Financiën Didier Reynders (MR) besliste meteen beide belastingen, die ongeveer 100 miljoen euro per jaar opbrachten, af te schaffen. De terugvordering van de tussen 16 juli 2002 en 15 juli 2004 ten onrechte betaalde taksen zou de Staat tot 330 miljoen euro kunnen kosten.

Op 10 september rondde de regering de tweede begrotingscontrole af. Volgens minister Vande Lanotte was, ondanks de tegenvallende opbrengst van de eenmalige bevrijdende aangifte (zie VII.C), een financieringsevenwicht nog altijd een realistische doelstelling en waren er geen aanvullende maatregelen nodig. Wel vroeg de regering aan het parlement het door de farmaceutische sector te betalen voorschot op de aanvullende heffing op de overschrijding van het geneesmiddelenbudget van 2004 te verhogen van 2,55 tot 4,5% (wet van 25 november 2004 tot wijziging [...], B.S. 7 december 2004). De maatregel, die goed was voor 51 miljoen euro, was volgens de regering nodig om het tekort in de ziekteverzekering te verminderen. Volgens Vande Lanotte stevende het Riziv af op een tekort van 10 miljoen euro.⁵²

Op 28 oktober verkocht de Belgische Staat 19.112.441 Belgacom-aandelen aan institutionele beleggers. De verkoop bracht 539 miljoen euro op en verminderde de staatsparticipatie in het telecombedrijf tot het wettelijke minimum van 50% plus één aandeel (doordat Belgacom een deel van de eigen aandelen had vernietigd die het bij de beursgang in maart had gekocht, was de participatie tot 55,3% gestegen). Gezegd werd dat de opbrengst van de verkoop zou worden toegewezen

52. Uiteindelijk zou het tekort oplopen tot 513,6 miljoen euro; zie XI.D.

aan het Zilverfonds, maar op 30 juni 2005 was daarover nog geen koninklijk besluit in het *Staatsblad* verschenen.

Op 8 november verkocht de Belgische Staat 487.499 BIAC-aandelen aan Macquarie Airports, een dochter van de Australische financiële groep Macquarie. De verkoop bracht 352,4 miljoen euro op. Doordat tegelijk de elf particuliere aandeelhouders al hun aandelen verkochten, kreeg Macquarie Airports een participatie van 70% in de exploitant van de luchthaven van Zaventem en verminderde het belang van de Belgische Staat van 63,56 tot 30% (zie ook XII).

B. De begroting van 2005 en de federale beleidsverklaring

In zijn economische vooruitzichten (17 mei) zei het Planbureau voor 2005 een financieringstekort van 1,2% van het BBP te verwachten, dat zou oplopen tot 1,4% in 2006 en pas vanaf 2007 lichtjes zou dalen. Omdat de regering een financierings-evenwicht nastreefde, zou de overheid in die drie jaar 4 miljard euro moeten wegsaneren. Minister Vande Lanotte zei dat het Planbureau te pessimistisch was en geen rekening hield met het economisch herstel. Volgens hem zou het weg te werken tekort in 2005 maar 0,6% van het BBP bedragen en zou het mogelijk zijn een structureel financierings-evenwicht te realiseren, dus zonder een beroep te doen op eenmalige inkomsten.

In haar economische vooruitzichten (4 juni) verwachtte de Nationale Bank voor 2005 een groei van 2,6% en een financieringstekort van 1% van het BBP. Om de evenwichtsdoelstelling te halen, zou de overheid 2,6 miljard euro moeten besparen.

In zijn jaarverslag 2004 (5 juli) drong de Hoge Raad van Financiën andermaal aan op een strak begrotingsbeleid om na 2010 de kosten van de vergrijzing te kunnen financieren. De HRF stemde er weliswaar mee in dat de begrotingsdoelstellingen voor 2004-2007 versoepeld werden, zoals in het federale regeerakkoord van juni 2003 was overeengekomen,⁵³ maar beklemtoonde dat de versoepeling in 2008-2011 volledig zou moeten worden gecompenseerd om vanaf 2011 een jaarlijks overschot van 1,5% van het BBP te kunnen realiseren. De HRF vond de versoepeling verantwoord omdat de meerkosten van de vergrijzing tussen 2003 en 2030 hoger zouden liggen dan eerder was berekend en een belangrijk deel van de toename zich zou voordoen in 2003-2007, als gevolg van de regeringsbeslissing de gezondheidszorguitgaven sneller te laten groeien. Bovendien waren, indien geen rekening werd gehouden met de eenmalige inkomsten, de begrotingsresultaten van 2003 slechter dan aanvankelijk was gezegd. Om in 2007 een overschot van 0,7% van het BBP te halen, zou de federale overheid tussen 2005 en 2007 3 miljard euro moeten besparen, zei de HRF.

53. Het financieringsoverschot van de gezamenlijke overheid zou in 2007 maar 0,3% in plaats van 0,7% van het BBP moeten bedragen.

Mark Deweerdt

Op aansturen van de federale regering vroeg de HRF de gemeenschappen en de gewesten in hun begroting van 2005 samen een 335 miljoen euro grotere inspanning te doen dan in het geactualiseerde stabiliteitsprogramma 2003-2005 was afgesproken. De HRF zei dat het niet wenselijk was dat de deelstaten het extra geld dat ze in 2005 ingevolge het Lambermontakkoord (2000) zouden krijgen, volledig voor beleid zouden gebruiken.

Uit de regeerakkoorden van 9 respectievelijk 10 juli bleek dat het Waalse Gewest, de Franse Gemeenschap en het Brusselse Gewest zich in hun begrotingsbeleid aan het stabiliteitsprogramma 2003-2005 wensten te houden. Enkel de nieuwe Vlaamse regering zei bereid te zijn een hoger overschot te realiseren, op voorwaarde dat de andere deelstaten een gelijkaardige inspanning zouden doen en dat een deelstaat die zijn afgesproken begrotingsdoelstelling niet haalt, voortaan een sanctie krijgt.

Op 1 september beraadslaagde het Overlegcomité over de bijdrage van de deelstaten tot de sanering van de overheidsfinanciën. Voor het begrotingsjaar 2005 werd besloten dat de Interministeriële Conferentie voor Begroting de kwestie in de daaropvolgende weken zou bespreken. De voorbereiding van een nieuw stabiliteitsprogramma, voor de periode 2006-2011, werd toevertrouwd aan een werkgroep. Een voor 16 september belegde vergadering van de Interministeriële Conferentie voor Begroting werd op de valreep geannuleerd omdat, naar werd gezegd, niet alle nodige cijfers beschikbaar waren.

Nog op 16 september werd bekend dat de sociale zekerheid voor 2005 een tekort van 855 miljoen euro verwachtte, bijna een derde minder dan de 1,2 miljard euro waarmee de regering tot dan toe rekening had gehouden. Het tekort werd toegeschreven aan de fors stijgende uitgaven in de ziekteverzekering en de pensioenen.

Op 17 september zei PS-voorzitter Di Rupo op de RTBF-radio dat de budgettaire toestand ernstiger was dan tot dusver werd aangenomen en dat voor 2005 een 'kloof' van 2 tot 4,5 miljard euro gedicht zou moeten worden.⁵⁴ Premier Verhofstadt en minister Vande Lanotte noemden de cijfers voorbarig.

Op 23 september deelde minister Reynders mee dat de belastinginkomsten in de eerste negen maanden van het jaar met 6,3% gestegen waren tegenover dezelfde periode van 2003 en ongeveer 700 miljoen euro boven de ramingen lagen.

Op 1 oktober gaf het Planbureau de economische begroting vrij. Het verwachtte voor 2005 een groei van 2,5% (tegenover 2,4% in 2004 en 1,3% in 2003), een inflatie van 2% (2004: 2,1%) en 31.700 nieuwe jobs (2004: 17.700). Diezelfde dag begonnen in het kernkabinet de begrotingsbesprekingen. Minister Reynders sprak van een inspanning van 3 miljard euro. Een voor 6 oktober geplande vergadering van

54. De verlaging van de personenbelasting zou de rijksinkomsten in 2005 met 1,258 miljard euro doen dalen. Ingevolge het Lambermontakkoord (2000) vloeyde supplementair 380 miljoen euro van de federale overheid naar de deelstaten.

het Overlegcomité over onder meer de begrotingsinspanning van de deelstaten werd uitgesteld.⁵⁵

Vanaf 9 oktober hield de regering het eigenlijke 'begrotingsconclaaf'. Na een laatste vergadering, die twaalf uur duurde, werden de topministers het in de ochtend van 12 oktober eens over de ontwerpbegroting van 2005. De regering raamde de inkomsten op 44,922 miljard euro en de uitgaven op 46,634 miljard euro. Het tekort van de federale overheid zou worden gecompenseerd door een overschot bij de deelstaten en lokale besturen, zodat de overheidsfinanciën in hun geheel in evenwicht zouden zijn. Het primair saldo (overschot op de uitgaven zonder rentelasten) zakte tot 3,8% (4,5% voor de gezamenlijke overheid). De overheidsschuld zou dalen tot 93,3% van het BBP.

Om het begrotingstekort tot 1,712 miljard euro te beperken, was voor ongeveer 650 miljoen euro gesnoeid in de uitgaven van de federale overheidsdiensten, die in reële termen met gemiddeld maar 1% stegen. Een uitzondering vormden de FOD Justitie en de FOD Binnenlandse Zaken, waarvan de middelen met 4,1% toenamen, en de dotatie aan de NMBS. Enkele beslissingen die op de bijzondere ministerraden van het eerste kwartaal genomen werden, zouden minder snel worden uitgevoerd (besparing 130 miljoen euro). Het ging om onder meer de verhoging van de fiscale aftrekbaarheid van restaurantkosten (van 50 tot 69 in plaats van 75%) en de uitbreiding van de vrijstelling van bedrijfsvoorheffing voor onderzoekers (die pas op 1 oktober in plaats van 1 januari 2005 zou ingaan en tot maar 65% in plaats van 75% zou worden opgetrokken).

De regering nam ook diverse maatregelen om de inkomsten te verhogen van de federale overheid en de sociale zekerheid (waar het weg te werken tekort uiteindelijk 632 miljoen euro bleek te bedragen). Het ging in hoofdzaak om: de verkoop van overheidsactiva (verwachte opbrengst: 450 miljoen euro); de verhoging van de heffing ('ecotaks') op wegwerpverpakking met 4,65 cent per liter (139 miljoen euro); de invoering van een forfaitaire solidariteitsbijdrage ten laste van de werkgever op alle bedrijfswagens, gebaseerd op de CO₂-uitstoot (135 miljoen euro);⁵⁶

55. Pas op 17 december kwamen de verschillende Begrotingsministers opnieuw bijeen. Er werd beslist bij de begrotingscontrole in de lente 2005 afspraken te maken over de begrotingsdoelstellingen van 2005 en over het stabiliteitsprogramma 2006-2011. Intussen hadden de Waalse regering en de Franse gemeenschapsregering na een gezamenlijke vergadering (14 oktober) een extra inspanning voor de schuldafbouw niet haalbaar genoemd.

56. Tot dan toe werd maar voor 150.000 van de 500.000 bedrijfswagens een socialezekerheidsbijdrage betaald. Het ging om de bedrijfswagens die als een 'voordeel van alle aard' werden beschouwd en als zodanig belast werden. De gebruikers van de overige 350.000 bedrijfswagens betaalden aan hun werkgever een maandelijkse vergoeding voor het privé-gebruik. De werkgever betaalde in dat geval geen socialezekerheidsbijdrage. Door de maatregel zou de opbrengst van de bedrijfswagens voor de sociale zekerheid stijgen van 100 naar 235 miljoen euro. In het begrotingsoverleg besliste de regering ook met de gewesten samen te zitten om te onderzoeken of de verkeersbelasting en de belasting op de inverkeersstelling berekend kan worden op de CO₂-uitstoot in plaats van het aantal fiscale pk.

Mark Deweerdt

de verhoging van de accijns op de roltabak (155 miljoen euro); de opheffing van het maximumbedrag van de beurstaks (250 of 375 euro per transactie) op bestaande effecten (55 miljoen euro); de verhoging van de gebruikerskostprijs van een dienstencheque van 6,20 tot 6,70 euro (8 miljoen euro)⁵⁷; de invoering van een werkgeversbijdrage op de aanvullende vergoeding bij ontslag van een werknemer, de zogenaamde *canada dry*-regeling (20 tot 30 miljoen euro); de invoering van een sociale bijdrage op publieke bestuurdersvergoedingen, zoals bij intercommunale verenigingen (8 miljoen euro); de bestrijding van de sociale fraude in het socialezekerheidsstelsel voor werknemers (56 miljoen euro) en dat voor zelfstandigen (18 miljoen euro); de omzetting van de inhouding (13,07%) op het vakantiegeld van ambtenaren van de deelstaten in een persoonlijke bijdrage voor de sociale zekerheid (136 miljoen euro).

Voorts besloot de regering een stookoliefonds op te richten om voor gezinnen met een laag inkomen de prijsstijging van de huisbrandolie deels te compenseren.⁵⁸ Opmerkelijk was de beslissing een beroep te doen op institutionele beleggers om in vijf jaar tijd 3 miljard (van de 13 miljard) euro achterstallige belastingen op te halen; in 2005 zou begonnen worden met een experiment ter waarde van 300 miljoen euro.⁵⁹ Ten slotte besliste de regering per 1 januari 2005 de zogenaamde historische schuld van de NMBS (7,4 miljard euro) en de rentelasten daarop over te nemen,⁶⁰ en gaf ze De Post de toestemming een strategische partner te zoeken.

In de federale beleidsverklaring die hij op 12 oktober in de Kamer en de Senaat aflegde, beklemtoonde premier Verhofstadt dat voor het zesde jaar op rij de gezamenlijke overheid een begrotingsevenwicht zou realiseren, terwijl de buurlanden Nederland, Duitsland en Frankrijk al drie jaar op rij in het rood gingen.⁶¹ Hij zei

57. Eind januari had de regering de waarde van een dienstencheque tijdelijk verhoogd van 19,47 tot 23,56 euro. Vanaf 20 juli was een cheque 21 euro waard, waarvan 6,20 euro ten laste van de gebruiker (met een maximum van 500 cheques per jaar).
58. De prijs van ruwe olie steeg van iets meer dan 30 dollar per vat in januari tot bijna 52 dollar in oktober.
59. In die formule verkoopt de overheid een deel van de belastingschuld aan een financiële instelling. Een deel van de prijs wordt betaald in de vorm van investeringen in computercapaciteit en andere diensten. In ruil krijgt de financiële instelling het recht op de opbrengst van de fiscale invordering. De overheid blijft verantwoordelijk voor de inning van de achterstallige belasting.
60. De 'historische' schuld van de NMBS is de schuld die vóór 1993 werd gemaakt doordat de Belgische regering om bezuinigingsredenen niet langer het volledige exploitatietekort bijpaste. In ruil voor de schuldovername stond de NMBS een deel van het spoorwegnet en circa 3 miljoen m² grond af aan het Fonds voor de Spoorweginfrastructuur, een nieuwe openbare instelling. De waarde van het afgestane patrimonium stemde precies overeen met die van de overgenomen schuld.
61. In een interview met *De Tijd* (9 november) zei NBB-gouverneur Quaden "niet helemaal tevreden" te zijn met de begroting van 2005. Het "ietwat wankele" evenwicht was volgens hem vooral te danken aan de lage rente.

dat het de belangrijkste uitdaging van de regering was de economische groei om te zetten in investeringen en te verhinderen dat de economische herleving niet gepaard zou gaan met een substantiële toename van de activiteitsgraad, die nodig was om de kosten van de vergrijzing op te vangen. De regering zou “zeven wegen naar werk” bewandelen: meer mensen, vooral meer ouderen mobiliseren voor de arbeidsmarkt; de werking van de arbeidsmarkt verbeteren; de arbeidskosten beheersen; de innovatie en het ondernemerschap versterken; de infrastructuur en de logistieke mogelijkheden verder uitbouwen; de modernisering van de openbare diensten en de administratieve vereenvoudiging voortzetten; een gezond financieel kader scheppen. De premier ging nader in op elk van die zeven “wegen”, het uitvoerigst op de verhoging van de werkzaamheidsgraad van oudere werknemers (zie XI.C). Andere belangrijke thema’s in de beleidsverklaring waren het veiligheids- en het justitiebeleid.

Op 19 oktober liet Frank Vandenbroucke, die in juli van de federale naar de Vlaamse regering was overgestapt, zich in enkele kranten kritisch uit over het federale regeringsbeleid. In een ‘open brief’ verwees hij naar het artikel over het “scharnierjaar 2004” dat hij begin januari met zijn partijgenoot Vande Lanotte had geschreven en ging hij na hoe ver het stond met het antwoord op de daarin genoemde uitdagingen. Volgens Vandenbroucke viel de tussenbalans negatief uit. Door een gebrek aan overleg tussen de federale regering en de deelstaatregeringen over het begrotingsbeleid zou het niet mogelijk zijn “onze spaarpot voor de toekomst te vullen”. In het werkgelegenheidsbeleid en de gezondheidszorg zag Vandenbroucke geen vooruitgang.

Opmerkelijk was zijn pleidooi “voor een samenwerkingsmodel tussen de democratische politieke partijen die vandaag in de diverse regeringen zetelen, op basis van een gezamenlijke wil om sociaal-economische hervormingen door te voeren én de staatsstructuren te verbeteren”. Impliciet verwijzend naar de moeizame DHL-besluitvorming, stelde Vandenbroucke “dat het noodzakelijke vertrouwen alleen tot stand kan komen als op het federale vlak een klassieke tripartite wordt gevormd” of er ten minste een “samenwerkingsmodel” zou komen dat in de dagdagelijkse praktijk aan een “tripartite” beantwoordt. “Collectief leiderschap, dankzij samenwerking tussen verschillende sterke persoonlijkheden van verschillende partijen, is het enige wat ons kan behoeden voor sociaal, economisch en democratisch onheil”, schreef Vandenbroucke.

De scherpe analyse en kritiek veroorzaakten ophef. *De Morgen* zag er een “motie van wantrouwen tegen Verhofstadt” in, *De Standaard* gewaagde van een “bom” onder de regering. Waarnemend CD&V-voorzitter Jo Vandeuren zei de analyse van Vandenbroucke te delen, maar niet bereid te zijn “paars te depanneren” en geen vragende partij te zijn om tot de federale regering toe te treden. Van de vier federale regeringspartijen kwam er geen officiële reactie, ook niet van de SP.A, die van een persoonlijk initiatief sprak. Daardoor doofde de commotie over de ‘open brief’ snel uit.

De meeste maatregelen die de regering bij de begrotingsopmaak had genomen, werden opgenomen in de programmawet van 24 december 2004 (B.S. 31 decem-

Mark Deweerdt

ber 2004), onder meer de verhoogde heffing op niet-herbruikbare drankverpakking, de solidariteitsbijdrage op bedrijfswagens en het stookoliefonds (om gezinnen met een laag inkomen een tegemoetkoming te geven bij de aankoop van huisbrandolie tussen 1 september en 31 maart). De programmawet legde ook de basis voor een verlaging van de accijnzen op diesel en benzine wanneer die een bepaalde prijs (1,1 en 1,5 euro per liter) zouden overschrijden. Voorts werden een reeks maatregelen die op de “themaministerraden” van Gembloers en Raversijde werden genomen, zoals gemeld (zie I en III), in de programmawet geregeld.

De programmawet, die 503 artikelen telde, bevatte voorts een pakket maatregelen die geen verband hadden met de uitvoering van de begroting.⁶² Het ging om onder meer de gedeeltelijke afschaffing van de verplichting voor bedrijven de aandeelhoudersvergaderingen aan te kondigen in een landelijke en een lokale krant, de zogenaamde Eliaheffing (zie XIV), de uitbreiding van de adoptieregels voor gehuwde paren tot paren met een samenlevingscontract, de kwijtschelding van belastingschulden van mensen die in financiële problemen zitten en te goeder trouw zijn, en de mogelijkheid CO₂-emissierechten te kopen en te verkopen.

De omzetting van de inhouding (13,07%) op het vakantiegeld van ambtenaren van de deelstaten in een persoonlijke bijdrage voor de sociale zekerheid was op de valreep uit het ontwerp van programmawet gelicht en in een apart wetsontwerp opgenomen. De Vlaamse regering had al op 13 oktober furieus gereageerd op de “eenzijdige” maatregel, waarover niet vooraf overlegd was. De Vlaamse regering zei 39 miljoen euro en vanaf 2009 64 miljoen euro per jaar te zullen verliezen wanneer ze de ingehouden bijdrage op het vakantiegeld zou moeten doorstorten aan de RSZ. De federale regering verdedigde de maatregel. Minister Van de Lanotte stelde op 27 oktober in de Kamer zelfs de uitbreiding ervan tot de eindejaarspremie van de ambtenaren van de deelstaten in het vooruitzicht. Omdat de Vlaamse regering ermee dreigde een belangenconflict in te roepen, haalde de federale regering half november de maatregel uit de ontwerpprogrammawet. Op die manier wilde ze voorkomen dat het belangrijke wetsontwerp niet vóór het jaareinde zou zijn goedgekeurd. Tegen het aparte wetsontwerp riep het Vlaams Parlement op 24 november een belangenconflict in. De behandeling van het ontwerp door de Kamer werd daardoor voor 60 dagen opgeschort met het oog op overleg tussen beide assemblees.

Op 23 december ging de ministerraad principieel akkoord met de invoering per 1 januari 2006 van een ‘notionele intrestaftrek’, waarbij bedrijven een fictieve intrest op hun eigen vermogen in mindering kunnen brengen van hun belastbaar inkomen. De maatregel, die in 2005 nader zou worden geregeld, was een alternatief voor het fiscale gunstregime van coördinatiecentra dat door de Europese Commissie veroordeeld was.

62. Behalve de oppositie protesteerde ook Kamervoorzitter De Croo (16 december) tegen die kwalijke gewoonte.

C. De eenmalige bevrijdende aangifte

Op 16 januari ging de termijn in van de eenmalige bevrijdende aangifte (EBA), de fiscale regularisatie van grijs of zwart geld.⁶³ Tot 31 december konden natuurlijke personen de inkomsten waarop nooit belasting was betaald (zwart geld) en de niet-aangegeven opbrengst van inkomsten waarop belasting was betaald (grijs geld) tegen een voordelig tarief regulariseren.

Voor regularisatie kwamen in aanmerking: geld dat vóór 1 juni 2003 op een buitenlandse rekening stond en in België of in het buitenland bewaarde effecten aan toonder die men vóór 1 juni 2003 in bezit had. Door de betaling van een boete werd de eigenaar immuun voor fiscale, sociale en strafrechtelijke vervolging. Voor effecten aan toonder (die bij de regularisatie voor een periode van 3 jaar op een rekening moesten worden gedeponereerd) en voor buitenlands geld dat niet werd gerepatriëerd, was het boetetarief 9%. Voor geld dat binnen de 30 dagen na de aangifte voor een periode van 3 jaar werd geïnvesteerd in bankproducten, levensverzekeringen, kapitalisatieovereenkomsten of de renovatie en aankoop van gebouwen gold een verlaagd tarief van 6%. Voor het geval na de regularisatie niet langer aan de EBA-voorwaarden werd voldaan, voorzag de wet in de betaling van een supplementaire vergoeding van 6%. De daarmee overeenstemmende som moest op het ogenblik van de aangifte als waarborg worden gedeponereerd bij de financiële instelling waar de aangifte werd gedaan. Wie grijs en/of zwart geld bezat, verzuimde van de EBA gebruik te maken en na 1 januari 2005 op fraude betrapt zou worden, zou een belastingverhoging van ten minste 100% moeten betalen, het dubbele van de voordien geldende boete bij een eerste fraudeovertreding. Volgens minister Reynders kwam 160 miljard euro voor fiscale regularisatie in aanmerking. De regering had in de begroting van 2004 op een eenmalige EBA-opbrengst van 850 miljoen euro gerekend.

Het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijk Gewest vaardigden in het verslagjaar een decreet (dd. 27 mei 2004) respectievelijk een ordonnantie (dd. 13 mei 2004) uit, om de bepalingen van de EBA-wet van toepassing te maken op de successie- en registratierechten, twee gewestbelastingen. In zijn advies over het EBA-wetsontwerp had de Raad van State gezegd dat het de gewesten toekwam de aspecten van de EBA te regelen die tot hun bevoegdheid behoorden. In Vlaanderen verzette Groen! er zich tegen dat de regering een gelijkaardig ontwerpdecreet bij het Vlaams Parlement indiende. De partij zei niets met de 'fiscale amnestie' te maken willen hebben. In het Vlaams Parlement zei minister-president Bart Somers op 10 februari dat een eigen decreet feitelijk niet nodig was, omdat de successie- en registratierechten door federale ambtenaren worden geïnd en de Vlaamse overheid niet zou aandringen op de controle van EBA-aangiftes in

63. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 210-214. Aanvankelijk was gezegd dat de EBA-termijn op 1 januari zou ingaan, maar wegens vertraging bij de parlementaire behandeling en in de afkondigingsprocedure duurde het tot 6 januari 2004 vooraleer de wet van 31 december 2003 houdende invoering van een eenmalige bevrijdende aangifte in het *Belgisch Staatsblad*, werd gepubliceerd.

Mark Deweerdt

verband met erfenissen. Tijdens de onderhandelingen over de vorming van een nieuwe Vlaamse regering na de verkiezingen van 13 juni gaf de kwestie aanleiding tot een incident tussen de VLD en CD&V, dat zich eveneens tegen de EBA-operatie had gekant en op 8 juni bij het Arbitragehof een verzoekschrift tot vernietiging van de EBA-wet had ingediend.⁶⁴ Uiteindelijk werd overeengekomen dat de Vlaamse regering geen ontwerpdecreet over de toepassing van de EBA-wet op de gewestbelastingen zou indienen, maar zou gedogen dat op geregulariseerde sommen geen successie- en/of registratierechten werden betaald.

Op 28 juni schorste de Raad van State, op verzoek van CD&V-Kamerlid Hendrik Bogaert, artikel 3 van het KB van 9 januari 2004, dat de storting regelde van de aanvullende bijdrage van 6% als 'waarborg' voor de naleving van de EBA-voorwaarden. Volgens de Raad van de State had dat bij wet moeten worden geregeld. Al op 9 juli keurde de regering een wetsontwerp goed om de bepalingen van het geschorste artikel op te nemen in de EBA-wet. De Kamer keurde het wetsontwerp op 25 november goed (wet van 14 december 2004 tot wijziging van de wet van 31 december 2003 houdende invoering van een eenmalige bevrijdende aangifte, B.S. 24 december 2004).

Op 16 juli bleek dat de financiële instellingen bij de eerste storting van de EBA-vergoedingen amper 17,53 miljoen euro hadden overgemaakt. De geringe opbrengst werd in verband gebracht met de rechtsonzekerheid die rond de operatie bleef hangen. Op 10 september liet minister Reynders zich voor het eerst pessimistisch uit over het resultaat van de EBA. Hij zei dat hij al tevreden zou zijn met een opbrengst van 200 tot 300 miljoen euro. Minister Vande Lanotte zei dat de minderinkomsten geen begrotingsproblemen zouden veroorzaken. Door de hoger dan verwachte belastinginkomsten zou maar "een klein deel" van de EBA-operatie nodig zijn om de evenwichtsdoelstelling te halen. Na de tweede storting, op 15 oktober, bleek dat er al 2.092 aangiftedossiers waren ingediend en 46,960 miljoen euro aan boetes was betaald.

Op 15 december veroorzaakte de mededeling van CD&V-Kamerlid Bogaert dat de Raad van State op 6 december het volledige KB van 9 januari 2004 had vernietigd, opschudding en verwarring. Volgens Bogaert kon de EBA-wet niet meer worden uitgevoerd en zou de afhandeling van de aangiftedossiers stilvallen. Minister Reynders zei in een eerste reactie dat hij snel een nieuw besluit zou uitvaardigen. Enkele uren later zei premier Verhofstadt dat de Raad van State had meegedeeld dat er in het arrest een vergissing was geslopen en dat enkel artikel 3 van het KB was vernietigd. De Raad van State wees op 16 december een 'verbeterend arrest' waarin de vernietiging beperkt werd tot artikel 3 (dat, zoals gezegd, inmiddels was overgenomen in de wet van 14 december 2004). Op een persconferentie op 16 december zei Reynders dat Bogaert op de hoogte was van de materiële vergissing toen hij "zijn mediashow opvoerde", maar Bogaert sprak dat

64. Zie in dit Jaarboek: B. HAECK en M. DEWEERDT, Overzicht van het Vlaamse politiek gebeuren in 2004, p. 331.

tegen en sloot niet uit dat de regering de Raad van State onder druk had gezet om te beweren dat het om een 'tikfout' ging.

Minister Reynders zei op 30 november dat de EBA-termijn niet zou worden verlengd. Wegens het matige succes van de 'amnestieregeling' en doordat de inwerkingtreding van de EU-spaarrichtlijn⁶⁵ was uitgesteld van 1 januari naar 1 juli 2005, was in financiële kringen over een verlenging van de indieningstermijn gespeculeerd.

Op de derde vervalldag, 15 december, hadden de banken en verzekeringsinstellingen al 100,7 miljoen euro boetegeld geïnd en doorgestort aan de federale overheid. Bij de laatste doorstorting, op 15 februari 2005, bleek dat er uiteindelijk 18.543 EBA-aangiftes waren gedaan, waarmee 5,684 miljard euro was gewit. De operatie bracht de overheid 496,241 miljoen euro op, waarvan 75 miljoen euro bestemd was voor de gewesten. De rest werd bij KB van 26 maart 2005 toegewezen aan het Zilverfonds. Volgens minister Reynders zou, los van de EBA en in het vooruitzicht van de inwerkingtreding van de EU-spaarrichtlijn op 1 juli 2005, nog eens 10 miljard euro spaargeld repatriëerd zijn. De repatriëring van de buitenlandse spaartegoeden en de daarmee samenhangende stijging van de binnenlandse consumptie zou volgens Reynders goed zijn geweest voor een extra groei van de economie in de tweede jaarhelft van 0,1 tot 0,2 procentpunten

VIII. Het binnenlands beleid

A. Institutionele wetgeving

Grondwet – Bij akte van 10 juni 2004 (B.S. 11 juni 2004) werd artikel 67 van de grondwet, dat de samenstelling van de Senaat regelt, aangevuld met de bepaling dat de gemeenschapssenatoren die bij de vernieuwing van de gemeenschapsparlementen niet herkozen worden, het mandaat van senator behouden tot de opening van de eerste zitting na de vernieuwing van hun gemeenschapsparlement. De maatregel werd genomen omdat de regionale verkiezingen van 13 juni voor het eerst niet samenvielen met de senaatsverkiezingen. Indien de gemeenschapssenatoren die niet herverkozen waren hun mandaat zouden verliezen, zou de Senaat weliswaar rechtsgeldig zijn samengesteld, maar zou dat praktische problemen kunnen veroorzaken in de periode tussen de regionale verkiezingen en de aanwijzing van nieuwe gemeenschapssenatoren.⁶⁶

65. De EU-spaarrichtlijn verplicht een lidstaat van de Europese Unie ofwel informatie uit te wisselen over de spaartegoeden van burgers uit andere lidstaten ofwel de opbrengst van die spaartegoeden te belasten.
66. De gemeenschapssenatoren die op 13 juni opnieuw verkozen werden, bleven in principe gemeenschapssenator, tenzij hun partij daar anders over besliste. De uitslag van de verkiezingen van 13 juni had geen invloed op de verhoudingen in de Senaat; de verdeling van de mandaten van gemeenschapssenator gebeurt op basis van de uitslag van de senaatsverkiezingen, in casu van 18 mei 2003.

Mark Deweerdt

Bij akte van 9 juli 2004 (B.S. 13 augustus 2004) werd het opschrift 'De gemeenschaps- en gewestraden' van titel III, hoofdstuk IV, afdeling I, onderafdeling I van de grondwet vervangen door 'Gemeenschaps- en gewestparlementen'. Omdat niet alle artikelen over de regionale assemblees voor herziening vatbaar waren, werd op die indirecte manier hun benaming officieel vervangen van 'raad' in 'parlement', de benaming die de Vlaamse Raad, de Waalse Gewestraad en de Raad van de Franse Gemeenschap al enkele jaren gebruikten. Later maakten de Kamer (18 november 2004) en de Senaat (3 februari 2005) gebruik van de bepaling in grondwetsartikel 198 over de wijziging van de terminologie van de niet voor herziening vatbare artikelen om in 31 artikelen en twee overgangsbepalingen van de grondwet de benaming 'raad' te vervangen door, naar gelang van het geval, 'parlement', 'gemeenschapsparlement' of 'gewestparlement' (akte van 25 februari 2005, B.S. 11 maart 2005). De nieuwe grondwettelijke benamingen van de regionale assemblees zijn: Vlaams Parlement, Waals Gewestparlement, Parlement van de Franse Gemeenschap, Brussels Hoofdstedelijk Parlement en Parlement van de Duitstalige Gemeenschap.

Mandaten- en vermogensaangifte – Op 27 mei keurde de Kamer een bijzonder en een gewoon wetsontwerp goed tot uitvoering en aanvulling van de bijzondere wet respectievelijk de wet van 2 mei 1995 die ministers, parlementsleden, gouverneurs, gedeputeerden, burgemeesters, schepenen, OCMW-voorzitters en leden van de raad van bestuur van intercommunale verenigingen verplicht bij het Rekenhof jaarlijks een lijst van hun mandaten, ambten en beroepen in te dienen, en aan het begin en het einde van hun mandaat onder gesloten omslag een vermogensaangifte te deponeren. De twee wetsontwerpen waren op 13 februari 2003 door de Senaat goedgekeurd, maar de Kamer was er niet in geslaagd ze vóór haar ontbinding (10 april 2003) goed te keuren.⁶⁷ De bijzondere wet van 26 juni 2004 en de gewone wet van 26 juni 2004 tot uitvoering en aanvulling van de wet van 2 mei 1995 betreffende de verplichting om een lijst van mandaten, ambten en beroepen, alsook een vermogensaangifte in te dienen werden bekendgemaakt in het *Belgisch Staatsblad* van 30 juni 2004 en traden op 1 januari 2005 in werking. Ze bevatten nadere regels over de aangifte en breidden de aangifteplicht uit tot de leidinggevende ambtenaren van de federale en de regionale administratie, de kabinetschefs en de adjunct-kabinetschefs. In totaal ca. 7.800 personen zouden tegen 1 april 2005 hun mandaten en hun vermogen moeten aangeven. De mandatenlijst zou in het *Belgisch Staatsblad* van 12 augustus 2005 gepubliceerd worden.⁶⁸ De vermogensaangifte, in een gesloten omslag, werd op het Rekenhof bewaard.

67. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 170-171.

68. In dat verband kan worden vermeld dat minister van Economie Marc Verwilghen (VLD) op 15 september mededeelde zijn mandaat in de raad van bestuur van de NV British American Tobacco Belgium niet op te nemen. *De Tijd* had die ochtend geschreven dat de algemene vergadering Verwilghen op 21 april tot extern bestuurder had benoemd. Premier Verhofstadt had Verwilghen verzocht aan zijn bestuursmandaat te verzaken wegens mogelijke belangenvermenging. Minister van Buitenlandse Zaken Karel De Gucht (VLD) deelde eveneens op 15 september mee per 16 november ontslag te nemen uit de raad van bestuur van Dexia Holding en de Gemeentelijke Holding.

B. Staatshervorming

Na moeizame onderhandelingen, die meer dan een jaar hadden geduurd, werden de Waalse regering en de Duitstalige gemeenschapsregering het op 21 januari eens over de overdracht, conform artikel 139 van de grondwet, door het Waalse Gewest aan de Duitstalige Gemeenschap van de uitoefening van supplementaire bevoegdheden.⁶⁹ Met toepassing van grondwetsartikel 139 oefende de Duitstalige Gemeenschap in de negen gemeenten van het Duitse taalgebied al de bevoegdheid van het Waalse Gewest voor monumenten en landschappen en tewerkstelling uit. Krachtens het akkoord van 21 januari, dat een legistische vertaling kreeg in het decreet van het Waalse Gewest van 27 mei 2004 en het decreet van de Duitstalige Gemeenschap van 1 juni 2004, zou de Duitstalige Gemeenschap vanaf 1 januari 2005 ook de bevoegdheid voor het toezicht op de gemeenten, de algemene financiering van de gemeenten, de gesubsidieerde werken, de kerkfabrieken, de begraafplaatsen en de lijkbezorging kunnen uitoefenen. De Duitstalige Gemeenschap had aan het begin van de onderhandelingen ook aanspraak gemaakt op landbouw, ruimtelijke ordening en sociale huisvesting. De Waalse regering had aanvankelijk gezegd dat enkel het toezicht op de gemeenten bespreekbaar was.

Op 19 oktober had in de Senaat de installatievergadering plaats van het 'Forum voor Institutionele Hervormingen', dat overeenkomstig het federale regeerakkoord het akkoord van 26 april 2002 verder zou uitvoeren, meer bepaald: de hervorming van het tweekamerstelsel, de toekenning van constitutionele autonomie aan het Brusselse gewest en de wijziging van grondwetsartikel 195 teneinde de procedure voor de herziening van de grondwet te versoepelen. Bij de regeringsonderhandelingen waren daar de data van de federale en de regionale verkiezingen aan toegevoegd. Volgens het regeerakkoord zou het Forum ook "oplossingen onderzoeken en wetsontwerpen uitwerken voor de verschillende vragen om bij te dragen tot een grotere structurele coherentie van de federale, gewestelijke en/of gemeenschapsbevoegdheden". Die bepaling stond voor de open agenda die het Forum op verzoek van de Vlaamse partijen zou hebben.

Bij de installatie telde het Forum 18 leden, negen Nederlandstalige en negen Franstalige, van wie er acht waren aangewezen door de federale regering, vier door de Vlaamse regering en telkens twee door de Waalse regering, de Franse gemeenschapsregering en de Brusselse gewestregering. Op verzoek van de Senaat zouden daar later nog twee senatoren worden aan toegevoegd. Na de installatievergadering werd gezegd dat de twee voorzitters, de federale vice-premiers Van de Lanotte en Reynders, binnen drie weken een voorstel zouden doen over de organisatie van de werkzaamheden, maar het Forum zou in 2004 niet meer bijeenkomen.

69. En dus niet van de bevoegdheden zelf.

Mark Deweerdt

C. Communautaire problemen

Brussel-Halle-Vilvoorde – De splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde die vooraan had gestaan in de campagne voor de regionale verkiezingen van 13 juni (zie V), kwam ingevolge een afspraak tijdens de onderhandelingen over de vorming van een nieuwe Vlaamse regering aan het eind van het zomerreces opnieuw op de politieke agenda.

Op 15 juli waren formateur Leterme en de onderhandelaars van CD&V, VLD, SP.A, N-VA en Spirit het erover eens geworden het engagement van de partijvoorzitters van de VLD, de SP.A en Spirit in de *Gezamenlijke Verklaring* van 13 mei in het Vlaams regeerakkoord op te nemen. Dienvolgens zouden de Kamer- en de senaatsfractie van de vijf partijen uiterlijk aan het begin van het parlementaire jaar wetsvoorstellen indienen over de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde en het gerechtelijk arrondissement Brussel. De voorstellen zouden “onverwijld” goedgekeurd worden. Vooral de N-VA had tijdens de formatiegesprekken waterdichte garanties voor de snelle splitsing van de kieskring geëist. Liberalen en socialisten hadden gewaarschuwd voor een mogelijke kortsluiting in de federale regering.

Spirit-voorzitter Van Weert zei dat er een engagement was de wetsvoorstellen vóór het einde van het jaar goed te keuren. Haar collega’s van de VLD en de SP.A beklemtoonden dat er hoe dan ook gepraat zou moeten worden met de Franstaligen. Formateur Leterme zei dat men zou moeten proberen tot een overeenkomst te komen. Indien de Franstaligen zouden dwarsliggen, zou de Vlaamse regering volgens het regeerakkoord, parallel met de bespreking van het splitsingswetsvoorstel, “de institutionele middelen aanwenden waarover ze in het kader van het coöperatief federalisme beschikt”. Gezegd werd dat dit sloeg op onder meer de goedkeuring van samenwerkingsakkoorden in het Overlegcomité en de bijdrage van Vlaanderen tot de vermindering van de overheidsschuld.

Om te voorkomen dat zijn regering, via de zogenaamde alarmbelprocedure, in gevaar zou komen door een eenzijdig initiatief van de Vlaamse parlementsfracties, zocht premier Verhofstadt na zijn terugkeer uit zomervakantie discreet naar een vergelijk. *Le Soir* schreef op 31 augustus dat in ruil voor de splitsing de Franstaligen de ‘betonnering’ zouden verkrijgen van de taalfaciliteiten in zes Vlaamse randgemeenten van Brussel, althans de Franstaligen die er woonden. Voor nieuwkomers zouden de faciliteiten uitdovend worden. Verhofstadt bevestigde dat hij werkte aan een oplossing voor “een probleem dat al 40 jaar aansleept” en zei dat hij daar “nog enkele weken” voor nodig had, maar noemde het krantenbericht “pure speculatie”. De Vlaamse regeringspartijen wezen erop dat de faciliteiten al in 1988 grondwettelijk ‘gebetonneerd’ waren.

Op 10 september meldde *Le Soir* dat Verhofstadt aan de regeringspartijen een nota had bezorgd ter voorbereiding van het opstellen van de beleidsverklaring. Hij deed daarin vier tegemoetkomingen aan de Franstaligen in ruil voor de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde. Naast de al genoemde ‘betonnering’ van de faciliteiten, ging het om de ratificatie van het Kaderverdrag van de Raad van Europa over de

Bescherming van Nationale Minderheden,⁷⁰ de afzwakking van de rondzendbrief-Peeters van de Vlaamse regering over de toepassing van de faciliteiten (zie ook hieronder) en de toekenning van constitutionele autonomie aan het Brusselse gewest. Volgens het kabinet van de premier was de nota “niet meer actueel”.

Op 14 september had er overleg plaats tussen PS-voorzitter Di Rupo, kandidaat-MR-voorzitter Reynders, CDH-voorzitter Milquet en Jean-Michel Javaux, de federaal secretaris van Ecolo. In een gezamenlijke verklaring noemden ze het Vlaamse voorstel over de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde onaanvaardbaar, maar lieten ze de deur open voor onderhandelingen over een “pakket dat gunstig is voor iedereen en in het bijzonder ook voor de Franstaligen”.

Enkele kranten schreven op 15 september dat een aanpassing van de taalwetgeving in Brussel, meer bepaald de vervanging van de tweetaligheid van de gemeentelijke- en OCMW-ambtenaren door de tweetaligheid van de dienst, een onderdeel zou kunnen zijn van een communautair compromis. Enkele Brusselse politici zouden daarover aan het onderhandelen zijn op basis van een nota van minister Guy Vanhengel (VLD). Vanhengel zei dat de aanpassing van de taalwetgeving in Brussel op zich stond en niet als pasmunt voor de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde kon worden beschouwd.

Minister-president Leterme had op 17 september een onderhoud met een delegatie van de Conferentie van Burgemeesters uit Halle-Vilvoorde. Hij zei dat het wetsvoorstel dat de Vlaamse partijen in de Kamer zouden indienen, bijna klaar was. De burgemeesters zeiden dat er van compensaties voor de Franstaligen geen sprake kon zijn.

Op 30 september maakte *De Morgen* gewag van een ander ‘ingrediënt’ van een mogelijk vergelijk. Naar analogie van de Franstalige inwoners van Voeren, die in Aubel (provincie Luik) kunnen stemmen voor het federale parlement en het Europees Parlement, zouden de Franstalige inwoners van de zes randgemeenten in de kieskring Brussel kunnen stemmen.

Op 3 oktober zei vice-premier en minister van Binnenlandse Zaken Dewael in het VRT-programma *De zevende dag*, dat de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde wellicht niet in de federale beleidsverklaring zou komen. Hij zei dat “een geloofwaardige begroting” de eerste prioriteit van de regering was en de “kar niet overladen mag worden”. SP.A-voorzitter Stevaert riep op 4 oktober premier Verhofstadt op toch met “een aanzet van oplossing” te komen. Volgens krantenberichten werd in een ontwerpversie van de federale beleidsverklaring de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde en het gerechtelijk arrondissement Brussel gekoppeld aan de verruiming van de faciliteiten in de zes randgemeenten. De Franstalige inwoners zouden in Brussel of in Waals-Brabant kunnen stemmen en een rechtszaak op eenvoudig verzoek naar een Brusselse rechtbank kunnen laten verzenden.

70. België had het Kaderverdrag in 2001 ondertekend. De ratificatie was echter afhankelijk gemaakt van een intra-Belgisch akkoord over een definitie van ‘nationale minderheid’. Het Vlaams Parlement en de Vlaamse regering verzetten zich tegen de ratificatie. Zie ook M. DEWEERDT, *a.w.*, p. 228.

Mark Deweerdt

Op 7 oktober raakten de voorzitters van de vijf partijen van de Vlaamse regeeringscoalitie het er niet over eens wanneer het wetsvoorstel over de splitsing, dat was opgesteld in eerst een technische en nadien een politieke werkgroep, bij de Kamer zou worden ingediend. In *De zevende dag* van 10 oktober zei CD&V-Kamerfractieleider Pieter De Crem dat zijn partij het wetsvoorstel "in ieder geval" daags nadien zou indienen. Zijn collega's van de VLD, Rik Daems, en de SP.A, Dirk Van der Maelen, distantieerden zich van die aankondiging.

Na een nieuwe vergadering van de partijvoorzitters, dienden de vijf Kamerfracties het wetsvoorstel toch op 11 oktober in. Tijdens het voorzittersoverleg hadden CVD&V en de N-VA toegezegd het wetsvoorstel niet te zullen gebruiken als een oppositiemiddel om de federale regering te ondermijnen. De twee partijen zeiden ook bereid te zijn tot overleg, maar niet in het (op te richten) Forum voor Institutionele Hervormingen, zoals de voorgaande dagen door de MR en de PS was gesuggereerd. De partijvoorzitters spraken af niet de dringende behandeling van het wetsvoorstel te vragen, maar het "in een stevig tempo" tegen het einde van het jaar af te handelen.

De Franstalige partijen reageerden op het Vlaamse initiatief met de indiening van eigen wetsvoorstellen om tegemoet te komen aan het arrest van het Arbitragehof van 26 mei 2003. De PS en het CDH stelden voor de provinciale kieskringen af te schaffen, de MR stelde de vorming voor van een grote, tweetalige kieskring Brabant (Vlaams-Brabant, Waals-Brabant en Brussel-Hoofdstad).

In de federale beleidsverklaring van 12 oktober zei premier Verhofstadt dat alleen door "een dialoog aan te gaan en te zoeken naar een vergelijk" een politieke oplossing voor de kwestie mogelijk was. De regering zou de gemeenschappen en de gewesten uitnodigen om samen met haar te werken aan "een duurzame en doorzichtige oplossing die zowel door een ruime meerderheid in het parlement als door beide betrokken taalgemeenschappen wordt gedragen". Verhofstadt zei dat het wenselijk zou zijn ook een einde te maken aan enkele andere communautaire "voetangels die het vreedzaam samenleven van Franstaligen en Nederlandstaligen in en rond Brussel in de weg staan" en verder te werken "aan de versterking van de samenwerking tussen Nederlandstaligen en Franstaligen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in domeinen als de modernisering van de taalwetgeving, de constitutionele autonomie en de rechten van de Franstaligen en de Nederlandstalige minderheid". Voor de splitsing van het gerechtelijk arrondissement Brussel zou een oplossing worden gezocht in het kader van de hervorming van de gerechtelijke indeling van het land.

Op 15 oktober keurde de Kamer de inoverwegingneming van de wetsvoorstellen over Brussel-Halle-Vilvoorde goed. Kamervoorzitter De Croo kondigde aan deze voor advies naar de Raad van State te sturen. Op 20 oktober spraken premier Verhofstadt en de minister-presidenten van de deelstaatregeringen af dat het Overlegcomité een interministeriële conferentie zou oprichten om een oplossing te zoeken voor het vraagstuk. De Vlaamse regering had er zich tegen verzet dat de kwestie in het Overlegcomité zelf ter sprake zou komen, omdat ze daar aan andere communautaire knelpunten kon worden gekoppeld.

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

Op 9 november richtte het Overlegcomité een Interministeriële Conferentie voor Institutionele Hervormingen (ICIH) op, met als enige opdracht “binnen een redelijke termijn” een oplossing te zoeken voor de splitsing van de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde. Premier Verhofstadt zei dat er geen deadline op de werkzaamheden stond. Van de ICIH waren 17 ministers lid: vier van federale regering, vijf van de Vlaamse regering, drie van de Brusselse regering, telkens twee van de Waalse regering en de Franse gemeenschapsregering en één van de Duitstalige gemeenschapsregering. Ze werd voorgezeten door de vice-premiers Vande Lanotte en Reynders.

Het Uitvoerend Comité van de Conferentie van Burgemeesters van Halle-Vilvoorde stelde op 25 november vast dat de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde niet voor het einde van het jaar gerealiseerd zou zijn. De burgemeesters zeiden hun medewerking aan de viering van de 175ste verjaardag van België in 2005 afhankelijk te maken van de splitsing van de kieskring en het gerechtelijk arrondissement. Ze deelden dat schriftelijk mee aan koning Albert II.

De Raad van State bracht op 1 december advies uit over de wetsvoorstellen. Tegen het PS-voorstel over de herinvoering van arrondissementele kieskringen had de Raad geen bezwaren. Van het MR-voorstel over de vorming van één tweetalige kieskring Brabant betwijfelde de Raad van State of het tegemoet kwam aan het arrest van het Arbitragehof. Bij het Vlaamse splitsingsvoorstel was er kritiek op de beperking van de mogelijkheid tot lijstenverbinding (apparentering) tussen lijsten die in Brussel worden ingediend met lijsten die, naar keuze, in Vlaams-Brabant of in Waals-Brabant worden ingediend.

Op verzoek van de federale regering en met instemming van CD&V en de N-VA besliste de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken op 16 december de bespreking van de splitsing van Brussel-Halle-Vilvoorde uit te stellen tot half januari 2005, om de ICIH meer tijd te geven om een oplossing te zoeken.

Rondzendbrief-Peeters – In vier arresten van 23 december verwierp de Raad van State het annulatieberoep dat was ingesteld tegen de rondzendbrieven-Peeters en –Martens over de toepassing van de bestuurstaalwet in de Vlaamse faciliteitengemeenten. Volgens de rondzendbrief-Peeters van 16 december 1997 moeten de betrokken gemeentebesturen in de betrekkingen met hun inwoners het Nederlands gebruiken. Enkel wanneer een inwoner daar telkens opnieuw uitdrukkelijk om verzoekt, mag het Frans worden gebruikt. De rondzendbrief-Martens van 9 februari 1998 bevat een gelijkaardige regeling voor de OCMW's in de Vlaamse faciliteitengemeenten. Tegen de rondzendbrieven was schorsings- en vernietigingsberoep aangetekend door het gemeentebestuur van Kraainem en van Linkebeek, twee van de zes faciliteitengemeenten in de Vlaamse rand van Brussel, het OCMW van Linkebeek en een inwoner van Sint-Genesius-Rode.⁷¹ Het schorsingsberoep was al in juli 1998 verworpen.

71. Het vernietigingsberoep dat het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschap hadden aangetekend, was al in 2001 verworpen.

Mark Deweerdt

Volgens de Raad van State, die zich beriep op een arrest van het Arbitragehof van 10 maart 1998, volgt uit de grondwettelijke voorrang van het Nederlands in het Nederlandse taalgebied dat de taalfaciliteiten die Franstalige inwoners van de Vlaamse faciliteitengemeenten genieten, restrictief geïnterpreteerd moeten worden. Een ruime interpretatie en de gewoonte om Franstaligen die dat één keer hebben gevraagd, altijd in het Frans aan te schrijven “leiden in wezen tot een stelsel van tweetaligheid” en zijn niet verenigbaar met de bestuurstaalwet. De restrictieve interpretatie in de rondzendbrieven-Peeters en -Martens is verenigbaar met de bestuurstaalwet, zei de Raad van State, die daarmee het verslag van auditeur Patricia De Somer van juni 2003 niet volgde.

Aan Franstalige zijde werd furieus gereageerd op de “schandalige arresten” (FDF-voorzitter Olivier Maingain) van de XIIde (Nederlandstalige) kamer. Volgens burgemeester François Van Hoobrouck van Wezembeek-Oppem, een andere randgemeente, was het hoog tijd “het probleem van de grenzen van Brussel op tafel te leggen”. Hij kreeg daarvoor de steun van Jacques Simonet, de voorzitter van de PRL-Brussel. Ook het CDH wilde het debat over de grenzen van Brussel openen. De burgemeester van Linkebeek, Christian Van Eyken, die tevens lid is van het Vlaams Parlement, zei dat de Raad van State geen juridisch maar een politiek oordeel had geveld en dat hij bleef weigeren de rondzendbrieven toe te passen. PS-voorzitter Di Rupo zei op 29 december dat de arresten “elke dialoog tussen de gemeenschappen” bemoeilijkten en het institutionele kader wijzigden. Hij nodigde de voorzitters van de andere Franstalige partijen uit om “de implicaties van de arresten te onderzoeken, alsook het gevolg dat eraan moet worden gegeven”.

Transfers – Volgens een studie van de Vlaamse administratie, waarover *Het Nieuwsblad* op 21 oktober berichtte, was de financiële transfer van Vlaanderen naar Wallonië en Brussel in 2003 opgelopen tot 6,6 miljard euro of 4,2% van het primair inkomen van de Vlaamse gezinnen. De studie, waarvoor minister-president Somers de opdracht had gegeven, was gebaseerd op een nota van bankverzekeraar KBC, die in november 2003 bekend was geraakt en waaruit bleek dat de transfer tussen 2000 en 2002 gestegen was van bijna 5 miljard euro tot 5,4 miljard euro of 3,6% van het primair inkomen. Minister-president Leterme zei op 26 oktober in het Vlaams Parlement dat hij de studie van de administratie door Nederlandstalige en Franstalige experts zou laten valideren “om de cijfers niet a priori verdacht te maken”. Hij zei dat hij de studie ook ter sprake zou brengen in het Forum voor Institutionele Hervormingen.

Taalhoffelijkheidsakkoord – De Brusselse regering deelde in brieven van 14 oktober aan de gemeentebesturen en van 29 oktober aan de OCMW-besturen en de openbare ziekenhuizen mee dat ze eentalige contractuele personeelsleden mochten aanwerven “om de goede werking en de continuïteit van de dienstverlening” te verzekeren. Een gelijkkluidende rondzendbrief uit 1996, bekend als het ‘taalhoffelijkheidsakkoord’, was op 8 april 2003 door de Raad van State voorlopig en op 27 mei 2004 definitief geschorst omdat de mogelijkheid in de Brusselse gemeenten, OCMW’s en openbare ziekenhuizen eentalige contractuele ambtenaren in dienst te nemen, strijdig was met de bestuurstaalwet die van alle ambtenaren tweetalig-

heid vereist. De kwestie was na de verkiezingen van 13 juni ter sprake gekomen tijdens de onderhandelingen over de vorming van de Brusselse regering. De onderhandelaars waren het er op 6 juli over eens geworden, dat een nieuwe rondzendbrief de gemeenten en de OCMW's de mogelijkheid zou geven eentalige contractuele ambtenaren in dienst te nemen wanneer er geen tweetalige kandidaten beschikbaar waren en de tweetalige dienstverlening gegarandeerd was. Tegen de drie brieven tekenden het Vlaams Komitee Brussel en enkele andere Vlaamse organisaties beroep aan bij de Raad van State.⁷²

D. De hervorming van de administratie

Minister van Ambtenarenzaken Marie Arena (PS) zei op 6 januari in de Kamer dat ze de selectie van 165 van de 265 topambtenaren in de federale administratie en de federale wetenschappelijke instellingen had stilgelegd, nadat de Raad van State op 17 december 2003 de benoeming van de directeur-generaal van het Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium had geschorst. De Raad van State was van oordeel dat de kandidaten niet gelijk behandeld werden doordat er voor de selectie van de topambtenaren in een aparte Nederlandstalige en een aparte Franstalige jury was voorzien (KB van 22 januari 2003). De voorganger van Arena, Luc Van den Bossche (SP.A), had voorgesteld dat de topambtenaren van federale overheidsdiensten tweetalig zouden moeten zijn en door een tweetalige jury beoordeeld zouden moeten worden, maar onder druk van de PS was de tweetaligheidsvereiste op de lange baan geschoven en waren voor de selectie twee jury's opgericht. Pas in het najaar werd de selectieprocedure hervat, nadat de regels voor de aanwijzing van de managementfuncties bij KB van 13 september 2004 gewijzigd waren en een taalparitaire selectiecommissie was ingesteld.

Met enkele koninklijke besluiten stuurde minister Arena de zogenaamde Copernicushervorming van de federale administratie bij. Om de kosten van de selectie te verminderen, verlengde een KB van 19 januari 2004 de geldigheidsduur van de wervingsreserve tot twee jaar, met de mogelijkheid tot verdere verlenging met telkens één jaar. Bij KB van 9 maart 2004 werd voor nieuwe benoemingen de wedde van de management- en staffuncties met 4 tot 20% verminderd. De topambtenaren die eerder voor een periode van zes jaar waren benoemd, behielden hun hogere wedde tot het einde van hun mandaat. Op de hoge wedde, die bedoeld was om kandidaten uit de privé-sector aan te trekken, was bij de PS kritiek gerezen. Bij KB van 18 maart 2004 werd de drempel verlaagd voor ambtenaren zonder universitaire opleiding om naar een loopbaan van een hoger niveau over te stappen. Een KB van 25 april 2004 wijzigde de regelgeving over de competentiemetingen.

Een KB van 4 augustus 2004, dat op 1 december in werking trad, hervormde de loopbaan van de ambtenaren met een universitaire opleiding (niveau A). Minister

72. De Raad van State zou de drie brieven op 21 april 2005 schorsen.

Mark Deweerdt

Van den Bossche had een ontwerpbesluit klaar om dat sluitstuk van de Copernicushervorming nog vóór het einde van de paars-groene legislatuur te regelen, maar de PS-ministers hadden op 4 en 5 april 2003 geweigerd het ontwerpbesluit goed te keuren.⁷³ Van den Bossche wilde de automatische weddeverhoging volgens de weddeschaal gedeeltelijk vervangen door een prestatiegerichte beloning op basis van competentiemetingen. Het KB van 4 augustus 2004 garandeert elke ambtenaar een baremalooftaan. Ambtenaren die met goed resultaat een gecertificeerde opleiding volgen, krijgen een competentietoelage (2.000 euro in klasse A1, 3.000 euro in klasse A2 en A3) of een baremaverhoging (klasse A4).

IX. Het asiel- en vreemdelingenbeleid⁷⁴

In 2004 dienden 15.537 vreemdelingen een asielaanvraag in, tegenover 16.940 in 2003, en werden 1.998 asielzoekers als politiek vluchteling erkend, tegenover 1.201 in 2003. Van de uitgeprocedeerde asielzoekers keerden er 3.275 vrijwillig naar hun land terug en werden er 6.367 gedwongen gerepatrieerd. De daling van het aantal gedwongen repatriëringen tegenover 2003 (7.742) had ermee te maken dat de federale politie sinds 12 december 2003 weigerde nog vluchten met uitgezonden asielzoekers te begeleiden. De politie reageerde daarmee op de veroordeling van vier ex-rijkswachters wegens opzettelijke slagen en verwondingen bij de uitwijzing van een asielzoekster.⁷⁵ Pas op 3 februari beslisten de agenten weer aan gedwongen uitwijzingen mee te werken, nadat minister van Binnenlandse Zaken Dewael en de vakbonden het eens waren geworden over maatregelen om de uitwijzingen vlotter te laten verlopen. De eerste uitwijzing had op 8 maart plaats; het ging om een gezamenlijke repatriëring van vluchtelingen uit België, Nederland en Luxemburg.

Zoals gemeld (zie IV) besliste de regering op een bijzondere vergadering van de ministerraad (30-31 maart) maatregelen te nemen om de achterstand bij de asielzaken in de Raad van State weg te werken en de beroepsprocedure te versnellen. Een wetsontwerp daarover was eind 2004 nog in voorbereiding.

Een KB van 14 december wijzigde de regelgeving voor de spreiding van asielzoekers. Als gevolg daarvan zouden 520 in plaats van 140 OCMW's voor de opvang van asielzoekers instaan.

Op 23 februari installeerde minister van Maatschappelijke Integratie Arena de Commissie voor de Interculturele Dialoog. De commissie, waarin 22 politici, academici, levensbeschouwelijke leiders en experts zitting hadden en die voorgezeten werd door Annemie Neyts (VLD) en Roger Lallemand (PS), had de opdracht

73. M. DEWEERDT, *a.w.*, p. 172.

74. Voor de kwestie van het migrantenstemrecht, zie II.

75. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 233-234.

om tegen de lente 2005 aanbevelingen te doen om het samenleven tussen de verschillende culturen in België te bevorderen.

Bij KB van 31 maart benoemde de regering Jozef De Witte met ingang van 1 mei tot directeur van het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding. Hij volgde Johan Leman op, die op 25 augustus 2003 ontslag had genomen.⁷⁶ In een rapport over mensenhandel en -smokkel, dat op 14 december werd voorgesteld, zei het CGKR dat nagedacht zou moeten worden over het toestaan van legale migratie, met vooraf bepaalde quota.

Naar aanleiding van de mededeling van de Franse president, Jacques Chirac, voorstander te zijn van een wettelijk verbod op het dragen van “opvallende religieuze symbolen” in scholen en andere openbare plaatsen, ontspan zich daarover begin 2004 ook in België een kortstondige discussie. In een opiniebijdrage in *De Morgen* en *La Libre Belgique* schreef minister Dewael op 10 januari dat politieagenten, rechters en leerkrachten, maar ook leerlingen in een openbare school, geen opvallende religieuze symbolen of sluiers kunnen dragen. Voor zijn standpunt kreeg Dewael steun van zijn partij en van het Vlaams Blok. Minister Arena noemde het standpunt “gevaarlijk voor de maatschappelijke samenhang”. Ook de SP.A en CD&V kantten zich tegen een wettelijke regeling. Volgens de twee partijen kwam het de schoolbesturen toe daarover een beslissing te nemen. Een rechter in Hasselt wees op 5 oktober de eis van enkele moslimmeisjes af, het verbod op te heffen op het dragen van een hoofddoek dat sinds 1 september van toepassing was in tien onderwijsinstellingen van de provincie Limburg.⁷⁷

X. Het justitie- en politiebeleid

Behalve de maatregelen die de ministerraad nam op de bijzondere vergadering van 30-31 maart (zie IV), deden zich in het justitie- en politiebeleid volgende ontwikkelingen voor.

‘Justitiedialogen’ – Op 30 september stelden prof. Georges de Leval (Luik) en oud-Kamerlid Fred Erman (SP.A) het verslag voor van de ‘justitiedialogen’, een reeks rondetafelconferenties die beiden in opdracht van minister van Justitie Onkelinx hadden gevoerd met magistraten, advocaten en burgers over hervormingsmaatregelen om het vertrouwen in het gerecht te herstellen.⁷⁸ Het lijvige rapport bevatte zowel algemene lijnen als concrete voorstellen om de werking van het gerecht te verbeteren.

76. *Ibidem*, p. 233.

77. Het hof van beroep van Antwerpen zou op 14 juni 2005 het arrest bevestigen.

78. M. DEWEERDT, *a.w.*, p. 234.

Mark Deweerdt

Verticale integratie van het openbaar ministerie – De wet van 12 april 2004 houdende verticale integratie van het openbaar ministerie (B.S. 7 mei 2004) gaf nadere invulling aan de verticale integratie van de parketten, één van de maatregelen van het Octopusakkoord (1998) over de hervorming van het gerecht, die geregeld was in de wet van 22 december 1998. De wet beperkte de geïntegreerde behandeling van rechtszaken tot complexe dossiers, die aangewezen worden in onderling akkoord tussen de procureur-generaal en de procureur des Konings. Ze herdefinieerde ook de taak van de procureur-generaal.

Gerechtelijke achterstand – Met het oog op de bestrijding van de gerechtelijke achterstand liep bij enkele parketten een proefproject voor de meting van de werklust. Minister Onkelinx hoopte aan de hand van de werklustmeting een objectief beeld te krijgen van de personeelsbehoefte in de gerechtelijke arrondissementen. In afwachting daarvan nam ze enkele ad-hocmaatregelen om de gerechtelijke achterstand weg te werken.

De wet van 11 maart 2004 [tot wijziging van de wet van 3 april 1953...] (B.S. 19 maart 2004) breidde het personeelskader bij de rechtbank van eerste aanleg van Charleroi en het hof van beroep van Bergen uit. De maatregel was gebaseerd op een audit van de Hoge Raad voor de Justitie. Tijdens de bespreking van het wetsontwerp hadden de CD&V- en de N-VA-fractie in het Vlaams Parlement voorgesteld een belangenconflict in te roepen, omdat naar hun zeggen het tekort aan magistraten groter was in Vlaanderen dan in Wallonië. Nadat Onkelinx op 4 februari in de Kamer had toegezegd ook het aantal magistraten bij het hof van beroep van Antwerpen te verhogen, zeiden de VLD en SP.A-Spirit dat er geen reden was een belangenconflict in te roepen en verwierpen beide meerderheidsfracties in het Vlaams Parlement de CD&V/N-VA-motie.

Onkelinx sloot met de hoven van beroep van Antwerpen en Brussel en met het parket en de rechtbank van eerste aanleg van Dendermonde een protocolakkoord waarin ze een verhoging van het aantal magistraten koppelde aan de verbintenis het aantal achterstallige zaken te verminderen. Een en ander werd nader geregeld in de wet van 14 december 2004 [tot wijziging van de wet van 3 april 1953 ...] (B.S. 31 december 2004).

De wet van 17 juni 2004 tot wijziging van de Nieuwe Gemeentewet (B.S. 23 juli 2004) gaf de gemeenten een reële mogelijkheid overlast te bestraffen met een geldboete tot maximum 250 euro, de schorsing of intrekking van een afgegeven toestemming of vergunning, of de tijdelijke of definitieve sluiting van een inrichting, en haalde een reeks kleinere misdrijven uit het Strafwetboek. Een wet van 13 mei 1999 had de gemeenten al de bevoegdheid gegeven administratieve boetes op te leggen, maar omdat het Strafwetboek niet gewijzigd was, was de wet in feite niet werkbaar. De maatregel zou de werklust van de rechtbanken moeten verminderen.

Te vermelden in dat verband is nog het arrest van 24 maart van het Arbitragehof waarin het beroep tegen de wet van 16 juli 2002 over de aanstelling van toegevoegde rechters in Brussel verworpen werd. Het Arbitragehof zei dat de aanstelling van toegevoegde rechters, die niet onder de taalwet vallen, weliswaar niet

strijdig was met het grondwettelijke gelijkheidsbeginsel, maar slechts een tijdelijke maatregel kon zijn. Volgens het arrest diende de regering “binnen een redelijke termijn” structurele maatregelen te nemen om de gerechtelijke achterstand in Brussel weg te werken.

Assisenrechtspraak – In november gaf minister Onkelinx een commissie van twaalf experts de opdracht binnen drie maanden voorstellen te doen voor een hervorming van de assisenrechtspraak.

Drugsbeleid – De *Standaard* berichtte op 4 februari over een nota die het College van procureurs-generaal en de Raad van procureurs des Konings in december 2003 aan minister Onkelinx hadden bezorgd, met bemerkingen over de ministeriële richtlijn van 16 mei 2003 over de toepassing van de zogenaamde drugswet van 3 mei 2003.⁷⁹ De nota wees drie belangrijke gebreken aan: de onprecieze omschrijving van het begrip “problematisch gebruik”, het ontbreken van een definitie van “openbare overlast” en de discriminatie bij de registratie van cannabisgebruikers naar gelang de betrokkene in het gerechtelijk arrondissement woont (anonieme registratie) of daarbuiten (niet-anonieme registratie). In de Kamercommissie voor Justitie, waar de kwestie op 2 februari ter sprake kwam, zei Onkelinx dat ze een werkgroep van experts de opdracht had gegeven de richtlijn bij te stellen.

Op 20 oktober vernietigde het Arbitragehof artikel 16 van de wet van 3 mei 2003, dat bepaalde dat niet tot vervolging moet worden overgegaan wanneer het bezit door een meerderjarige van een gebruikershoeveelheid cannabis niet vergezeld gaat “met openbare overlast of met problematisch gebruik”. Volgens het Arbitragehof konden de termen “gebruikershoeveelheid”, “problematisch gebruik” en “openbare overlast” de legaliteitstoets niet doorstaan. Door de vernietiging van het sleutelartikel werd de drugswet in de praktijk onbruikbaar. Minister Onkelinx zei dat, in afwachting van een wetswijziging, de parketten zich dienden te schikken naar de ministeriële richtlijn uit 1998, die aan de vervolging van cannabisgebruik de laagste prioriteit geeft.

Terreurbestrijding – De wet van 12 januari 2004 tot wijziging van de wet van 11 januari 1993 [...] (B.S. 23 januari 2004) breidde het toepassingsgebied van de zogenaamde anti-witwaswet uit tot de financiering van terroristische activiteiten.

Op 10 november, acht dagen na de moord op de Nederlandse cineast en columnist Theo van Gogh, kwam voor het eerst een Ministerieel Comité voor Inlichtingen en Veiligheid bijeen, waarvan naast de eerste minister de ministers van Justitie, Binnenlandse Zaken, Buitenlandse Zaken, Landsverdediging, Financiën en Mobiliteit deel uitmaken. Na de vergadering kondigde premier Verhofstadt aan dat het Ministerieel Comité voortaan elke laatste vrijdag van de maand zou bijeenkomen om het terrorismerisico te analyseren. Hij zei dat er volgens de inlichtingendiensten geen directe, identificeerbare terreurdreiging was. Verhofstadt deelde mee dat het federaal parket de voorgaande twee jaren 123 terrorisme-onderzoekingen

79. *Ibidem*, p. 163.

Mark Deweerdt

had geopend en er in de Belgische gevangenissen 23 personen zaten opgesloten die verdacht werden van of veroordeeld waren wegens terrorisme.

Het Ministerieel Comité besliste nog voor het einde van het jaar een wetsontwerp in te dienen om de Antiterroristische Gemengde Groep (AGG), waarin de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en politie vertegenwoordigd waren, om te vormen tot de Algemene Inlichtingendienst Veiligheid (AIV), waarvan ook ambtenaren van de douane, Buitenlandse Zaken en Mobiliteit zouden deel uitmaken en die onder leiding zou staan van een magistraat van het federaal parket.⁸⁰ Voorts werd beslist de ongeveer 40 extra krachten voor de federale politie die op de bijzondere ministerraad van 30-31 maart waren toegezegd, al op 1 januari 2005 ter beschikking te stellen; aanvankelijk zou dat pas in de loop van 2005 en 2006 gebeuren. Onkelinx bevestigde haar intentie een wetsontwerp in te dienen om de Staatsveiligheid toe te laten telefoongesprekken af te tappen. Ten slotte zou er een rondzendbrief komen die de lokale politiediensten verplicht informatie over potentiële terreurbedreigingen te verzamelen en door te geven.

Politiehervorming – Met de evaluatie en herziening van het politiestatuut, waarover in september 2003 overleg was begonnen met de vakbonden, werd weinig voortgang gemaakt. Minister van Binnenlandse Zaken Dewael wilde de arbeidstijdregeling versoepelen, de mobiliteitsregeling wijzigen, het tuchtstatuut herbejken en de leemtes in het politiestatuut herstellen die waren ontstaan door een arrest van het Arbitragehof van 22 juli 2003.⁸¹

Op 5 januari deelde Dewael mee dat hij de arbeidstijdregeling eenzijdig zou versoepelen, nadat de vakbonden er zich tegen hadden verzet dat een agent tot 85 nacht- en 36 weekendprestaties per jaar zou kunnen doen. Op 28 januari aanvaardde het kernkabinet een voorstel van Dewael over de aanpassing van de graden en de weddeschalen, om tegemoet te komen aan het arrest van het Arbitragehof. De vakbonden protesteerden tegen beide “voldongen feiten” en kondigden voor 18 februari een betoging aan. Aan de manifestatie in Brussel namen 16.000 tot 18.000 politieagenten deel. Dewael zei na de betoging dat hij de herziening van het politiestatuut zou laten rusten tot in 2005, maar dat hij zou doorgaan met de versoepeling van de arbeidstijdregeling.

Op 11 en 12 maart zaten Dewael en de politievakbonden aan de onderhandelingsstafel. Na een nieuwe onderhandelingsronde, op 2 april, aanvaardden het Nationaal Syndicaat voor Politie- en Veiligheidspersoneel (NSPV) en de liberale overheidsvakbond VSOA op 7 april een pakket maatregelen over nacht- en weekendwerk, in eerste instantie op vrijwillige basis. Over de gevolgen van het arrest van het Arbitragehof werd geen overeenstemming gevonden. De socialistische en de christelijke overheidsvakbond verwierpen het pakket-Dewael.

De Brusselse onderzoeksrechter Damien Vandermeersch zei op 8 februari in het RTL-TVi-programma *Controverses* dat de hervorming van de politiediensten mislukt was en de toestand erger was dan vóór de zaak-Dutroux. In *De Tijd* (10

80. Eind 2004 was het aangekondigde wetsontwerp nog niet klaar.

81. *Ibidem*, p. 236.

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

februari) beaamde Brice De Ruyver, de veiligheidsadviseur van premier Verhofstadt, grotendeels de kritiek. Hij zei dat de lokale politie behoorlijk werkte, maar dat de federale politie verlamd werd door een "logge bureaucratie". Hij legde de verantwoordelijkheid daarvoor bij zowel het te complexe eenheidsstatuut als de top van de federale politie. Commissaris-generaal Herman Fransen noemde de verklaringen van De Ruyver "onterecht en ongenueanceerd" en eiste een onderhoud met premier Verhofstadt. Na dat gesprek (18 februari), waaraan ook de ministers Dewael en Onkelinx deelnamen, kondigde de regering een nieuwe doorlichting van de federale politie aan.⁸² Fransen beloofde te onderzoeken of het organogram met vijf algemene directies en 44 subdirecties hertekend kon worden. In de Kamer zei Dewael (19 februari) dat hij de commissaris-generaal, de vijf directeurs-generaal en hun adjuncten, die in december 2000 voor vijf jaar waren benoemd, vervroegd zou evalueren. Half mei belastte hij het Vast Comité van Toezicht op de Politiediensten (Comité P) met die opdracht.

Volgens een rapport van het Rekenhof, waarover *Het Nieuwsblad* op 11 juni berichtte, waren er in 54 van de 196 politiezones te weinig agenten om een minimale dienstverlening te garanderen. In maar 22 zones was de minimumbezetting er in vergelijking met de toestand van vóór de politiehervorming op vooruitgegaan.

Bij KB van 3 mei stelde de regering de criteria vast voor de verdeling van het zogenaamde Verkeersboetefonds over de lokale politiezones. Volgens de Verkeerswet van 7 februari 2003 wordt een deel van de verkeersboetes gebruikt voor de financiering van de lokale politie. Om de gemeenten aan te sporen de verkeersveiligheid te verhogen, hield de verdeelsleutel rekening met onder meer de daling van het aantal doden en zwaargewonden bij verkeersongevallen in de zone.

Om te protesteren tegen besparingen op het budget van de federale politie, dreigden de grootste twee politiebonden (NSPV en VSOA) met een staking op oudejaarsdag. Na overleg met minister Dewael schortten ze op 28 december hun stakingsaanzegging op. Dewael zegde toe de wegpolie te versterken en gaf te kennen de Verkeerswet te willen wijzigen om een deel van het Verkeersboetefonds aan de federale politie toe te wijzen.

Bewakingsdiensten – De Senaat keurde op 11 maart een wetsontwerp goed over de aanpassing van de bewakingswet. Het ontwerp was in de vorige legislatuur al door de Kamer aangenomen, maar raakte voor de verkiezingen van 13 mei 2003 niet meer door de Senaat. De wet van 7 mei 2004 tot wijziging van de wet van 10 april 1990 [...] (B.S.3 juni 2004) geeft particuliere bewakingsbedrijven aanvullende bevoegdheden voor het toezicht tijdens wielervedstrijden, muziekfestivals en op parkeerplaatsen, de begeleiding van groepen fietsers en dergelijke meer.

82. PricewaterhouseCoopers had de federale politie in 2001 doorgelicht. Uit de audit was gebleken dat 37% van het politiewerk uit administratieve taken bestond.

Mark Deweerdt

XI. Het werkgelegenheids- en sociaal beleid

A. Werkgelegenheid

Op 31 december waren er 454.538 uitkeringsgerechtigde werklozen, 34.625 (8,2%) meer dan eind 2003. In Vlaanderen steeg het aantal uitkeringstrekkers met 13,3%, in Wallonië met 4,4% en in Brussel met 8,2%. Het aantal werkzoekenden nam in 2004 met 40.666 toe tot 595.454, van wie 237.217 (+23.029) in Vlaanderen, 265.952 (+9.563 in Wallonië) en 92.285 (+7.074) in Brussel. De werkloosheidsgraad was opgelopen tot 12,8% (+0,1). In Vlaanderen bedroeg de werkloosheidsgraad 8,6%, in Wallonië 18,4% en in Brussel 21,0%.

Uit de nationale rekeningen, die op 2 november werden gepubliceerd, bleek dat er in 2003 netto 2.000 banen waren bijgekomen. Bij de overheid was de werkgelegenheid met 10.000 toegenomen, in de particuliere sector waren er 8.000 arbeidsplaatsen verloren gegaan.

Volgens het jaarverslag 2003 van de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid (5 juli) was de werkgelegenheidsgraad gedaald tot 59,5% (-0,4).

Op 29 april stemde minister van Werk Vandenbroucke in met het akkoord dat werkgevers en vakbonden van de bouwsector hadden gesloten over een verdubbeling van het aantal toegestane overuren tot 130 per jaar, nadat hij met de sociale partners afspraken had gemaakt om te voorkomen dat de nieuwe regeling aanleiding zou geven tot misbruik van het stelsel van tijdelijke werkloosheid in periodes waarin er minder werk is. De minister noemde de versoepeling van de overurenregeling een "belangrijk precedent voor een meer realistische benadering van overwerk", dat in België strikt gereguleerd is. De werkgeversorganisaties VBO en Unizo drongen erop aan de versoepelde regeling voor de bouwsector uit te breiden naar andere sectoren. De versoepeling van de overurenregeling zou een van de knelpunten worden in de onderhandelingen over een centraal akkoord 2005-2006 (zie XI.B).

Naar aanleiding van een akkoord bij Siemens in Duitsland over de verlenging van de werkweek van 35 tot 40 uur bij gelijkblijvend loon, laaide kortstondig een discussie op over arbeidstijdverlenging. Directeur-generaal Pieter Timmermans van het VBO zei in *De Morgen* (28 juni) dat de vakbonden "het Duitse signaal" niet naast zich neer konden leggen. De vakbonden noemden de eis van de werkgevers voor werktijdverlenging met loonbehoud onbespreekbaar. De werknemers van het Luikse bedrijf Marichal Ketin, een onderdeel van de Duitse groep Gontermann Peipers, verwierpen op 19 augustus het verzoek van de Duitse werkgever voor hetzelfde loon 40 in plaats van 36 uur te werken. De 800 bedienden van Siemens Herentals stemden er op 2 september mee in twee jaar lang 38 in plaats van 37 uur per week te werken, in ruil voor weliswaar een beperkte loonsverhoging (1%), werkzekerheid en de redding van 50 banen. Uit een enquête van het dienstenbedrijf SD Worx bij 1.245 werkgevers bleek dat de bedrijfsleiders meer belang hechten aan een versoepeling van de overurenregeling en administratieve vereenvoudiging dan aan arbeidsduurverlenging.

B. Sociaal overleg

De roep van de werkgevers voor een arbeidstijdverlenging en de afschaffing van het brugpensioen (zie XI.C) vertroebelden de relaties tussen de sociale partners, die in het najaar dienden te onderhandelen over een sociaal akkoord 2005-2006 voor de particuliere sector.

In het vooruitzicht van die onderhandelingen deelde de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) op 9 september mee dat volgens voorlopige cijfers de lonen in 2005 en 2006 nominaal met 5 tot 5,4% en reëel met 1 tot 1,5% zouden mogen stijgen. Om de recentste ontwikkelingen in de buurlanden Nederland, Duitsland en Frankrijk in rekening te kunnen brengen, zou de CRB de definitieve loonnorm pas in november meedelen. In een reactie zei het VBO (10 september) dat er geen ruimte was voor een loonsverhoging omdat België tegenover zijn buurlanden een loonkostenhandicap van 8% had. Het VBO zei dat eerdere overschrijdingen van loonnorm gecorrigeerd zouden moeten worden. Unizo (14 september) riep de vakbonden op "zeer voorzichtig en zeer bescheiden" te zijn met looneisen. De organisatie van zelfstandige ondernemers schoof een versoepeling van de overurenregeling, een verstrenging van het tijdskredietstelsel en een geleidelijke uitdoving van vervroegde uitstapregelingen als haar prioriteiten naar voren. Ludo Verhoeven, de voorzitter van Voka, het Vlaams netwerk van ondernemingen (VEV en Kamers van Koophandel), pleitte op 5 oktober voor een loonstop en de afschaffing van het brugpensioen en de tijdskredietpremies. De twee grote vakbonden, ACV en ABVV, reageerden ontstemd en zeiden op 6 oktober dat er ruimte was voor een loonsverhoging en dat ze een uitbreiding van het tijdskredietstelsel en het behoud van het brugpensioen zouden verdedigen.

In de federale beleidsverklaring van 12 oktober maande premier Verhofstadt de sociale partners aan een interprofessioneel akkoord te sluiten dat de concurrentiekracht van de bedrijven in alle opzichten verbeterde. Hij zei dat de loonkosten daar een bepalende factor van zijn. Verhofstadt zei dat de regering van de sociale partners verwachtte dat ze inspanningen zouden doen voor vorming, een hogere arbeidsmobiliteit en kwaliteitsvolle jobs, het arbeidstijdstelsel zouden moderniseren en de uitzendsector zouden hervormen.

Op 3 november stelde de CRB zijn rapport over de loonontwikkeling voor. Volgens de CRB waren de lonen in België in 2003 en 2004 met 5,9% gestegen, tegenover 4,5% in de drie buurlanden, waardoor de loonkloof met Duitsland, Frankrijk en Nederland weer groter was geworden. De CRB zag voor 2005-2006 ruimte voor een nominale loonstijging van 5,3% en een reële loonsverhoging van 1%.

De onderhandelingen over een nieuw centraal akkoord begonnen op 10 november in een nogal pessimistische sfeer. De eerste overlegronde, waarin vooral de respectieve eisenbundels werden besproken, werd op 2 december afgerond met de afspraak half december gedurende drie dagen om de tafel te gaan zitten en "tot de finish" te vergaderen.

Op 7 december meldde *De Tijd* dat het ABVV op 21 december, onder druk van zijn onrustige basis, een betoging zou houden, als waarschuwing tegen de af-

Mark Deweerdt

bouw van het brugpensioen, maar waarvan de klemtoon kon verschuiven indien het loonoverleg zou afspringen. Dezelfde dag zegde het ACV-bestuur zijn steun toe aan de manifestatie. Het VBO en Unizo reageerden furieus op de aangekondigde vakbondsactie, die volgens hen het sociaal overleg bezwaarde. Op 8 december sloot de liberale vakbond ACLVB zich eveneens bij de actie aan.

Premier Verhofstadt riep de sociale partners op 10 december op hun verantwoordelijkheid te nemen en een "gematigd akkoord" te sluiten dat de economische groei ondersteunde.

Op 13 december werd het overleg hervat, maar al in de loop van de avond liepen de gesprekken vast op de ruimte voor loonsverhoging en de versoepeling van het overurenstelsel. De onderhandelaars van de werkgevers en de vakbondsleiders raadpleegden op 14 december hun achterban. Beide partijen beslisten het overleg voort te zetten. Na een nieuwe, korte vergadering op 15 december werd overeengekomen de verdere onderhandelingen uit te stellen tot 22 december, de dag na de vakbondsbetoging.

Op 16 december voerde minister van Werk Freya Van den Bossche (SP.A), die intussen Vandenbroucke had opgevolgd, afzonderlijke gesprekken met de vakbonds- en de werkgeversonderhandelaars.

Op 17 december meldden de kranten dat de CRB de onderhandelaars had meegedeeld dat in het loonrapport een fout was geslopen en de lonen in 2003-2004 niet met 5,9 maar met slechts 5% gestegen waren. Bij de vakbonden werd gezegd dat zonder die fout het loonoverleg anders zou zijn gelopen. Aan werkgeverszijde werd het erratum gerelativeerd.

Aan de betoging van 21 december in Brussel, onder het motto "Werknemers verdienen beter", namen 50.000 tot 60.000 vakbondsleden deel, aanzienlijk meer dan was verwacht. De betoging werd beschouwd als een krachtige steun voor de leiding van de vakbeweging. Naast de eisen van het sociaal overleg stonden het behoud van het brugpensioen en de toekomst van de sociale zekerheid centraal.

Op 22 december kwamen de onderhandelaars op een geheim gehouden plaats bijeen voor een vergadering "tot de finish". Het overleg verliep bijzonder moeizaam. Enkele regeringsleden, onder wie de premier, bemiddelden informeel tussen de twee partijen. Verhofstadt liet weten 150 miljoen euro klaar te hebben om de sociale lasten op ploegenarbeid en overuren te verlichten. Omstreeks 19 uur werden de gesprekken opgeschort. Nadat ze hun besturen hadden geraadpleegd, kwamen de onderhandelaars op 23 december overeen een afkoelingsperiode in te lassen en het overleg na nieuwjaar voort te zetten.

Social-profitsector – Het personeel van de social-profitsector voerde herhaaldelijk actie om zijn eisencahier voor de onderhandelingen met de federale regering (die bevoegd is voor de rust- en ziekenhuizen) en de deelstaatregeringen (die bevoegd zijn voor kinderopvang, gezins- en bejaardenzorg, bijzondere jeugdzorg en gehandicaptenvoorzieningen) over een federaal sociaal akkoord voor 2005-2009 en een regionaal sociaal akkoord voor 2006-2009 kracht bij te zetten. De belangrijkste eisen waren vermindering van de wekelijkse arbeidstijd van 38 tot 36 uur; loonsverhoging; een volwaardige eindejaarspremie; hogere premies voor onre-

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

gelmatige prestaties; een aanvullend pensioenstelsel; de creatie van 25.000 nieuwe banen. In Brussel hadden er betogingen plaats op 16 februari (12.000 à 15.000 betogers), 1 april (ca. 20.000) en 3 juni (15.000 à 20.000). Op 21 oktober werd gestaakt in de ziekenhuizen en, in mindere mate, in de rusthuizen en welzijnsinstellingen; in elke provincie werd betoogd. Kleinere manifestaties waren er in Brussel op 3 december (2.000 betogers) en 10 december (5.000).

Intussen was na het zomerreces het overleg met de federale regering begonnen. Eind november was er sprake van dat de realisatie van de vakbondseisen 800 miljoen euro zou kosten. Het overleg met de Vlaamse regering begon op 9 november. Daar was sprake van een prijskaartje van 883 miljoen euro. Minister-president Leterme had al op 21 oktober gezegd dat er geen geld was om alle vakbondseisen in te willigen.

De federale regering beraadslaagde op 10 december over de eisen van de 'witte' sector, maar werd het niet eens over de beschikbare som. Op 13 december kondigden de vakbonden aan op 27 januari 2005 een nieuwe 24-urenstaking te houden in de ziekenhuizen en rusthuizen.

Sociale verkiezingen – Van 6 tot 19 mei hadden in de bedrijven van de particuliere sector met meer dan 50 werknemers de vierjaarlijkse verkiezingen van de ondernemingsraad en het comité voor preventie en welzijn op het werk plaats. Voor de ondernemingsraden kreeg het ACV 52,27% van de stemmen (+0,28 in vergelijking met 2000), het ABVV 35,80% (-1,13), het ACLVB 9,47% (+0,57), de NCK 1,37% (+0,18) en de onafhankelijke kaderledenlijsten 1,10% (+0,11). Van de zetels gingen er 57,34% (+0,76) naar het ACV; 34,10% (-0,87) naar het ABVV; 6,09% (-0,05) naar het ACLVB; 1,18% (+0,10) naar de NCK; 1,29% (+0,06) naar de onafhankelijke lijsten.

C. Het loopbaaneindedebat

De federale regering had zich voorgenomen in het najaar, parallel met de onderhandelingen van de sociale partners over een centraal akkoord 2005-2006, met de vakbonden en de werkgevers het "eindeloopbaandebat" te voeren over maatregelen om oudere werknemers langer aan de slag te houden. Uit een rapport van de Europese Commissie van 3 maart was gebleken dat (cijfers over 2002) in België maar 26,6% van de 55-plussers werkzaam was, tegenover 40,1% in de hele Europese Unie. De Belgen gingen op gemiddeld 58,5 jaar met pensioen, meer dan twee jaar vroeger dan het EU-gemiddelde (60,8 jaar).⁸³

In zijn jaarverslag (5 juli) had de Hoge Raad voor de Werkgelegenheid kritiek op de financieel aantrekkelijke en te vlot toegepaste uitstapregelingen. De HRW

83. Op 30 juni waren er in België 109.711 voltijdse bruggepensioneerden en waren er 158.210 oudere werklozen (+58 jaar) niet beschikbaar voor de arbeidsmarkt. Sinds de invoering van de werkhervattingstoeslag op 1 juli 2002 waren op die manier amper 768 werkloze 50-plussers op de arbeidsmarkt teruggekeerd.

Mark Deweerdt

stelde voor de mogelijkheid vervroegd uit de arbeidsmarkt te treden, afhankelijk te maken van een minimale loopbaanduur.

Het VBO stelde op 12 juli in een 'masterplan' voor om vervroegde pensionering pas toe te staan vanaf 60 jaar en een loopbaan van 35 jaar, behalve voor werknemers die in zware arbeidsomstandigheden hebben gewerkt. Het brugpensioen en alle andere bijzondere uitstapstelsels zouden moeten worden afgeschaft. Het VBO kreeg de steun van Voka, het Vlaams netwerk van Ondernemingen, en Unizo, maar de vakbonden reageerden negatief en zeiden dat het brugpensioen behouden moest worden. In enkele kranteninterviews (16 september) zei minister Van den Bossche dat ze niet wenste te raken aan de bestaande brugpensioenen, maar dat het toekomstige gebruik ervan ontmoedigd zou moeten worden.

Op 23 september zei minister van Economie Marc Verwilghen (VLD), die in naam van premier Verhofstadt een toespraak hield bij het VBO, dat de regering pas in 2005 met de sociale partners zou onderhandelen over concrete maatregelen om de werkzaamheidsgraad bij de 55-plussers te verhogen. Ze verwachtte wel dat de sociale partners in het najaar tot een gemeenschappelijke analyse van het vraagstuk betreffende het loopbaaneinde zouden komen.

In de federale beleidsverklaring van 12 oktober zei premier Verhofstadt dat, om de activiteitsgraad van de 55-plussers te verhogen, de regering zou sleutelen aan de toegangsvoorwaarden, het bedrag, de (para)fiscale behandeling en de duur van de vervroegde uittreedingsstelsels, maar niet zou raken aan de wettelijke pensioenleeftijd noch aan de voordelen van de bruggepensioneerden en oudere werklozen. Tegen het voorjaar 2005 zouden de regering en de sociale partners, los van de onderhandelingen over een centraal akkoord, maatregelen uitwerken over het brugpensioen en daarbij rekening houden met "de beperkte groep werknemers die het slachtoffer worden van herstructureringen of in zware arbeidsomstandigheden gewerkt hebben". De regering had volgens de premier dertig voorstellen klaar om werknemers te stimuleren langer te werken, om werkgevers ertoe aan te zetten oudere werknemers langer in dienst te houden en om vervroegde uittreding te ontmoedigen.

D. Sociale zekerheid

Het socialezekerheidsstelsel staat al enkele jaren onder financiële druk. De middelen komen hoofdzakelijk uit bijdragen van werkgevers en werknemers. Door de opeenvolgende verlaging van de werkgeversbijdragen sinds 1999 zouden de minderinkomsten van de Rijksdienst voor Sociale Zekerheid (RSZ) in 2005 oplopen tot 4,9 miljard euro. Ongeveer een kwart van de RSZ-inkomsten komt uit de algemene rijksmiddelen (5,2 miljard euro in 2004) en de opbrengst van de BTW en accijnzen (4,5 miljard euro in 2004).

De ministers van Sociale Zaken, Rudy Demotte (PS), en van Werk, Freya Van den Bossche (SP.A), nodigden de sociale partners op 7 september schriftelijk uit "zonder taboes" na te denken over een andere financieringsregeling voor de sociale zekerheid en daarvoor over zes maanden voorstellen te doen. De hervorming zou

in 2007 moeten ingaan. De twee grote vakbonden ACV en ABVV herinnerden er in een reactie aan voorstander te zijn van de invoering van een algemene sociale bijdrage op alle inkomens, ook die van zelfstandigen en vennootschappen en uit vermogens. De liberale vakbond ACLVB zei gewonnen te zijn voor een belasting op het verbruik. De werkgeversorganisaties zeiden dat vooraleer het debat over de inkomsten van de sociale zekerheid te beginnen, eerst de uitgaven tegen het licht gehouden moesten worden.

Begroting ziekteverzekering – De ziekteverzekering sloot het boekjaar 2004 af met een tekort van 513,6 miljoen euro, flink meer dan het deficit dat in 2003 werd geregistreerd (41,86 miljoen euro).

Volgens experts van het Riziv zouden, bij ongewijzigd beleid, de uitgaven van de ziektekostenverzekering in 2005 oplopen tot 17,598 miljard euro, 331 miljoen euro boven de groeinorm (+4,5%) en de inflatie. Zorgverstrekkers en ziekenfondsen vroegen de regering 17,535 miljard euro uit te trekken. Bij de opmaak van de rijksbegroting van 2005 legde de regering het Riziv-budget vast op 17,289 miljard euro. Dat bedrag hield rekening met een pakket besparingsmaatregelen ter waarde van 286 miljoen euro, waarvan 100 miljoen euro ten laste van de farmaceutische industrie, 40 miljoen euro ten laste van de apothekers en 37,5 miljoen euro ten laste van de artsen. De ziekenhuizen kregen dan weer 33 miljoen euro extra en er werd 44 miljoen euro vrijgemaakt voor nieuwe initiatieven.

Op 9 november overlegde minister Demotte met de sociale partners en de zorgactoren over zowel dringende als structurele besparingsmaatregelen in de gezondheidszorg. Hij zei dat er voor 2005, bovenop de vermelde 308 miljoen euro, nog eens 238 miljoen euro bespaard zou moeten worden. Het grootste deel daarvan zou door de artsen (90 miljoen euro) en de farmaceutische industrie (141 miljoen euro) gedragen moeten worden. Demotte legde een pakket maatregelen voor, waarvan sommige al in 2005 en andere pas later zouden ingaan. Het ging om onder meer de indeling van het land in zorgregio's en de afstemming van het ziekenhuisaanbod op de behoefte van de regio; de financiering van de ziekenhuizen met een vast bedrag per ziektebeeld; snellere en strengere bestraffing van artsen die systematisch te veel geneesmiddelen voorschrijven; een vermindering van het aantal apotheken; een centraal aankoopbeleid voor geneesmiddelen (het zogenaamde kiwi-model, naar het Nieuw-Zeelandse centraal aangestuurd aankoop- of prijszettingssysteem). Demotte gaf de zorgpartners twee weken tijd om te reageren en alternatieve voorstellen te formuleren.

Op een 'staten-generaal', op 22 november, waarop ze de besparingsvoorstellen onderzochten, eisten de Vlaamse ziekenhuizen, zowel de openbare als de christelijke, de onmiddellijke splitsing van de gezondheidszorg. Volgens de ziekenhuizen zou "snel en eenvoudig" 130 miljoen euro kunnen worden bespaard indien de Waalse ziekenhuizen voor hun uitgaven in klinische biologie, medische beeldvorming, dialyse en geneesmiddelen het profiel van de Vlaamse ziekenhuizen zouden volgen. Vier dagen later trokken de openbare ziekenhuizen tijdens een vergadering van de raad van bestuur van de (tweetalige) Vereniging van Openbare Verzorgingsinstellingen de splitsingseis weer in.

Mark Deweerdt

Nog op 22 november bleek tijdens de vergadering van het Verzekeringscomité van het Riziv dat de artsen, apothekers en farma-industrie de cijfers van minister Demotte over de budgetoverschrijdingen betwistten en de gevraagde besparingen grotendeels afwezen.

Op 24 november stemde de regering met het lichtjes bijgestuurde besparingsplan van Demotte in. De belangrijkste maatregelen waren de verhoging van het remgeld voor bepaalde pijnstillers, antibiotica en antidepressiva; de koppeling van het voorschrijfgedrag van de artsen aan hun accreditering; besparingen in de klinische biologie en de radiologie; de voorwaardelijke bevrozing van de indexering van de erelonen van de artsen tot april 2005; de invoering van een vaste 'all in'-vergoeding voor bepaalde medische ingrepen; een supplementaire contributie van de farmaceutische sector voor het voeren van promotie; de verhoging van het aandeel ten laste van de farmaceutische industrie in de budgetoverschrijding van 65 tot 72%. De regering besliste voorts de mogelijkheid te onderzoeken om bepaalde medicijnen via openbare aanbesteding aan te kopen en de gezondheidswet te wijzigen om in 2005 aanvullende maatregelen te kunnen nemen indien zou blijken dat de besparingsmaatregelen niet volstonden.

Op 23 december keurde de regering een wetsontwerp goed waarin de besparingsmaatregelen waren opgenomen. Het gaf de regering bovendien bijzondere machten om tussen 1 april en 31 december 2005 maatregelen te nemen om een ontsparing van het Riziv-budget te voorkomen, meer bepaald misbruik en oneigenlijk gebruik te bestrijden, een efficiëntere controle van de uitgaven te waarborgen en de erelonen en terugbetalingsvoorwaarden aan te passen.

XII. Het mobiliteitsbeleid

NMBS – Na lange en moeizame onderhandelingen over het ondernemingsplan Move en een sociaal akkoord, die in september 2004 begonnen waren,⁸⁴ sloten de directie van de NMBS en de vakbonden op 18 februari een ontwerpovereenkomst over de sanering van de spoorwegen. De bonden stemden in met de vrijwillige afvloeiing van 3.000 personeelsleden en een grotere mobiliteit en flexibiliteit voor het spoorwegpersoneel. Zij verkregen dat bij de herstructurering van de NMBS alle personeelsleden op de loonlijst van de op te richten holding zouden staan, zodat ze hetzelfde statuut zouden hebben en onder hetzelfde sociaal akkoord zouden vallen. Gedelegeerd bestuurder Karel Vinck zei dat de schrapping van 3.000 banen maar een eerste stap was, die niet zou volstaan om de noodzakelijke productiviteitsstijging te realiseren. De vakbonden keurden het ontwerpakkoord op 16 maart goed.

Op 26 maart besliste de regering de NMBS in drie delen op te delen. Enkele bepalingen in de programmawet van 9 juli 2004 (B.S. 15 juli 2004) gaven haar de be-

84. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 238-239.

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

voegdheid daar alle noodzakelijke maatregelen voor te nemen. De juridische herstructurering werd geregeld door twee KB's van 18 oktober 2004. Conform beide besluiten hield de NMBS per 1 januari 2005 op te bestaan. In de plaats kwam de NMBS Holding, die voor 100% eigendom is van de Belgische Staat en verantwoordelijk is voor het personeelsbeheer, het patrimonium, de financiën, de coördinatie en de strategie. De naam NMBS ging over op de naamloze vennootschap van publiek recht waarin de spooractiviteiten (reizigers- en goederenvervoer) van de oude NMBS werden ondergebracht en die 100% eigendom is van NMBS Holding. NMBS Holding heeft voorts een belang van 80% (de overige 20% is in handen van de Belgische Staat) in Infrabel, de naamloze vennootschap van publiek recht die instaat voor de beheersinfrastructuur (aanleg van sporen, seinen en perrons, onderhoud, verkeersgeleiding, dienstregeling). In de portefeuille van NMBS Holding kwam ten slotte ABX Logistics, de logistieke en wegtransportactiviteiten van de NMBS, waarvoor een overnemer zou worden gezocht. Het Fonds voor Spoorweginfrastructuur (FSI) nam de 'historische' schuld van de NMBS over, zoals de regering bij de opmaak van de begroting van 2005 had beslist. Aan het FSI werden gebouwen en terreinen van de NMBS overgedragen ter waarde van 7,4 miljard euro, het bedrag van de 'historische' schuld.

Op 28 oktober benoemde de regering de leden van de raad van bestuur en de gedelegeerd bestuurders van de opvolgmaatschappijen van de NMBS. Daaraan waren enkele maanden van wrijvingen tussen Vinck en de regering voorafgegaan. De belangrijkste mandaten werden verdeeld tussen de regeringspartijen, maar met de benoeming van Marc Descheemaecker (VLD) en Luc Lallemand (PS) tot gedelegeerd bestuurder van de NMBS respectievelijk Infrabel kreeg Vinck zijn zin. Descheemaecker zou zijn mandaat pas op 1 februari 2005 opnemen; tot dan bleef Vinck gedelegeerd bestuurder van de NMBS. Op 28 oktober kondigde Vinck aan dat hij eind januari ook ontslag zou nemen als gedelegeerd bestuurder van NMBS Holding, hoewel zijn mandaat tot de zomer 2005 liep. Hij zou opgevolgd worden door Jannie Haek (SP.A), de kabinetschef van vice-premier en minister van Overheidsbedrijven Vande Lanotte.

BIAC – Met het oog op privatisering werd de naamloze vennootschap van publiek recht BIAC (Belgian International Airport Company), die de luchthaven van Zaventem exploiteert, bij KB van 27 mei 2004 omgevormd in een naamloze vennootschap van privaatrecht. Met hetzelfde doel maakte het decreet van het Vlaams Parlement van 7 mei 2004 (*B.S.* 28 juni 2004) het mogelijk dat ook privaatrechtelijke bedrijven in zones voor gemeenschapsvoorzieningen of openbare nutsvoorzieningen werken en handelingen van algemeen belang kunnen uitvoeren. De maatregel was nodig om te vermijden dat grote delen van de luchthaven zonevreemd zouden worden.

Op 8 november werd bekend dat Macquarie Airports, een dochter van de Australische financiële groep Macquarie, voor 735 miljoen euro 70% van de aandelen van BIAC had gekocht. Het belang van de Belgische Staat in BIAC daalde daardoor van 63,56 tot 30%. De elf particuliere aandeelhouders deden hun belang volledig van de hand.

Mark Deweerdt

Luchthaven Zaventem – De politieke beroering over de spreiding van de vluchten van en naar de luchthaven van Zaventem duurde voort.⁸⁵ Op 27 februari stelde minister van Mobiliteit Bert Anciaux (Spirit) een reeks aanpassingen voor aan het spreidingsplan dat de regering op 3 december 2003 had goedgekeurd, dat de Raad van State op 19 december 2003 had geschorst omdat de veiligheid niet was gewaarborgd en dat de regering op haar bijzondere vergadering in Gembloers (16-17 januari) ter wille van de rechtszekerheid formeel had ingetrokken maar de facto zou toepassen. De aanpassingen betroffen een grotere alternatie in het gebruik van de drie startbanen, een aanscherping van de windnormen en een beperkte aanpassing van de vliegroutes. Het aangepaste spreidingsplan werd tussen 18 maart en 17 april in vier stappen in gebruik genomen. Begin mei werden, na klachten van de bewoners van de ooststrand, enkele vliegroutes licht gewijzigd. Op 4 maart verbrak het Hof van Cassatie het arrest van het hof van beroep van Brussel van 10 juni 2003, dat de overheid 60 dagen de tijd gaf om zowel de nachts als de dagvluchten over de hele regio te spreiden. Het Hof zei dat de rechter weliswaar kon vaststellen dat de overheid met de concentratie van de vluchten het principe van de gelijke behandeling schond, maar dat hij ter wille van de scheiding der machten zelf geen maatregelen mocht opleggen om de schending te verhelpen.

Op 25 maart deelde de Brusselse minister van Leefmilieu, Didier Gosuin (FDF-MR), mee dat het besluit over de geluidsnormen voor het luchtverkeer, dat twee jaar opgeschort was, opnieuw van kracht werd. Gosuin zei dat hij de maatregel nam omdat luchthavenexploitant BIAC en Belgocontrol weigerden mee te werken aan de opmaak van een geluidskadaster, op basis waarvan een definitief spreidingsplan zou worden opgemaakt. Tegen de beslissing werd beroep aange tekend bij de Raad van State door onder meer de schepencolleges van Grimbergen, Machelen, Meise en Vilvoorde, maar het werd op 21 oktober verworpen.

Op 6 juni betoogden in Brussel op initiatief van acht actiecomités ongeveer 1.000 omwonenden van de luchthaven tegen het spreidingsplan-Anciaux. Ze zeiden dat er meer mensen dan voordien hinder ondervonden en dat de lawaaihinder voor anderen was toegenomen. *De Standaard* schreef op 10 juli dat volgens een regeringsnota de doelstellingen van het spreidingsplan tussen 22 maart en 22 juni nagenoeg gerealiseerd waren. Alleen de zone Diegem, een van de zes 'geluidszones', kreeg een groter deel van de hinder (34,3%) dan in het plan was voorzien (29%).

Op 2 november verwierp de rechtbank van eerste aanleg van Brussel de klacht die de Brusselse minister van Leefmilieu, Evelyne Huytebroeck (Ecolo), in augustus tegen het spreidingsplan-Anciaux had ingediend.

Op 14 december legde de rechtbank van eerste aanleg van Brussel, na een klacht van 67 bewoners van de ooststrand, de voorlopige onderbreking op van het gebruik van landingsbaan 02. De federale regering ging tegen het vonnis in beroep. Minister van Mobiliteit Renaat Landuyt (SP.A) zei dat hij begin 2005 aanpassin-

85. *Ibidem*, pp. 149-153, 187-188 en 215-220.

gen aan het spreidingsplan zou voorstellen, op basis van de evaluatie waar een werkgroep met vertegenwoordigers van de federale, de Vlaamse en de Brusselse regering begin december aan begonnen was.

Op 8 juli kende de bestendige deputatie van de provincie Vlaams-Brabant aan de NV BIAC een nieuwe milieuvergunning toe voor de exploitatie van de luchthaven van Zaventem. De lopende vergunning verviel op 31 januari 2005. In de nieuwe vergunning, met een looptijd van 20 jaar, bleef het maximumaantal nachtvluchten behouden op 25.000, maar afhankelijk van de uitkomst van de (bij de toekenning van de vergunning nog lopende) onderhandelingen over de uitbreiding van het koerierbedrijf DHL, kon de deputatie dat cijfer zowel verhogen als verlagen. De vergunning verplichtte BIAC de taxibaan langs de start- en landingsbaan 25L te verlengen en op de drie start- en landingsbanen ILS-systemen (Instrumental Landing Systems) te plaatsen, om de uitvoering van het spreidingsplan-Anciaux van 28 februari mogelijk te maken. BIAC kreeg ook de opdracht tegen 8 januari 2005 te onderzoeken hoe het nachtlawaai verder verminderd kon worden.

Tegen de milieuvergunning werden bij de Vlaamse minister van Leefmilieu, Kris Peeters (CD&V), 225 bezwaarschriften ingediend. Op 30 december deelde Peeters mee dat hij, in overleg met de Vlaamse regering, de milieuvergunning van 8 juli had aangepast, om een evenwicht te realiseren tussen de ontwikkeling van de luchthavenregio en de leefbaarheid voor de omwonenden. De mogelijkheid het aantal nachtvluchten te verhogen, werd geschrapt. Om te voorkomen dat de Raad van State de vergunning zou vernietigen, schrapte Peeters ook de verplichting de taxibaan te verlengen (omdat BIAC dat niet vroeg) en ILS-systemen te plaatsen, en de banen en vluchtroutes van het spreidingsplan van 28 februari te gebruiken (omdat het een federale bevoegdheid was). Peeters gaf BIAC tot 1 oktober 2005 de tijd een studie uit te voeren over de vermindering van het nachtlawaai.

XIII. Het buitenlands en defensiebeleid

A. Buitenlandse politiek

Europese Unie – Op 16 september begon in de Kamercommissie voor de Herziening van de Grondwet de bespreking van het VLD-wetsvoorstel over de organisatie van een volksraadpleging over het Verdrag tot instelling van een grondwet voor Europa, dat de staats- en regeringsleiders van de lidstaten van de EU op 29 oktober in Rome zouden ondertekenen en dat nadien door de lidstaten geratificeerd moest worden. De PS deelde van bij het begin van de bespreking mee het voorstel niet te steunen. De drie andere regeringspartijen deden dat wel. De Franstalige socialisten vreesden dat de volksraadpleging een precedent zou scheppen en de deur zou openen voor soortgelijke raadplegingen over kwesties als de splitsing van de gezondheidszorg. De PS wees ook op het gevaar dat het

Mark Deweerdt

debat over de Europese grondwet versimpeld zou worden en bezedeld zou worden door een "racistische en xenofobe campagne tegen de toetreding van Turkije tot de EU". Op 16 november besliste de Kamercommissie het spoedadvies van de Raad van State over het wetsvoorstel te vragen. In zijn advies van 23 november bevestigde de Raad van State zijn vroegere stelling, dat er voorafgaandelijk een grondwetswijziging nodig is om volksraadplegingen te kunnen houden, omdat de grondwet de wetgevende macht exclusief toevertrouwt aan het federale parlement en de Koning.

Op 14 december keurde de commissie met een nipte wisselmeerderheid (9 tegen 8) artikel 1 van het wetsvoorstel goed. De liberalen, het Vlaams Belang en Spirit stemden voor; de socialisten en de christen-democraten stemden tegen. De SP.A verwees naar het negatieve advies van de Raad van State om de wijziging van haar standpunt te motiveren. Naar verluid gebeurde dat ook om de PS niet te isoleren binnen de regeringscoalitie. Over de overige artikelen en het hele wetsvoorstel zou pas in 2005 worden gestemd.

Congo en Centraal-Afrika – In het kader van de militaire samenwerking tussen België en Congo, waarvan in 2003 de hervatting was aangekondigd, verzorgden 206 Belgische militairen van begin februari tot begin juni in Kisangani de opleiding en opbouw van een eerste 'gemengde' brigade van het nieuwe Congolese leger, waarin soldaten van het regeringsleger en rebellen geïntegreerd zouden worden. In september kwamen 280 Congolese officieren naar België voor een vijf weken durende instructieopleiding in het kamp Elsenborn. Nadat eerst vier, vervolgens acht en nadien nog eens vier officieren waren gedeseerteerd, keerden 153 officieren al op 14 oktober naar Kinshasa terug, een week eerder dan gepland. Officieel heette het dat ze hun opleiding met succes hadden beëindigd. Op 16 november vertrokken 24 Belgische militairen naar Congo om de werking van de eerste gemengde brigade te evalueren, de in Elsenborn opgeleide officieren te begeleiden en de werking van bepaalde secties van de generale staf van het Congolese leger te analyseren.

De Congolese president, Joseph Kabila, bracht van 8 tot 10 februari een staatsbezoek aan België. Eerste minister Verhofstadt beloofde hem financiële en juridische hulp bij de verkiezingen die Congo in juni 2005 zou houden. In een toespraak in de Senaat bestempelde de Congolese president de vernieuwde betrekkingen tussen Brussel en Kinshasa als een "positief partnerschap". Kabila werd ook op het Paleis ontvangen. Hij nodigde koning Albert II uit voor een bezoek aan Congo "op een nader te bepalen datum". De Belgische regering vond het niet opportuun dat de koning nog vóór de verkiezingen van juni 2005 naar Congo zou reizen, zoals Kabila had voorgesteld.

De Waalse minister-president, Jean-Claude Van Cauwenberghe, deelde op 12 februari mee dat de Waalse regering geen exportlicentie verstrekke aan het Luikse wapenbedrijf New Lachaussée voor de renovatie van een munitiefabriek in Tanzania. Minister van Buitenlandse Zaken Michel had eerder gezegd geen graten te zien in de modernisering van de fabriek en de Nationale Delcrederedienst had er op 16 december 2003 mee ingestemd het exportkrediet voor 8,8 miljoen euro te

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

verzekeren. Federale parlementsleden hadden erop gewezen dat de renovatie van de munitiefabriek haaks stond op de Belgische inspanningen om de vrede in het Grote-Merengebied te herstellen. Van Cauwenberghe noemde als motief voor zijn beslissing eveneens de bedreiging voor het vredesproces.

Op 4 mei meldde *De Tijd* dat de regering 67% van de commerciële schuld van Congo aan België had kwijtgescholden, ruim 605 miljoen euro.

Minister Michel vertrok op 6 juni voor een spoedbezoek aan Congo, Oeganda en Rwanda om "het transitieproces te vrijwaren". Aanleiding voor het bezoek was de inname (2 juni) door muitende soldaten onder leiding van generaal Laurent Nkunda van de stad Bukavu, in het oosten van Congo. Volgens de Congolese overgangsregering en de legerleiding kregen de opstandelingen steun van Rwanda. In Kinshasa was het twee dagen na elkaar tot relletjes gekomen toen Congolezen protesteerden tegen de volgens hen passieve houding van de VN-vredesmacht (Monuc) in oostelijk Congo. Nkunda had zich op 6 juni uit Bukavu teruggetrokken. Michel kondigde aan het einde van zijn reis aan in Brussel een regionale top te organiseren met politici uit Congo, Rwanda en Burundi om het vredesproces in Centraal-Afrika weer op de sporen te helpen, maar die intentie bleef onuitgevoerd.

Met de vervanging (18 juli) van Michel door Karel De Gucht als minister van Buitenlandse Zaken kreeg het Belgische Afrika-beleid een kritischer toon. De Gucht had zich als VLD-voorzitter sceptisch getoond over de diplomatieke activiteiten van Michel, die gestalte gaven aan diens streven België opnieuw een actieve rol te laten spelen in Centraal-Afrika. Op 27 juli deelde de federale overheidsdienst Buitenlandse Zaken mee dat De Gucht het beleid van de Belgische regering inzake Centraal-Afrika zou voortzetten en "zijn volle aandacht [zou] besteden aan het Afrikaanse continent". De mededeling was kennelijk bedoeld om onder meer de Franstalige liberalen en het Hof gerust te stellen, waar twijfel was gerezen over de bereidheid van De Gucht het beleid van Michel voort te zetten. De Gucht liet niettemin snel verstaan dat België niet in zijn eentje een voorttrekkersrol kon spelen in de democratisering van Congo en dat hij daar internationale steun voor zou zoeken. Op zijn verzoek toonden de ministers van Buitenlandse Zaken van de EU-lidstaten zich op 13 september bereid logistieke steun te geven aan de Monuc-vredesmacht (waarvoor Afrikaanse landen de manschappen leverden). Ook kwamen zij overeen de Congolese regering onder druk te zetten om de geplande verkiezingen te laten doorgaan. In de senaatscommissie voor Buitenlandse Betrekkingen zei De Gucht op 15 september dat het Europees diplomatiek offensief zou worden gevoerd door een 'open trojka', waarvan België, Frankrijk en Groot-Brittannië de kern zouden vormen en waarbij andere landen konden aansluiten. Op 29 september deelde De Gucht mee dat hij Benin had verzocht de Monuc-vredesmacht te versterken en de regering van het Afrikaanse land daarbij Belgische steun had toegezegd.⁸⁶ Omdat België na de genocide in Rwanda (1994) besloten

86. In het kader van een militair samenwerkingsakkoord stonden Belgische officieren al in voor de opleiding van het leger van Benin.

Mark Deweerdt

had geen troepen meer naar zijn oud-kolonie te sturen, zou het op die manier indirect bijdragen tot de versterking van de Monuc.

Van 13 tot 20 oktober bracht De Gucht een bezoek aan Congo, Rwanda, Burundi, Oeganda, Angola, Zuid-Afrika en Benin. In Kinshasa kondigde hij op 14 oktober aan dat de regering van Benin ermee had ingestemd een bataljon para's naar de Monuc te detacheren. Belgische officieren zouden mee instaan voor de bevelvoering over het bataljon in Congo.

Na een gesprek met de Rwandese president, Paul Kagame, in Kigali liet De Gucht zich op 16 oktober negatief uit over de Congolese politieke leiders. Hij zei dat er in Rwanda, in vergelijking met de buurlanden, goed bestuurd werd en dat hij in Kinshasa weinig politici had ontmoet "die op mij een overtuigende indruk hebben gemaakt en die een bijdrage kunnen leveren tot de ontwikkeling van het land". Hij hekelde ook de corruptie in Congo.

De Congolese regering reageerde verontwaardigd. Nog op 17 oktober stuurde president Kabila een gezant naar Bukavu om De Gucht om uitleg te vragen. Ook de Belgische ambassadeur in Kinshasa werd telefonisch om opheldering gevraagd.

In eigen land kreeg De Gucht over het algemeen steun voor zijn verklaringen, al werd in perscommentaren en politieke reacties wel gewezen op de weinig diplomatieke manier waarop hij zich had uitgedrukt. Negatieve reacties kwamen er van de Franstalige liberalen. Minister van Ontwikkelingssamenwerking Armand De Decker zei (20 oktober) dat er geen vooruitgang wordt geboekt "door een banvloek uit te spreken over de politieke klasse van één van onze partnerlanden, waar België een rol speelt die steeds meer door de hele wereld wordt bekeken". Hij zei dat de MR niet zou toestaan dat "de vijf jaar van inspanningen" van minister Michel om de transitie in Congo te helpen slagen, ter discussie werd gesteld.

Op 18 oktober was De Gucht in Pretoria. Daar zei hij dat België tot het inzicht was gekomen dat het plan om nog vóór de verkiezingen 180.000 van de 300.000 rebellen in het eengemaakte leger te integreren onrealistisch was en daarom het beperktere, meer realistische plan van Zuid-Afrika wenste te steunen om enkele gemengde brigades te vormen.

Na zijn terugkeer uit Afrika herhaalde De Gucht op 21 oktober in de Kamercommissie voor Buitenlandse Zaken dat de Congolese leiders niet bekwaam waren alleen de staat op te bouwen en de corruptie terug te dringen, en dat Congo daarom onder "internationale curatele" zou moeten worden geplaatst. De Congolese minister van Informatie, Henri Mova Sakanyi, zei dat de verklaringen van De Gucht "op het randje van racisme en nostalgie naar het kolonialisme" waren. Kinshasa riep op 22 oktober zijn ambassadeur in Brussel voor overleg terug. Om een diplomatieke rel te vermijden, telefoneerde premier Verhofstadt nog op 22 oktober met president Kabila. Hij zei dat de verklaringen van De Gucht bedoeld waren om de Congolese leiders aan te moedigen het transitieproces voort te zetten en hen bewust te maken van hun historische verantwoordelijkheid. Verhofstadt zei ook dat België het overgangsproces bleef steunen.

Op 25 oktober kreeg De Gucht van zijn collega's van Landsverdediging, Flahaut, en Ontwikkelingssamenwerking, De Decker, toestemming met Zuid-Afrika een

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

“beperkt, realistisch en financieel haalbaar” plan voor de hervorming van het Congolese leger uit te werken.

Het relletje over de verklaringen van De Gucht kreeg een verlengstuk in Dar es Salaam waar president Kabila op 20 november, in de marge van de eerste internationale conferentie over het Grote-Merengebied, weigerde de Belgische minister van Buitenlandse Zaken te ontmoeten. De Gucht noemde de houding van Kabila “onaanvaardbaar”. Premier Verhofstadt ontbood de Congolese ambassadeur in Brussel om zijn ongenoegen te uiten. Achteraf werd gezegd dat het incident gesloten was. De ambassadeur zei dat De Gucht welkom was in Kinshasa.

Op 13 december ondertekenden de ministers van Landsverdediging van België, Zuid-Afrika en de Democratische Republiek Congo in Kinshasa een principeakkoord over de samenwerking bij de oprichting van een tweede eengemaakte brigade van het Congolese leger in Kamina, in de zuidoostelijke provincie Katanga. België verbond zich ertoe enkele instructeurs ter beschikking te stellen om de Zuid-Afrikanen in Kamina te ondersteunen, alsook middelen voor luchttransport. Het document liet de deur open voor een uitbreiding van de samenwerking bij de vorming van andere Congolese brigades.

Nadat zware gevechten waren uitgebroken rond Kanyabayonga, in Noord-Kivu, zei de Gucht op 17 december “ten zeerste verontrust” te zijn over de toestand in Oost-Congo. Hij zei dat het geweld ernstige gevolgen kon hebben voor het transitieproces in Congo en voor de regionale vrede, en riep alle facties in Congo op zich te houden aan de gemaakte afspraken.

Op 24 december zegde de regering de VN toe de 650 blauwhelmen uit Benin te ondersteunen die begin 2005 in het kader van de VN-vredesmissie Monuc in Congo zouden worden gestationeerd. België zou het Beninse leger twaalf Pandur-pantservoertuigen lenen en instaan voor het transport van de blauwhelmen naar Congo. Van een Belgische bevelvoering, waarvan De Gucht eerder gewag had gemaakt, was geen sprake meer.

Rwanda – In een interview met de RTBF-radio erkende Romeo Dallaire, de voormalige Canadese generaal die in 1994 opperbevelhebber was van de VN-missie in Rwanda, verantwoordelijk te zijn voor de dood van tien Belgische blauwhelmen in Kigali. De tien para’s waren op 7 april door soldaten van het Rwandese leger vermoord. Nabestaanden van de slachtoffers hadden Dallaire ervan beschuldigd niet te hebben ingegrepen.

Op 9 maart schreef de Franse krant *Le Monde* dat volgens een Frans politierapport de Rwandese president en toenmalige rebellenleider Paul Kagame verantwoordelijk was voor de aanslag van 6 april 1994 op het vliegtuig van de toenmalige president van Rwanda, Juvénal Habyarimana, waarmee de genocide tegen de Tutsiminderheid was begonnen. Kagame, die op 10 maart in België arriveerde voor een driedaags officieel bezoek, ontkende op 11 maart op een persconferentie elke betrokkenheid bij de aanslag.

Op 28 maart bood Bernard Ntuyahaga zich vrijwillig aan bij de Brusselse onderzoeksrechter Damien Vandermeersch, die hem meteen aanhield. Ntuyahaga, een gewezen Rwandese majoor, was op 26 maart vrijgelaten in Tanzania waar hij

Mark Deweerdt

sinds juni 1998 vast zat. Hij werd beschouwd als de spilfiguur in de moord op de tien Belgische blauwhelmen.

Verenigde Staten – Minister van Landsverdediging André Flahaut (PS) veroorzaakte in het begin van het jaar een relletje met de VS. In een interview met het weekblad *Humo* (20 januari) zei Flahaut dat, indien hij een Amerikaan was, hij voor een Democraat zou stemmen. Hij noemde het VS-leger “inefficiënt” en had ook kritiek op het Irak-beleid en de houding van de VS tegenover de Belgische genocidewet. De verklaringen van Flahaut kwamen op een ogenblik dat de relaties tussen Brussel en Washington, die in 2003 fel hadden geleden onder de Irak-oorlog en de klachten tegen Amerikaanse politici op grond van de genocidewet, zich aan het normaliseren waren.⁸⁷ Volgens *De Standaard*, die op 30 januari over de zaak berichtte, had premier Verhofstadt op 23 januari een brief geschreven naar Flahaut waarin hij diens verklaringen “ongepast tegenover een bondgenoot” noemde en had de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken, Colin Powell, op verzoek van het Witte Huis zijn Belgische ambtgenoot, Louis Michel, opgebeld om zijn ongenoegen te vertolken.

Minister Michel bracht van 24 tot 27 mei een bezoek aan de VS, dat Buitenlandse Zaken “een bekroning van de verbetering in de bilaterale relaties” noemde. Michel had een gesprek met Powell en werd op het Witte Huis ontvangen door Condoleezza Rice, de nationale veiligheidsadviseur.

Israël – Minister Michel bracht op 16 februari een bezoek aan Israël, dat paste in de toenadering tussen beide landen. De verstandhouding tussen België en Israël was in 2003 bekoeld door de klachten die op basis van de genocidewet tegen onder anderen premier Ariel Sharon waren ingediend.⁸⁸ Na een gesprek met de Israëlische minister van Buitenlandse Zaken, Sylvan Shalom, in Jeruzalem zei Michel dat een “pijnlijk hoofdstuk” afgesloten was.

Libië – Op 15 februari bracht minister Michel een kort bezoek aan Libië. In de havenstad Sirte had hij een gesprek met zijn ambtgenoot, Abderahman Shalgam, en met de Libische leider, Moammar Kadhafi. Michel overhandigde Kadhafi een uitnodiging van premier Verhofstadt voor een bezoek aan België en de Europese Commissie. Kadhafi aanvaardde de uitnodiging. Het bezoek van de Libische leider had plaats op 27 april. Het was sinds 1989 geleden dat Kadhafi nog het Afrikaanse continent had verlaten. Aan zijn politiek isolement door het Westen was een einde gekomen nadat Libië smartgeld had betaald aan de nabestaanden van de slachtoffers van de Lockerbie-aanslag (1988) en zijn programma voor de aanmaak van massavernietigingswapens had stopgezet. In Brussel had Kadhafi een gesprek met de voorzitter van de Europese Commissie, Romano Prodi, een werklunch met de Commissie, en een ontmoeting met premier Verhofstadt en andere leden van de regering. Hij zag ook een delegatie van het federale parlement en had een ontbijtvergadering met bedrijfsleiders.

87. M. DEWEERDT, *a.w.*, p. 243.

88. *Ibidem*, pp. 158-161 en p. 243

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

Afghanistan – De regering besliste op 9 juli het aantal militairen dat deelnam aan de Navo-vredesmacht in Afghanistan (ISAF) tijdelijk te verhogen van 290 tot 620. De bijkomende militairen vertrokken eind juli, begin augustus naar Afghanistan en zouden daar tot februari 2005 blijven.

Irak – De regering besliste op 10 september om, met het oog op de voor 30 januari 2005 geplande verkiezingen in Irak, gedurende twee maanden een C-130-transportvliegtuig ter beschikking te stellen voor het vervoer van hoofdzakelijk VN-burgerpersoneel van de Jordaanse hoofdstad, Amman, naar Irak. België bleef bij het standpunt geen militairen in te zetten in Irak. In Amman namen sinds midden juli twee Belgische politieagenten deel aan de opleiding van Irakese agenten.

Ex-Joegoslavië – De missie van het derde bataljon parachutisten (Tielen) in Kosovo, dat op 26 maart afgelost zou worden door paracommando's van het derde regiment Lansiers (Marche-en-Famme), werd verlengd tot 8 april, nadat in de Servische provincie onlusten waren uitgebroken tussen Serviërs en Albanezen. De bijna 200 para's van Marche vertrokken om dezelfde reden al op 24 maart. Aan EUFOR, de EU-troepenmacht die op 1 december de Navo-vredesmacht (SFOR) in Bosnië afloste, nam België deel met vier Agusta-helikopters en 54 militairen.

B. Landsverdediging

De ministerraad keurde op 9 januari het investeringsprogramma van de krijgsmacht voor 2004-2007 goed, ter waarde van 2,4 miljard euro. Het was een uitvloeisel van het 'Stuurplan Defensie' dat minister van Landsverdediging André Flahaut (PS) op 3 december 2003 had voorgesteld met het oog op de versnelde uitvoering van het 'Strategisch plan voor de modernisering van het Belgische leger 2000-2015' van 12 mei 2000.

Op 9 juli stemde de regering in met de aankoop van 220 lichte pantservoertuigen op wielen ('Multipurpose Protected Vehicle') voor 220 miljoen euro. De landcomponent van de krijgsmacht had 446 MPPV's willen bestellen, maar de regering wilde niet verder gaan dan, naast de aankoop van 220 voertuigen, een optie te nemen op de latere bestelling van nog eens 132 stuks. De ministerraad gaf ook groen licht voor de bestelling van 440 jeeps, voor 50 miljoen euro, met een optie op een aanvullende bestelling van 180 stuks. Het leger had 830 jeeps willen kopen. De regeringsbeslissing de legeraankopen af te remmen was een gevolg van de opmerking van de Inspectie van Financiën, dat het niet zeker was of de geplande besparingen in het leger gerealiseerd zouden worden. Op 23 december besliste de regering de aankoop van de jeeps af te blazen, omdat de enige regelmatige van de zeven ingediende offertes te duur was. De aankoopprocedure zou in 2005 overgedaan worden.

Op 28 juli droeg de Belgische krijgsmacht haar laatste kazernes in de buurt van Keulen over aan de Duitse overheid. De overdracht paste in het strategische moderniseringsplan, dat voorzag in de repatriëring van alle Belgische militairen uit

Mark Deweerdt

Duitsland. De laatste Belgische militaire basis in Duitsland, het oefenkamp Vogel-sang, zou eind 2005 worden gesloten.

Op 17 december ondertekenden minister Flahaut en vertegenwoordigers van een internationaal consortium van studie bureaus het contract voor het ontwerp en de begeleiding van de bouw van de nieuwe hoofdzetel van de Navo in Evere, tegenover het complex waar het Navo-hoofdkwartier in 1967 "voorlopig" was ondergebracht. Op verzoek van de Navo nam België de leiding van het project op zich; de staat zou daarvoor een vergoeding krijgen van 3% van de kosten, die op 400 miljoen euro werden geraamd. De bouwwerken zouden in 2005 beginnen. Naar aanleiding van de Belgische kritiek op de invasie in Irak en de problemen met de toepassing van de genocidewet was in 2003 van Amerikaanse zijde gesuggereerd dat het niet zeker was dat de nieuwe Navo-hoofdzetel in België zou worden gebouwd.⁸⁹

Minister Flahaut kreeg in maart kritiek voor zijn benoemingsbeleid in het militair hospitaal in Neder-over-Heembeek, inzonderheid voor de vervanging van de directieleden door bevriende militairen en de bevordering van luitenant-kolonel Jean Pirson, het hoofd van het brandwondencentrum, nadat de medische raad en de directie van het hospitaal diens verwijdering hadden gevraagd wegens een deontologische en een ethische fout bij de behandeling van een patiënt. Vier chirurgen van het brandwondencentrum vroegen daarop hun overplaatsing aan. Premier Verhofstadt gelastte Flahaut op 10 maart een objectief onderzoek in te stellen over de toestand in het brandwondencentrum en het functioneren van Pirson.

Volgens het onderzoeksrapport, dat op 20 april uitlekte in enkele Waalse kranten, had Pirson geen medische, deontologische of ethische fout begaan, maar wel een gebrek aan leiderschap vertoond. Het rapport wreef hem ook beheers- en managementfouten aan. Volgens het rapport was er tussen het diensthoofd en de chirurgen een "onherstelbare breuk" ontstaan. Op 21 april deelde Flahaut in de Kamercommissie voor Landsverdediging mee dat Pirson tijdelijk op non-actief gezet en vervangen werd door zijn adjunct; de mutatieaanvragen van de chirurgen werden geschorst. Flahaut kondigde voorts een audit van het hele militair hospitaal aan. Op 28 mei schorste de Raad van State de beslissing van Flahaut om Pirson op non-actief te zetten. Omdat samenwerking met een deel van het medisch en paramedisch korps niet mogelijk werd geacht, werd Pirson overgeplaatst naar de generale staf van de krijgsmacht. De Raad van State maakte op 9 juni die mutatie ongedaan. Ook een tweede overplaatsing van Pirson werd door de Raad van State op 24 september geschorst. Op 27 september ging Pirson weer aan het werk in het brandwondencentrum.

In mei werd Flahaut in opspraak gebracht door enkele militairen die verdacht werden van fraude bij de aankoopdienst van het leger. Er was sprake van misbruik van de dienstwagen en onregelmatigheden bij de huur van een gebouw in Waver waar het Defensiehuis was gevestigd. Het parket-generaal van Brussel,

89. *Ibidem.*, pp. 157, 161 en 188-189.

dat de aantijgingen onderzocht, zei op 26 mei dat er geen reden was om een gerechtelijk onderzoek in te stellen tegen Flahaut.

XIV. Overige gebeurtenissen en ontwikkelingen

Koninklijk Huis – Op 6 februari werd Louise Sophie Mary geboren, het eerste kind van prins Laurent en prinses Claire. Het voornemen van prins Laurent om Reza Pahlavi, de zoon van de in 1979 verdreven sjah van Iran, te vragen als moslimpeter voor Louise dreigde een diplomatiek incident met Iran te veroorzaken. Laurent was bevriend met Reza, die als balling in de VS verbleef en er zich opwierp als leider van de Iraanse oppositie. De zaak kwam op 10 februari ter sprake in de Kamer. Minister van Buitenlandse Zaken Michel zei dat de prins de regering verzekerd had dat de keuze van een peter België “niet in een diplomatiek ongemak” zou brengen. Laurent bevestigde dat hij er nog altijd over dacht “een persoon behorend tot het moslimgeloof als een van de peters of meters” te kiezen, maar de Kerk wees erop dat de peter en meter rooms-katholiek moeten zijn. Louise zou bij haar doopsel (5 september) twee katholieke meters hebben gekregen.

Drie Vlaamse partijen, het Vlaams Belang, de N-VA en Spirit, reageerden negatief op verklaringen van kroonprins Filip op 27 november, aan het eind van een handelsmissie naar China, over een nauwere samenwerking tussen de gewesten in het domein van de buitenlandse handel.⁹⁰ De drie partijen zeiden dat er niet op de regionalisering van het exportbeleid kon worden teruggekomen. Premier Verhofstadt noemde het “volkomen vanzelfsprekend” dat de prins zijn tevredenheid uitdrukte over een geslaagde economische missie waaraan de drie gewesten deelnamen en dat hij de hoop uitsprak dat de regio’s nog nauwer zouden samenwerken.

Op 30 november ontstond hevige commotie in de Wetstraat toen, via de commerciële zender VTM, bekend werd dat prins Filip tijdens de China-reis tegenover een journalist van het weekblad *Story* scherp had uitgehaald naar het Vlaams Belang. De prins had volgens het weekblad gezegd: “In ons land zijn er mensen en partijen zoals het Vlaams Belang die tegen België zijn, die ons land kapot willen maken. Ik kan je verzekeren dat ze dan met mij te maken krijgen, en vergis je niet: ik ben een taaie als het moet. Ik laat niet zomaar over me heen wandelen”. Volgens Filip zou België als één land naar buiten moeten komen, “anders is het gedaan met België, dan bestaan we niet meer. En wie aan België komt, komt aan mij”.

90. Volgens *Gazet van Antwerpen* en *Het Belang van Limburg* (3 november) had het Paleis eerder wrevel laten blijken over de deelname van Marie-Rose Morel, één van de vertegenwoordigers van het Vlaams Belang in het Vlaams Parlement, aan de handelsmissie. De federale en de Vlaamse minister van Buitenlandse Handel, Verwilghen respectievelijk Moerman, zeiden dat Morel haar mindervalide vader begeleidde en niet tot de officiële delegatie behoorde.

Mark Deweerdt

Meteen na het VTM-journaal verspreidde premier Verhofstadt een mededeling waarin hij zei een gesprek te hebben gehad met Filip en het “tafelgesprek” met de *Story*-journalist toeschreef aan een “emotioneel moment” van de kroonprins. Voorts stond in de mededeling: “Hoewel ik mij kan voorstellen dat de prins zich afzet tegen partijen die de splitsing van het land voorstaan, is dat evenwel niet in overeenstemming met de huidige en vooral de toekomstige constitutionele rol van de prins in ons land. Die rol vraagt terughoudendheid in de uitspraken, in het bijzonder over politieke partijen, zelfs indien die partijen het niet goed menen met de toekomst van het land”.

Alle Vlaamse partijen keurden de handelwijze van prins Filip af; in het Franstalige landsdeel was er begrip voor zijn verklaringen. Volgens PS-voorzitter Di Rupo had hij gezegd “wat heel wat Franstaligen en Vlamingen stilletjes denken”. Tijdens het vragenuurtje in de Kamer zei premier Verhofstadt (2 december) dat leden van de koninklijke familie moeten kunnen deelnemen aan de grote maatschappelijke debatten, maar “zonder dat er polemieken ontstaan of zonder dat er persoonlijke aanvallen worden gelanceerd”. In alle politieke debatten over de democratische instellingen moeten de leden van de koninklijke familie terughoudendheid aan de dag leggen om te vermijden dat zij in het centrum van een polemiek terechtkomen en het risico lopen zelf het voorwerp van politieke controverses te worden, die zou kunnen afstralen op de monarchie en het staatshoofd in het bijzonder, “wiens politieke neutraliteit onbetwistbaar moet zijn”.

Ministers van Staat – Bij KB van 26 januari 2004 (B.S. 28 januari 2004) werden SP.A-voorzitter Steve Stevaert, gewezen vice-premier Herman Van Rompuy (CD&V), oud-minister en gewezen VU-voorzitter Jaak Gabriëls (VLD), Charles Picqué (PS), voormalig minister-president van de Brusselse regering, Philippe Monfils (MR), voormalig minister-president van de Franse gemeenschapsregering, en gewezen Europees commissaris burggraaf Etienne Davignon tot minister van Staat benoemd.

Staatsblad – Het Arbitragehof vernietigde op 16 juni, na een klacht van de Franstalige ambtenarenvakbond Gerfa, de bepalingen in de programmawet van 24 december 2002 over de nagenoeg exclusieve publicatie van het *Belgisch Staatsblad* via het internet. Om jaarlijks 2 miljoen euro te besparen, had de federale regering beslist vanaf 1 januari 2003 van het *Staatsblad* nog maar drie exemplaren te laten drukken. Volgens het Arbitragehof was de nieuwe publicatieprocedure strijdig met het gelijkheidsbeginsel, omdat de regering onvoldoende maatregelen had genomen om de gelijke toegang van de rechtsonderhorigen tot de officiële teksten te waarborgen. Regering en parlement kregen tijd tot 31 juli 2005 om dat verzuim te herstellen.

Moslimexecutieve – Op 31 mei verstreek het mandaat van de zestien leden van het Executief van de Moslims van België, het uitvoerend orgaan van de islamitische eredienst, maar minister van Justitie Onkelinx zei dat het Executief kon voortwerken tot de hernieuwing van de islamitische overlegorganen. De zestien leden waren bij besluit van 18 juli 2003 benoemd voor een beperkte periode en met de op-

dracht verkiezingen voor de Algemene Vergadering (moslimraad) voor te bereiden, nadat de zestien leden die op 4 mei 1999 waren benoemd, ontslag hadden genomen om een einde te maken aan de interne conflicten die de werking van het Executief verlamden.

Sinds september 2003 was minister Onkelinx in overleg met het Executief over de nieuwe samenstelling van de in 1998 voor het eerst verkozen Algemene Vergadering. Aanvankelijk was er een akkoord om een derde van de mandaten te hernieuwen, maar toen er over de procedure daarvoor geen overeenstemming werd gevonden, besliste Onkelinx de hele moslimraad te vernieuwen, om de legitimiteit ervan te versterken en een betere vertegenwoordiging van de moslimgemeenschap in Vlaanderen na te streven. Met de wet van 20 juli 2004 (B.S. 30 juli 2004) richtte het parlement een vijf leden tellende commissie op om de hernieuwing van de organen van de islamitische eredienst te organiseren. De verkiezing van de Algemene Vergadering zou op 20 maart 2005 plaatshebben.

'Kyoto' – De federale regering en de gewestregeringen raakten het op 8 maart eens over de bijdrage van elk gewest tot de realisatie van de Kyoto-doelstellingen, de vermindering van de uitstoot van broeikasgassen overeenkomstig het Kyoto-protocol. Ten opzichte van 1990 zou Vlaanderen de uitstoot tegen 2008-2012 met 5,2% verminderen en Wallonië met 7,5%; in Brussel zou de uitstoot 3,5% hoger mogen liggen. De Vlaamse regering had zich in het begin van het jaar in de Nationale Klimaatconferentie verzet tegen het reductievoorstel van federaal minister van Leefmilieu Freya Van den Bossche (SP.A). Ze stemde met het voorstel in nadat de federale regering had toegezegd op haar bijzondere vergadering in Raversijde (zie III) zelf extra maatregelen te zullen nemen om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen.

Uit een studie van het Planbureau over het energieverbruik tot 2003, die op 7 april werd gepresenteerd op een colloquium, zou de geplande sluiting van de kerncentrales de CO₂-uitstoot, na een periode van stabilisatie, vanaf 2015 weer sterk doen stijgen.

Op 24 juni, bijna drie maanden na het verstrijken van de termijn (31 maart), stuurde België zijn allocatieplan naar de Europese Commissie. Dat plan, de verzameling van een federaal en drie regionale plannen, stelt de emissierechten van de bedrijfssectoren en de betrokken bedrijven vast.

Uit cijfers van het Europees Milieuagentschap (15 juli) bleek dat de uitstoot van broeikasgassen in België in 2002 voor het derde jaar op rij was gestegen, met 0,5%. In de Europese Unie was de uitstoot voor het eerst lichtjes gedaald (0,5%). Tegenover 1990 lag de uitstoot in België 9,6% hoger.

Eliaheffing – De bijzondere wet van 13 september 2004 [tot wijziging ...] (B.S. 9 november 2004) voegde aan de bijzondere wet van 8 augustus 1980 tot hervorming der instellingen een bepaling toe, die de federale regering de bevoegdheid gaf jaarlijks aan de gemeenten van elk gewest, na voorafgaand eensluidend advies van de betrokken gewestregering, de opbrengst toe te wijzen van de federale bijdrage ter compensatie van de inkomstenderving van de gemeenten ingevolge de liberalisering van de elektriciteitsmarkt. Premier Verhofstadt had de compensatie

Mark Deweerdt

voor het verlies dat de gemeenten zouden lijden door het wegvallen van dividenden van de elektriciteitsintercommunales al in 2002 in het vooruitzicht gesteld. Vooral de Vlaamse gemeenten hadden op een compensatie aangedrongen. De bijzondere wet van 13 september 2004 gaf de gewesten de bevoegdheid gehele of gedeeltelijke vrijstelling te verlenen van de federale bijdrage, die naar Elia, de beheerder van het distributienet, Eliaheffing werd genoemd, hoewel die geen uitstaans had met de heffing.

De programmawet van 27 december 2004 (B.S. 31 december 2004) stelde het bedrag van de heffing vast op 4,91 euro per MWh voor de periode van 1 mei 2004 tot 1 juli 2007 en op 2 euro voor de daaropvolgende periode tot 1 juli 2010. De Eliaheffing zou enkel in Vlaanderen geheven worden; Wallonië en Brussel stelden de bedrijven en particulieren vrij van de betaling ervan.

Tobin-tax – Met een wisselmeerderheid van socialisten, christen-democraten en groenen keurde de Kamer op 1 juli de invoering goed van een zogenaamde Tobin-tax. Volgens de wet van 19 november 2004 tot invoering van een heffing op omwisselingen van deviezen, bankbiljetten en munten (B.S. 24 december 2004) bedraagt de heffing 0,2 per duizend van de in België omgewisselde som. Transacties van natuurlijke personen tot 10.000 euro per jaar en van centrale banken zijn vrijgesteld. De datum van de inwerkingtreding van de wet zou later worden bepaald en was afhankelijk van de invoering van eenzelfde belasting in alle lidstaten van de Europese en Monetaire Unie of van de totstandkoming van een Europese richtlijn of verordening.

Antidiscriminatiewet – Het Arbitragehof vernietigde op 6 oktober enkele onderdelen van de antidiscriminatiewet van 25 februari 2003 en gaf aan andere bepalingen een restrictieve interpretatie. Volgens de wet was er sprake van discriminatie wanneer een verschil in behandeling dat niet objectief en redelijkerwijze wordt gerechtvaardigd, rechtstreeks gebaseerd is op geslacht, ras, huidskleur, afkomst, afstamming, seksuele geaardheid, burgerlijke stand, geboorte, fortuin, leeftijd, geloof of levensbeschouwing, gezondheidstoestand, handicap of fysieke eigenschap. Het Arbitragehof vond het niet pertinent de discriminatiegronden te beperken en meer bepaald taal en politieke overtuiging uit te sluiten. Het schrapte daarom de limitatieve opsomming en verruimde zo het begrip 'discriminatiegronden'. Het Arbitragehof vernietigde, ter wille van de vrijheid van meningsuiting, de bepaling waarin "het verspreiden, het publiceren of het openbaar maken van een tekst, een bericht, een teken of enig andere drager van discriminerende uitlatingen" een omstandigheid werd genoemd waarin discriminatie verboden is. Ten slotte schrapte het Arbitragehof de strafbaarheid van wie openlijk zijn voorname te kennen geeft tot discriminatie, haat of geweld jegens een persoon of een groep en van een ambtenaar die zich schuldig maakt aan discriminatie. Bovendien kan volgens het arrest discriminatie enkel worden bestraft wanneer iemand benadeeld wordt en de vervolgende partij daar het bewijs van levert. Het aanzetten tot discriminatie, haat of geweld jegens een persoon, een groep, een gemeenschap of de leden ervan, bleef na het arrest strafbaar. Zowel het Vlaams Blok, dat

het vernietigingsberoep had aangetekend, als het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding reageerden tevreden op het arrest.

Antwerpen – Op 25 maart werd bekend dat het parket van Antwerpen de schepen van (onder meer) Informatie en Sport van de stad Antwerpen, Chantal Pauwels (Groen!), wenste te vervolgen wegens schrifftevervalsing, gebruik van valse stukken en verduistering. De andere schepenen die in 2003 genoemd waren in de zogenaamde Visa-affaire, die Antwerpen in een politieke crisis had gestort, gingen vrijuit.⁹¹ Na aanvullend onderzoek besliste het parket op 2 juni van de vervolging van Pauwels af te zien en de zaak zonder gevolg te klasseren. Op 28 oktober meldde *Gazet van Antwerpen* dat in de Visa-affaire zestien ambtenaren naar de raadkamer waren verwezen, onder anderen politiekorpschef Luc Lamine, stadssecretaris Fred Nolf en adjunct-stadssecretaris Freddy Vandekerckhove. Sinds het begin van 2003 had het gerecht 64 dossiers geopend over mogelijke fraude en corruptie in de Antwerpse stadsdiensten, waarvan er eind 2004 zestien geseponeerd waren. Een van de zaken betrof het tekort van 22,5 miljoen euro in de boekhouding van het OCMW, waarover *Gazet van Antwerpen* op 4 oktober had bericht.

Proces-Cools – Op 7 januari veroordeelde het hof van assisen van Luik zes van de acht beschuldigen tot gevangenisstraffen van 5 tot 20 jaar voor de moord op minister van Staat André Cools. Het ging om Richard Taxquet (20 jaar) en Pino di Mauro (20 jaar), de privé-secretaris respectievelijk de chauffeur van wijlen minister Alain Van der Biest, als opdrachtgevers van de moord, en voorts Cosimo Solazzo (20 jaar), Domenico Castellino (20 jaar), Luigo Contrino (5 jaar) en Carlo Todarello (5 jaar). Mauro de Santis en Silvio de Benedictis werden vrijgesproken. De eigenlijke moordenaars, twee Tunesiërs, waren in 1998 in hun land tot 20 jaar cel veroordeeld. Het Hof van Cassatie verwierp op 16 juni het beroep dat Taxquet en Di Mauro tegen het arrest hadden ingesteld.

Dutroux-affaire – In 2004 viel het doek over de Dutroux-affaire die sinds de zomer van 1996 soms hevige beroering had veroorzaakt in de publieke opinie en op het politieke vlak had geleid tot de hervorming van politie en gerecht. Het hof van assisen van Aarlen veroordeelde op 22 juni, na een proces dat op 1 maart was begonnen en ruim 2,4 miljoen euro had gekost, Marc Dutroux tot levenslange gevangenisstraf voor de ontvoering, opsluiting en verkrachting van zes meisjes en voor de moord op An Marchal, Eefje Lambrecks en Bernard Weinstein. Zijn vrouw, Michelle Martin, kreeg 30 jaar cel, zijn handlanger Michel Lelièvre 25 jaar. De vierde beschuldigde, Michel Nihoul, werd vrijgesproken voor de ontvoeringen en kreeg 5 jaar gevangenisstraf als leider van een bende die drugs dealde en mensenhandel organiseerde. Het Hof van Cassatie verwierp op 15 december het beroep dat Dutroux en Martin tegen het arrest hadden aangetekend.

Op 25 november besliste de kamer van inbeschuldigingstelling van Luik het zogenaamde Dutroux-bis-onderzoek te sluiten. Het onderzoek naar de betrokkenen

91. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 246-248.

Mark Deweerdt

heid van Dutroux bij een groter netwerk van kinderontvoering en -misbruik, een hypothese waarover in de media soms hartstochtelijk was gepolemiseerd tussen ‘believers’ en ‘disbelievers’ bij politie, gerecht en pers, was op 22 oktober 2001 geopend.

Milieuboxenaffaire – Het hof van beroep van Antwerpen vernietigde op 30 juni het vonnis van de correctionele rechtbank van 23 oktober 2003 waarin oud-minister Leo Delcroix veroordeeld was wegens schrijftvervalsing in de zogenaamde milieuboxenaffaire.⁹² Volgens het hof waren de feiten in maart 2002 verjaard; de zaak was pas in september 2003 voor de strafrechter ingeleid. Delcroix zei dat hij op een vorm van eerherstel van zijn partij (CD&V) rekende, omdat hij zijn politieke loopbaan wegens verdachtmakingen en aantijgingen in verband met de zaak had moeten onderbreken.

Gellingen – Bij de explosie van een ondergrondse aardgasleiding op het industrieterrein van Gellingen (Ghislengien, prov. Henegouwen) vielen er op 30 juli achttien doden en 138 gewonden, van wie er later nog zes zouden sterven. Bij de dodelijke slachtoffers waren er vijf brandweermannen, een politieagent en een technicus van Electrabel, die opgeroepen waren nadat een gaslek was vastgesteld. Premier Verhofstadt keerde uit vakantie terug om de plaats van de ramp te bezoeken. Op de dag van de begrafenis van de brandweermannen (4 augustus) werd een dag van nationale rouw gehouden. De gasramp was voor de regering aanleiding om, met terugwerking tot 1997, de morele schadevergoeding te verhogen voor overleden hulpverleners en hulpverleners die blijvend arbeidsongeschikt zijn. Een en ander werd geregeld in de programmawet van 27 december 2004 (B.S. 31 december 2004), die ook het (niet-geïndexeerde) bedrag van de fiscale vrijstelling van de vergoedingen voor vrijwillige brandweerlieden en vrijwilligers van de Civiele Bescherming optrok van 1.500 tot 2.850 euro. Voor de vergoeding van de ongeveer dertig niet-verzekerde slachtoffers richtte de regering op 10 september een stichting op, die werd gestijfd door aardgasnetwerkbeheerder Fluxys en de verzekeringsondernemingen.

XV. De evolutie in de politieke partijen

Vlaams Blok/Belang – Het hof van beroep van Gent veroordeelde op 21 april de Nationalistische Omroepstichting, het Nationalistisch Vormingsinstituut en de Vlaamse Concentratie, drie met het Vlaams Blok gelieerde vzw’s, tot een geldboete van elk 12.394 euro wegens “het medewerken aan of het behoren tot een groep of vereniging die kennelijk en herhaaldelijk discriminatie verkondigt” (artikel 3 van de antiracismewet van 30 juli 1981). Het Hof van Cassatie had op 18 november 2003 een arrest van 26 februari 2003 van het hof van beroep van Brussel

92. *Ibidem*, p. 250.

vernietigd waarmee het vonnis van 29 juni 2001 van de correctionele rechtbank van Brussel was bevestigd. Die rechtbank had zich onbevoegd verklaard om de klacht te behandelen die de Liga voor Mensenrechten en het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en Racismebestrijding tegen de drie vzw's hadden ingediend.⁹³ Volgens het hof van beroep van Gent viel de toepassing van de antiracismewet ten aanzien van een politieke partij wel degelijk onder de bevoegdheid van de strafrechter. Met tientallen citaten uit publicaties van het Vlaams Blok onderbouwde het hof zijn stelling dat het Vlaams Blok tussen juli 1999 en januari 2001 "kennelijk en herhaaldelijk" racisme had verkondigd. De drie vzw's hadden daaraan meegewerkt; het Vlaams Blok kon niet worden vervolgd omdat de partij geen rechtspersoonlijkheid had.

De partijleiding noemde het arrest een "lang en goed voorbereide aanslag van het regime op de enige oppositiepartij", zei haar vreemdelingenstandpunt niet te zullen wijzigen en cassatieberoep te zullen aantekenen. Zij riep de kiezers op om op 13 juni "een duidelijke stem uit te brengen tegen het dreigende ondemocratische partijverbod". Indien het Hof van Cassatie het arrest bevestigde, zou de partij haar naam, haar statuten en haar beginselverklaring wijzigen om te voorkomen dat personen die zich met het Blok associëren vervolgd zouden worden wegens racisme.

De Standaard schreef op 23 juni dat, om de kans op beleidsdeelname te vergroten, de top van het VB het er vrijwel eens over was geworden in de herfst de beginselverklaring uit 1977 te herzien, de partijvoorzitter te verkiezen⁹⁴ en "waarschijnlijk" de partijnaam te wijzigen. Het was nog niet duidelijk of dat vóór dan wel na het arrest van het Hof van Cassatie zou gebeuren.

In *Gazet van Antwerpen* haalde Kamerlid Filip De Man op 6 september uit naar de "angsthazen" van de partijtop die "bang zijn voor het regime". Hij kantte zich tegen het voornemen de partijnaam te veranderen en tegen een afzwakking van het partijprogramma. In de gesloten en strak geleide partij die het Vlaams Blok was, was het ongebruikelijk dat openlijk kritiek werd geuit op de partijleiding. De Man werd beschouwd als de woordvoerder van een minderheidsgroep die geen duimbreed wilde afwijken van een harde oppositielijn en niet akkoord ging met de behoedzame koerswending van rechts-radicalen naar 'fatsoenlijk rechtse' beleidspartij.

De partijraad aanvaardde op 11 september unaniem het voorstel van het partijbestuur in elk geval de partij te moderniseren en op 14 november een nieuwe partij op te richten indien het Hof van Cassatie op 9 november het arrest van 26 april zou bevestigen. Voorzitter Vanhecke beklemtoonde dat het partijprogramma niet gewijzigd zou worden.

Op 6 november namen eerst het partijbestuur en vervolgens de partijraad nieuwe statuten en een nieuwe beginselverklaring aan, die in voorkomend geval door de

93. *Ibidem*, p. 258.

94. Frank Vanhecke was in 1996 tot voorzitter aangewezen door de toen afgetreden stichtersvoorzitter Karel Dillen.

Mark Deweerdt

nieuw op te richten partij zouden worden overgenomen. Het beginsel uit de verklaring van 1977, dat de “overgrote meerderheid der niet-Europese gastarbeiders” naar hun land moeten terugkeren, was vervangen door het principe dat een terugkeerbeleid ontwikkeld moet worden voor vreemdelingen die “onze cultuur, onze normen en waarden, onze leefgewoonten” en principes zoals de scheiding van Kerk en Staat, de democratie, de vrije meningsuiting en de gelijkwaardigheid van man en vrouw “afwijzen, negeren of bestrijden”.

Op 9 november bevestigde het Hof van Cassatie het arrest van het Gentse hof van beroep van 26 april. Het veegde alle middelen van de verdediging van het Vlaams Blok van tafel en stelde in het bijzonder dat het misdrijf in artikel 3 van de antiracismewet een zelfstandig misdrijf is. Voor de veroordeling was het derhalve niet vereist dat de drie vzw's zelf kennelijk en herhaaldelijk discriminatie hadden verkondigd, noch dat het Vlaams Blok vervolgd of veroordeeld was. De partijleiding zei “geschokt” te zijn door het arrest, maar zich naar de gevolgen ervan te zullen schikken.

Op 14 november kwam voor de middag de partijraad van het Vlaams Blok bijeen om de partij te ontbinden en onder de naam Vlaams Belang en met dezelfde leiding een ‘nieuwe’ partij te stichten. Na de middag had een partijcongres plaats, waarop de kopstukken van de ‘oude’ en de ‘nieuwe’ partij sterk de continuïteit beklemtoonden. Opmerkelijk was de “waarschuwing” die Kamerfractie leider Gerolf Annemans richtte tot “alle juridische hoofdrolspelers” van het VB-proces, van wie de namen “voorgoed in het geheugen van deze jurist gegrift zijn”.

Op 21 november verkoos de partijraad van het Vlaams Belang Frank Vanhecke tot partijvoorzitter. Hij haalde het met 76,5% van de stemmen van het Brusselse parlementslid Erland Pison, die zich op de valreep kandidaat had gesteld. Op 12 december, tijdens een congres waarop het programma van de ‘nieuwe’ partij werd voorgesteld, bekrachtigden de kaderleden tijdens een geheime stemming de keuze van de partijraad. Vanhecke kreeg 442 (94,2%) van de 469 stemmen; er waren 901 kaderleden en mandatarissen stemgerechtigd.

Op 1 december begon een 1 miljoen euro dure campagne om de nieuwe partijnaam bekend te maken en nieuwe leden te werven. Volgens de partijleiding had het Vlaams Belang er in de drie weken na het arrest van het Hof van Cassatie meer dan 1.600 leden bijgekregen.

Intussen was in het Vlaams Parlement een discussie ontstaan over de aanvullende partijdotatie van het Vlaams Belang (ruim 130.000 euro per maand). Volgens het reglement kan het Bureau tijdelijk de dotatie intrekken van een partij die blijkens een vonnis of een arrest de antiracismewet heeft geschonden. De Juridische Dienst wees er in een nota bovendien op dat het feit dat het Vlaams Belang de rechtsofpvolger was van het Vlaams Blok, geen recht op een dotatie creëerde. Om een dotatie te krijgen, moet een partij gekozenen hebben en dus aan de jongste verkiezingen hebben deelgenomen. Indien het Vlaams Blok ontbonden en het Vlaams Belang een nieuwe partij was, zoals de partijtop herhaaldelijk had verklaard, zou het Vlaams Belang geen recht hebben op een dotatie. In een brief van 26 november aan de voorzitter van het Vlaams Parlement deelden partijvoorzitter Vanhecke en fractievoorzitter Filip Dewinter mee dat het Vlaams Belang en het

Vlaams Blok dezelfde partij zijn, conform de omschrijving in onder meer het reglement van het Vlaams Parlement en de wet over de financiering en boekhouding van de politieke partijen, en dat het Vlaams Belang sinds 14 november zowel de rechtsopvolger als de politieke opvolger van het Vlaams Blok is. Op 29 november stelde het Uitgebreid Bureau van het Vlaams Parlement unaniem vast dat het Vlaams Belang geen nieuwe partij is. Een meerderheid van de bureauleden besliste de partijdotatie niet in te trekken. Alleen SP.A-Spirit en Groen! hadden van die reglementaire mogelijkheid gebruik willen maken; de andere fracties vonden dat niet opportuun.

Eveneens in de nasleep van het arrest van 9 november en de 'omvorming' van het Vlaams Blok in het Vlaams Belang besliste de senaatscommissie voor Binnenlandse Zaken op 14 december om begin 2005 het wetsontwerp-Eerdekens-Gerkens te behandelen. Het regelde de procedure voor de toepassing van de zogenaamde droogleggingswet van 12 februari 1999, die het mogelijk maakt tijdelijk de dotatie in te trekken van een partij die "vijandig staat" tegenover de mensenrechten.⁹⁵ De Kamer had het wetsvoorstel op 14 januari goedgekeurd. In de Senaat hadden de Vlaamse fracties het niet opportuun gevonden het ontwerp vóór de verkiezingen van 13 juni te behandelen.

CD&V en N-VA – Bij de voorstelling van het 'Comité tegen stemrecht voor vreemdelingen' op 15 januari bleek dat Johan Weyts, één van de CD&V-vertegenwoordigers in het Vlaams Parlement, bestuurslid en ondervoorzitter was van het op initiatief van kopstukken van het Vlaams Blok opgerichte comité (zie II). Het bericht veroorzaakte beroering in de partij, die samenwerking met het Vlaams Blok principieel afwees. CD&V-voorzitter Yves Leterme had tijdens het weekeinde van 17-18 januari een gesprek met Weyts. Na de vergadering van het Politiek Bestuur van 19 januari werd meegedeeld dat Weyts zich in een geschreven verklaring verontschuldigd had "voor het feit dat hij Yves Leterme niet ingelicht had over het initiatief en zijn deelname eraan" en meegedeeld had dat hij ontslag nam als ondervoorzitter en bestuurslid van het comité. Later op de dag preciseerde Weyts dat hij lid van het comité bleef. In een geheime stemming besliste de CD&V-fractie in het Vlaams Parlement op 20 januari Weyts uit de fractie te zetten. Tegelijk werd gezegd dat de procedure werd ingeleid om hem tijdens de Algemene Vergadering van 17 februari uit de partij te zetten. Weyts betreurde de beslissing en zei tot de verkiezingen van 13 juni als onafhankelijk volksvertegenwoordiger zitting te nemen in het Vlaams Parlement. Op 19 februari werd bekend dat de uitsluitingsprocedure niet was opgestart en dat Weyts partijlid kon blijven. Half april werd hij opnieuw lid van de parlementsfractie.

Na de publicatie van een VRT-DS-opiniepeiling (5 februari), die de N-VA minder dan 5% van de kiesintenties gaf, zodat de partij bij de verkiezingen van 13 juni naar alle waarschijnlijkheid uit het Vlaams Parlement zou verdwijnen, en waaruit voorts bleek dat CD&V de grootste Vlaamse partij was geworden, pleitte CD&V-

95. M. DEWEERDT, *a.w.*, pp. 258-259.

Mark Deweerdt

voorzitter Leterme voor een hergroepering van de democratische krachten die streefden naar een verruiming van de politieke autonomie van Vlaanderen. Hij zei dat zijn partij de deur liet openstaan voor de vorming van een verkiezingskartel met de N-VA. Na mislukte gesprekken daarover had de N-VA begin september 2003 een kartel met CD&V “definitief” van de hand gewezen. Het was dan ook een complete verrassing dat het Politiek Bestuur van CD&V, met 40 stemmen voor, één tegen en drie onthoudingen, en de Partijraad van de N-VA, met een meerderheid van 75 tot 80%, op 14 februari beslisten dat de twee partijen in een “open Vlaams kartel” aan de Europese en regionale verkiezingen van 13 juni zouden deelnemen. Naar achteraf bleek, had Leterme al op 5 februari, via oud-minister-president Luc Van den Brande, contact genomen met N-VA-voorzitter Geert Bourgeois. De onderhandelingen begonnen op 7 februari. Op 12 februari werden de onderhandelaars het eens over een basistekst, waarin de twee partijen zeiden samen te zullen ijveren voor een Vlaanderen met meer en volwaardige bevoegdheden en voor een “warme samenleving” waarin vrijheid wordt gekoppeld aan verbondenheid en verantwoordelijkheid. Volgens het ‘Valentijnsakkoord’ zouden CD&V en de N-VA samen campagne voeren voor de verkiezingen van 13 juni en zich onder de naam CD&V/N-VA aan de kiezers presenteren. De N-VA kreeg drie verkiesbare en drie strijdplaatsen toegezegd.

Het bestuur van de Brusselse afdeling van de N-VA verwierp op 19 februari de kartelvorming en besliste met een eigen lijst aan de verkiezingen van 13 juni deel te nemen. Het zei dat het niet kon samenwerken met de Brusselse CD&V omdat die partij meewerkte aan de uitholling van de taalwetgeving, en dat er geen garanties waren dat de N-VA een verkiesbare plaats zou krijgen op de kartellijst voor het Brussels Hoofdstedelijk Parlement en voor de zes Brusselse zetels in het Vlaams Parlement. Begin maart kreeg de Brusselse N-VA-afdeling een nieuw bestuur, dat naar eigen zeggen “enthousiast” in kartel met CD&V naar de verkiezingen zou gaan.

Op 19 februari verspreidde Leterme een mededeling waarin hij weersprak dat CD&V een “rechts-conservatieve partij” zou zijn geworden, zoals vanuit de SP.A en de VLD na de aankondiging van het ‘Valentijnsakkoord’ was gesuggereerd. Aan de top van de christelijke arbeidersbeweging ACW was de toenadering tussen CD&V en de N-VA met argwaan gevolgd. Vooral de splitsing van de sociale zekerheid waarvoor de N-VA opkomt en het kritische standpunt van die partij tegenover vakbonden en ziekenfondsen lagen voor het ACW moeilijk.

Twee dagen vóór het ‘Valentijnsakkoord’, op 12 februari, keurde de Kamer het wetsvoorstel-Bourgeois goed dat het recht op overheidsfinanciering uitbreidt tot partijen die in maar één van beide federale assemblees vertegenwoordigd zijn. Door de maatregel zou de N-VA, die bij de verkiezingen van 18 mei 2003 uit de Senaat was verdwenen en nog maar één Kamerlid had, met terugwerking tot 1 juni 2003 toch een partijdotatie krijgen. Volgens persberichten steunden de VLD en de SP.A het wetsvoorstel om te beletten dat de N-VA uit financiële overwegingen toenadering zou zoeken tot CD&V. De Senaat zou het wetsvoorstel, dat de facto gekoppeld was aan het PS-Ecolo-‘droogleggingswetsvoorstel’ (zie boven bij Vlaams Blok/Belang), pas in 2005 goedkeuren.

Matthias Storme nam op 26 april ontslag uit het partijbestuur van de N-VA. Na de veroordeling van drie satellietorganisaties van het Vlaams Blok (zie boven) had hij in *De Morgen* (24 april) verklaard dat het “een morele plicht” was “te protesteren tegen de [antiracismewet] zoals ze in dat arrest is geïnterpreteerd” en dat men “zou kunnen zeggen dat het bijna een morele plicht is om voor het Vlaams Blok te stemmen”. N-VA-voorzitter Bourgeois had op 24 april gezegd dat Storme zich met zijn “oproep” een “foertstem” te geven aan “een partij die alles negatief bekijkt en niets heeft bijgedragen voor Vlaanderen”, buiten de partij had gezet. Het partijbestuur vond evenwel dat Storme lid van de partij kon blijven.

Na de verkiezingen van 13 juni, waarin het CD&V/N-VA-kartel de grootste formatie in Vlaanderen was geworden, en de benoeming van Leterme tot minister-president van de Vlaamse regering, werd politiek secretaris Jo Vandeurzen waarnemend CD&V-voorzitter. De Algemene Vergadering besliste op 7 september om in de derde week van oktober een nieuwe voorzitter te verkiezen. Voor de opvolging van Leterme schoof de partijtop Vandeurzen, die net als Leterme tot de ACW-vleugel werd gerekend, als consensuskandidaat naar voren. Oud-minister Eric Van Rompuy kwam op voor open verkiezingen en liet uitschijnen zich kandidaat te zullen stellen. Volgens waarnemers effende hij daarmee de weg voor Kamerfractie leider Peter De Crem die een veeleer “rechts” profiel had. De Crem maakte op 13 september zijn kandidatuur bekend, enkele uren nadat Vandeurzen zich officieel kandidaat had gesteld. Op 30 september diende de Mechelse afdelingsvoorzitter Karel Van Butsel zich als “kandidaat van de vrijwilligers en militanten” aan. Na een opvallend serene verkiezingsstrijd werd op 29 oktober meegedeeld dat Vandeurzen met 53,8% van de 40.001 uitgebrachte stemmen tot voorzitter was verkozen. De Crem kreeg 35,5% van de stemmen, Van Butsel 10,9%. Het Politiek Bestuur wees op 6 december Etienne Schouppe tot politiek secretaris aan.

Het ACW-congres besliste op 27 november de bevoorrechte relatie met CD&V te behouden en “bij voorkeur” met die partij als politieke partner samen te werken, maar die samenwerking continu te evalueren. Het congres wees de oprichting van een eigen partij, waar vooral vanuit het vakverbond (ACV) werd voor gepleit, van de hand. ACW-voorzitter Jan Renders zei dat het ACW afstand zou nemen van CD&V indien de partij een coalitie zou sluiten met extreem-rechts.

VLD en Vivant – Na een “verzoeningsgesprek” waaraan ook de gewezen partijvoorzitters Annemie Neyts en Herman De Croo deelnamen, deelden VLD-voorzitter Karel De Gucht en senator Hugo Coveliers op 5 januari mee dat ze overeengekomen waren “de bladzijde om te slaan en met een schone lei te beginnen”. Coveliers was op 12 december 2003 op instigatie van de partijtop afgezet als voorzitter van de senaatsfractie omdat hij herhaaldelijk kritiek had geuit op het regeerakkoord, de partijleiding en de besluitvorming in de partij. Hij had “eherstel” en “verontschuldigen van De Gucht” gevraagd en ermee bedreigd een “rechts alternatief” op te richten met hetzij het Liberaal Appèl van Ward Beysen, hetzij de N-VA.

Mark Deweerdt

Op 18 januari werd bekend dat Claudine De Schepper, die de VLD vertegenwoordigde in het Vlaams Parlement, ondervoorzitter was geworden van het 'Comité tegen stemrecht voor vreemdelingen' (zie II). Het partijbestuur schaarde zich op 19 januari achter het verzoek van de arrondissementele afdeling Antwerpen aan de statutaire commissie Claudine De Schepper te schrappen als partijlid. Op 28 januari werd De Schepper uit de fractie in het Vlaams Parlement gezet. Op 20 februari werd meegedeeld dat ze naar het Vlaams Blok was overgestapt.

Op 30 januari meldde *De Morgen* dat een groep van zestien dertigers rond minister-president Bart Somers die zich 'Generatie 2016' noemde, in het vooruitzicht van het programmacongres van 6 en 7 februari een manifest had geschreven waarmee ze de partij in een progressieve richting wilde sturen. De dertigers hadden naar eigen zeggen de ambitie de eerste "toonaangevende generatie" in de VLD te zijn sinds de Verhofstadt-generatie (die in 1979 was aangetreden) en te voorkomen dat de VLD verzandde in "conservatisme, verkramping en verzuring". *De Standaard* publiceerde op 31 januari het manifest, dat op 4 februari officieel werd voorgesteld. De bedoeling van 'Generatie 2016' prominent aanwezig te zijn op het programmacongres, werd doorkruist door het feit dat de congresbijeenkomst werd beheerst door het migrantenstemrecht en de verdere regeringsdeelname; later werd van het initiatief nog maar weinig gehoord.

Op vrijdagavond 6 februari begon op de Heizel in Brussel een tweedaags programmacongres. Het was de bedoeling de conclusies van de debatten over een reeks teksten op te nemen in een manifest, dat op 24 en 25 april aan het congres ter stemming zou worden voorgelegd en het partijprogramma voor de volgende tien jaar zou bevatten. Alle aandacht ging evenwel naar de bespreking, aan het begin van de tweede congresdag (7 februari), van drie actualiteitsresoluties die waren ingediend door de Antwerpse Jong-VLD-afdeling over respectievelijk de bevestiging van het partijstandpunt over het gemeentelijk migrantenstemrecht, het voorstel een volksraadpleging over het migrantenstemrecht te houden en de vraag of het migrantenstemrecht een regeringscrisis waard was. De Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken zou de week nadien stemmen over het wetsontwerp betreffende het gemeentelijk kiesrecht voor migranten, dat door de VLD bestreden werd. Voorzitter De Gucht had gezegd dat de partij met de beslissingen van het congres rekening zou moeten houden (zie voor een en ander ook II).

Na een vier uur durende, af en toe emotionele discussieronde, met als hoogtepunt een dramatische oproep van minister van Staat Willy De Clercq de "motie van wantrouwen tegen de partijtop" af te wijzen en de partij niet in een "diepe crisis" te storten, besliste 83% van de ongeveer 1.800 congresgangers dat het migrantenstemrecht geen regeringscrisis waard was; 13% vond van wel, 4% onthield zich. Na de stemming werd beslist het congres voortijdig te beëindigen. Het voor april geplande tweede deel van het programmacongres zou niet doorgaan.

Daags na het congres laaide de kwestie opnieuw op, met de aankondiging van partijvoorzitter en Kamerlid De Gucht dat hij een amendement zou indienen om het toepassingsgebied van het migrantenstemrecht in te perken. De coalitiepartners maar ook premier Verhofstadt waren ontstemd over het initiatief.

Waarnemers brachten het in verband met de latente machtsstrijd tussen de VLD-voorzitter en de eerste minister.⁹⁶

Enkele uren nadat de Kamercommissie voor Binnenlandse Zaken op 11 februari het wetsontwerp over het migrantenstemrecht had goedgekeurd, kwam op initiatief van Verhofstadt de VLD-top zonder De Gucht bijeen. Beslist werd daags nadien een ruimere groep, met alle fractieleiders en ministers, bijeen te roepen en De Gucht te vragen tot de verkiezingen van 13 juni een stap opzij te doen. Hij zou vervangen worden door Annemie Neyts. Naar verluid hadden de coalitiepartners van de VLD op de verwijdering van De Gucht aangedrongen en was Verhofstadt eveneens tot het besluit gekomen dat het gedrag van de partijvoorzitter een bedreiging vormde voor het voortbestaan van de regering.

Tijdens de vergadering van 12 februari weigerde De Gucht ontslag te nemen. Onder zware druk stemde hij er wel mee in de politieke leiding, die volgens de statuten samen met de algemene leiding door de partijvoorzitter wordt waargenomen, af te staan aan premier Verhofstadt en minister-president Somers.

Daags nadien rees in de partij kritiek op de regeling. Somers en nadien Verhofstadt spraken zelf van een "tijdelijke oplossing". Jong VLD riep op zo snel mogelijk voorzittersverkiezingen te houden, wat alleen mogelijk was indien het congres met een tweederde meerderheid een motie van wantrouwen tegen De Gucht zou goedkeuren of indien De Gucht zelf zou beslissen op te stappen. André Delys, Herman De Croo en anderen pleitten er eveneens voor snel een nieuwe voorzitter aan te wijzen.

Tijdens het weekeinde nam de druk op De Gucht toe en werd koortsachtig een uitweg gezocht. De Gucht, Verhofstadt en Patrick Dewael hadden op 14 februari een gesprek dat als "therapeutisch" werd omschreven. Op (zondag) 15 februari werd opnieuw intens overleg gepleegd. 's Avonds verspreidde de VLD een mededeling waarin stond dat De Gucht, Dewael en Verhofstadt een einde hadden gesteld "aan het geschil dat reeds enkele dagen woedde in de partij". Zij erkenden dat er sinds het congres "van beide zijden fouten werden gemaakt" en dat het niet aangewezen was "de eerste minister naast de regering ook de partij politiek te laten leiden". "Om het vertrouwen te herstellen" zou De Gucht het partijbestuur voorstellen europarlementslid Dirk Sterckx als voorzitter ad interim aan te wijzen. Op 16 februari aanvaardde het partijbestuur dat voorstel. Sterckx, die EU-verslaggever van de VRT was vooraleer hij in 1999 tot Europees parlementslid voor de VLD was verkozen, werd eerst aangewezen als ondervoorzitter van de partij. In een tweede stemming stelde het partijbestuur hem aan tot waarne-

96. De Gucht was een koele minnaar van de verruiming, in 2002, van de VLD met de groep christen-democraten rond Johan Van Hecke die Verhofstadt had voorbereid. De premier had dan weer kritiek gehad op de manier waarop De Gucht in 2002 het conflict met Ward Beysen had aangepakt. In 2003 had De Gucht geweigerd Patrick Dewael op te volgen als minister-president van de Vlaamse regering, zoals Verhofstadt had voorgesteld. De Gucht had enkele keren laten blijken niets te maken te hebben met de toezegging door Verhofstadt van een ministerportefeuille aan Hugo Coveliens.

Mark Deweerdt

mend voorzitter, tot ten minste de verkiezingen van 13 juni. Doordat De Gucht geen ontslag nam, bleef hij volgens de statuten partijvoorzitter.

Het VLD-congres besliste op 16 februari in een kartel met Vivant en onder de benaming 'VLD-Vivant' aan de verkiezingen van 13 juni deel te nemen; er waren drie tegenstemmen en vijf onthoudingen. Er zou geen gemeenschappelijk programma zijn; Vivant kreeg op elke lijst een strijdplaats aangeboden.

De algemene vergadering van Vivant herverkoos op 27 maart partijstichter Roland Duchâtelet tot partijvoorzitter.

Op 16 juni, drie dagen na de voor de VLD tegenvallende Europese en regionale verkiezingen, deelde Sterckx aan het partijbestuur mee dat hij zijn opdracht als 'campagnevoorzitter' als beëindigd beschouwde en nam de Gucht opnieuw de leiding van de partij in handen.

Op 26 juni riepen Bart Somers, Vincent Van Quickenborne en Sven Gatz, drie vertegenwoordigers van 'Generatie 2016', in afzonderlijke kranteninterviews op de partij grondig te vernieuwen en een liberaler, democratischer en Vlaamser profiel te geven. Van Quickenborne zei dat de "nieuwe generatie" uit de schaduw moest treden en de toekomst van de partij moest bepalen. Somers zei dat Verhofstadt "meer ruimte naast hem" moest laten. De Gucht reageerde geprikkeld op het initiatief en zei dat de VLD "vooral rust" nodig had. Op 1 juli zei ook oud-voorzitter Annemie Neyts dat het driemanschap Verhofstadt-Dewael-De Gucht zou moeten worden "opgebroken".

Op 18 juli werd De Gucht benoemd tot minister van Buitenlandse Zaken in de herschikte federale regering. Het partijbestuur wees op 19 juli Bart Somers tot waarnemend voorzitter aan, nadat hij als lid van het partijbestuur was gecoöpteerd en tot ondervoorzitter was verkozen. Het partijbestuur besliste de bestuursverkiezingen die in april 2005 zouden worden gehouden, te vervroegen.

De verkiezingen hadden plaats op 4 december. Voor het voorzitterschap waren er zeven geldige kandidaturen ingediend, maar op 26 november trok senator Hugo Coveliers zich, zoals verwacht werd, terug en zegde hij zijn steun toe aan Vlaams-Parlementslid en gemeenschapssenator Jean-Marie Dedecker die eveneens kritisch stond tegenover de partijleiding, de partij een meer rechtse koers wilde doen varen en voorstander was van de opheffing van het 'cordon sanitaire' rond het Vlaams Blok/Belang. De verkiezingsstrijd verliep bijzonder grimmig, in die mate dat het partijbestuur er Dirk Sterckx op 29 november mee gelastte bij de kandidaten op sereniteit aan te dringen.

Op 2 december meldde de VRT dat oud-voorzitter De Gucht in de *Villa Politica*-uitzending van 3 december verklaarde dat hij de statutaire commissie zou verzoeken Coveliers uit de partij te zetten omdat hij haar bleef beschadigen. De Gucht tilde vooral zwaar aan de suggestie van Coveliers dat de uitslag van de voorzittersverkiezingen gemanipuleerd zou worden.

Tot opluchting van de partijtop die een "verscheurende" tweede ronde had gevreesd, werd Somers al op 4 december tot VLD-voorzitter verkozen. Als kandidaat van het partijestablishment kreeg hij 13.414 of 50,46% van de 26.586 geldige stemmen. Aan de verkiezingen hadden 27.110 van de ruim 72.000 leden

deelgenomen. Met 38,32% (10.187 stemmen) haalde Dedecker verrassend meer dan de 30% die hij en waarnemers in de partij hadden verwacht. Patricia De Waele kreeg 1.712 stemmen, Jef Valkeniers 716, Karine Brusselmans 417 en Christian De Stoop 140. Somers riep op de gelederen te sluiten en beloofde de voorzitter van alle leden te zijn, beter te luisteren naar de basis, kritisch te staan tegenover de regering en de partij een scherper profiel te geven. Dedecker zag in zijn resultaat een signaal van de VLD-leden om de partij in rechtse richting te sturen.

Op 6 december zei Somers dat hij bij de statutaire commissie geen klacht zou indienen tegen Coveliers. Hij riep De Gucht op dat evenmin te doen. Na nieuwe ontwikkelingen zou Coveliers in 2005 niettemin uit de partij gezet worden.

Groen! – In de Groen!-afdeling van de provincie Limburg deed zich in februari een breuk voor tussen voor- en tegenstanders van samenwerking met de SP.A. Een nipte meerderheid (53%) van de partijleden had zich op 13 november 2003 uitgesproken voor de vorming van een verkiezingskartel met de socialisten, maar was twee dagen later door het nationaal congres teruggefloten. Senator Jacinta De Roeck had om die reden de partij de rug toegekeerd. Minister Ludo Sannen, een andere voortrekker van samenwerking met de SP.A, had gezegd zich over zijn toekomst te beraden. Nadat partijvoorzitter Vera Dua er begin februari op aangedrongen had dat hij snel klaarheid zou scheppen, deelde Sannen het partijbestuur (10 februari) en de fractie in het Vlaams Parlement (11 februari) mee dat hij niet zou deelnemen aan de verkiezingen van 13 juni.

Nog op 11 februari besliste het partijbestuur van Groen!-Limburg toch een verkiezingskartel te vormen met SP.A-Spirit. Van de 16 aanwezige bestuursleden stemden er acht voor en onthielden er zich twee; de zes anderen hadden uit protest vóór de stemming de vergadering verlaten. Op 17 februari kondigde Sannen aan dat hij ontslag nam uit de Vlaamse regering omdat hij zich niet kon terugvinden in de onafhankelijke koers van zijn partij en voorstander bleef van de aansluiting in Limburg van Groen! bij het SP.A-Spiritkartel. Hij zou als onafhankelijke kandidaat op de Limburgse SP.A-Spiritlijst deelnemen aan de verkiezingen van 13 juni.

Twee Antwerpse groenen, oud-Kamerlid Fauzaya Talhaoui en Vlaams-Parlements lid Jo Vermeulen, verlieten kort daarop eveneens hun partij en zouden een plaats krijgen op de SP.A-Spiritlijst voor het Europees respectievelijk het Vlaams Parlement.

SP.A – De ‘open brief’ van 19 oktober waarin de Vlaamse minister van Werk en Onderwijs, Frank Vandenbroucke, het beleid van de federale regering bekritiseerde (zie VII.B), verraste de top van de SP.A en veroorzaakte deining in de strak hiërarchisch georganiseerde partij, die coherent en eenduidig placht te communiceren. Partijvoorzitter Steve Stevaert, die in Cuba verbleef, zei dat het niet zijn “gewoonte is te reageren op persoonlijke initiatieven en vrije tribunes”, maar volgens persberichten was de partijleiding hevig ontstemd en werd het initiatief van Vandenbroucke algemeen afgekeurd. Op 22 oktober keerde Stevaert vervroegd uit Cuba terug. Nog dezelfde avond kwam hij met Vandenbroucke, Vande Lanotte en Patrick Janssens bijeen om de zaak te bespreken. Na de vergadering van het

Mark Deweerdt

partijbureau van 25 oktober zei Stevaert dat het initiatief van Vandenbroucke “niet voor herhaling vatbaar is” en dat de bladzijde omgeslagen was.

Spirit – Partijvoorzitter Els Van Weert, die op 18 juli tot staatssecretaris in de herschikte federale regering was benoemd, werd ad interim vervangen door ondervoorzitter en Kamerlid Geert Lambert. Voor de verkiezing van een nieuwe partijvoorzitter waren er drie kandidaten. Op 16 oktober bleek dat Lambert door 88,8% van de 2.607 (van de 4.387) leden die aan de schriftelijke verkiezingen hadden deelgenomen, tot voorzitter was verkozen. Hij haalde het van Eric Feremans, de voormalige voorzitter van de afdeling Menen (4,95%), en filmmaker Jan Bucquoy (4,17%). In de aanloop naar de verkiezingen had Lambert een manifest geschreven waarin hij voorstelde de partij een helder en herkenbaar links-liberaal profiel te geven en de base-line ‘Wijs, niet grijs’ die sinds januari werd gebruikt, te wijzigen in ‘De Vlaamse links-liberalen’. Het uitgebreide partijbestuur stemde in het weekeinde van 27-28 november met zijn voorstel in.

MR en CDH – Op 26 januari riepen MR-voorzitter Antoine Duquesne (in *La Libre Belgique*) en MR-leider Louis Michel (in *Vers l’Avenir*) de christen-democraten op samen met de liberalen een “pôle des libertés” te vormen, als alternatief voor de “pôle des gauches” tussen de PS en Ecolo. Nog dezelfde dag wees het partijbureau van het CDH een samengaan met de MR af. CDH-voorzitter Joëlle Milquet zei wel bereid te zijn met de MR te praten over de vorming van een regeringscoalitie na de regionale verkiezingen van 13 juni. Duquesne concludeerde uit de afwijzing dat het CDH zich bij de “pôle des gauches” wilde aansluiten.

Op 29 januari deelde CDH-Kamerlid Richard Fournaux, die voorstander was van een samengaan met de MR, mee dat hij wegging uit zijn partij en een eigen beweging zou oprichten die later bij de MR zou aansluiten. Hij kreeg diezelfde dag de steun van senator Luc Paque en op 31 januari die van het Brusselse parlementslid Béatrice Frateur, die eveneens het CDH verlieten.

Op 12 juli, nadat de MR door de PS van verdere deelname aan de Waalse, de Brusselse en de Franse gemeenschapsregering was uitgesloten, deelde Antoine Duquesne mee dat hij ontslag nam als MR-voorzitter. Voor zijn opvolging dienden zich twee kandidaten aan: Charles Michel, de zoon van Louis Michel, en Serge Kubla. Het was bekend dat de relatie tussen de twee, die beiden Waals-Brabant als kieskring hebben en van juli 1999 tot juli 2004 minister waren geweest in de Waalse regering, gespannen was. Omdat er binnen de MR verzet rees tegen de “clan-Michel” en om een bits duel tussen zijn zoon en Kubla te voorkomen, schoof Louis Michel half augustus Didier Reynders als consensuskandidaat naar voren. Op 26 augustus stelde Reynders zich kandidaat. Hij werd op 9 oktober met 94,1% van de stemmen tot MR-voorzitter verkozen. Aan de verkiezingen nam 37,9% van de leden deel.

PS – Isabelle Simonis nam op 23 oktober ontslag als voorzitter van het Parlement van de Franse Gemeenschap, nadat *Le Soir* melding had gemaakt van een nota waarin zij voorstelde met een informatiebrochure van haar assemblee migranten aan te sporen bij de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2006 gebruik te ma-

Overzicht van het Belgische politiek gebeuren in 2004

ken van hun kiesrecht, de vooruitgang van extreem-rechts af te remmen en “de stemmen van de vreemdelingen naar de PS te halen”. Simonis zei dat het om een intern werkdokument van de PS ging dat door een van haar medewerkers was opgesteld, waarvan pas later een definitieve versie aan het Bureau van het Parlement van de Franse Gemeenschap zou worden voorgelegd. De PS, die zich onder Di Rupo profileerde als een moderne partij die gebroken had met kwalijke praktijken uit het verleden, kwam enkele weken later opnieuw in verlegenheid toen in de Franstalige pers berichten opdoken over de hoge kostprijs (310.000 euro) van het kabinet van Marie Arena, de minister-president van de Franse Gemeenschap. Arena zei aanvankelijk dat de kostprijs het hele gebouw aan het Surlet de Chokierplein in Brussel betrof, maar op 9 december bleek dat het wel degelijk om de vierde verdieping ging, waar zich haar kabinet bevond. Arena verontschuldigde zich op 14 december in het Parlement van de Franse Gemeenschap voor de “gebrekkige communicatie”.

Ecolo – De *Conseil de fédération* verkoos op 16 juli oud-minister Isabelle Durant tot federaal secretaris in opvolging van Evelyne Huytebroeck, die minister was geworden in de Brusselse regering. Durant oefende de functie samen met de tweede federaal secretaris, Jean-Michel Javaux, uit.

FN – De parlementaire commissie die de boekhouding van de partijen controleert, besliste op 12 oktober de dotatie van het Front National drie maanden in te trekken, omdat de partij, ondanks aanmaningen, niet binnen de wettelijke termijn een financieel verslag had ingediend.